

1 (1992) ●; ● ref. Pohádky s dobrým koncem: Z. Vavřík, LitN 1958, č. 12; J. Tichý, ZM 1958, s. 60 ●; A. Jelínek: ref. Poslední kapitola, LitN 1958, č. 22; S. Machonin: Drama herecké sebevěkovy, Divadelní noviny 1961, č. 5; G. (F. Götz), Pohled na dílo, LitN 1962, č. 49; J. Martin (J. Wenig): Na hodinku s O. Sch., LD 2. 12. 1962; ● ref. Bílé dveře: M. Arnautová, Plamen 1962, č. 7; Z. K. Slabý, ZM 1962, s. 372; Z. V. (Vavřík), LitN 1962, č. 20; H. Hrzalová, Tvorba 1962, s. 752; D. Šafaříková, Práce 15. 4. 1962; J. Hrabák, Rovnost 19. 8. 1962 ●; H. Koželuhová in Čapci očima rodiny 3 (Hamburk 1962, Praha 1995); ● nekrology: J. Träger, Divadelní noviny 11, 1967/68, č. 20; (s), Mladá fronta 14. 4. 1968; (jo) (J. Opavský), RP 14. 4. 1968; J. Dietl, Zeměd. noviny 14. 4. 1968; P. Straka, Svob. slovo 17. 4. 1968; O. Vočadlo, LD 21. 4. 1968; jd. (J. Dresler), Čes. slovo (Mnichov) 1968, č. 5; I. Klíma, Lit. listy 1968, č. 8 ●; an.: O příčinách úmrtí O. Sch., Práce 20. 4. 1968; F. Černý: Monolog z roku třiašedesátého (rekonstrukce rozhovoru), Listy 1968, č. 7–8 → Pozdravy za divadelní rampu (1971); F. Krčma: Osudy jedné knížky, in O. Sch.: Český román (1969); rM (V. Müller): Libretistka O. Sch., Záběr 1970, č. 17; in K. Čapek: Listy Olze (1971, ed. M. Halík); ● ref. Karanténa: (MJV) (M. Veselá-Janů), Práce 28. 6. 1972; V. Brett, RP 22. 7. 1972; Š. Vlašín, Tvorba 1972, č. 29 → Ve škole života (1980); V. Vodák (M. Vacík), LD 5. 8. 1972; J. P. (Polák), Lit. měsíčník 1973, č. 2 ●; V. Kudělka: Hry na úspěch. Z dramaturgické periferie let 1918–45, ČLit 1976, s. 330; ● k 80. výr. nar.: F. Krčma, Svob. slovo 3. 12. 1982; F. Černý, Hlas revoluce 1982, č. 49 ●; F. Krčma: Co bylo dál, in O. Sch.: Byla jsem na světě (1988); ● ref. Byla jsem na světě: J. Rulí, Zeměd. noviny 22. 9. 1988; L. Vacina, RP 7. 11. 1988; S. Bartůšková, Rovnost 13. 11. 1988; J. Lebeda, Práce 22. 11. 1988; J. Paterová, LD 23. 11. 1988; J. Lukeš, Svob. slovo 3. 12. 1988; A. Fetters, Kmen 1988, č. 40; B. Štěpánek, Nové knihy 1988, č. 40; J. Slomek, Lit. měsíčník 1989, č. 10 ●; K. Steinbach in Svědek téměř stoletý (Kolín n. R. 1988, Praha 1990); in K. a J. Čapkovi: Filmová libreta (1989, o Zlatém klíčku a Rusalce); F. Krčma: K. Čapek a O. Sch., sb. Karel Čapek (1990, s. 109) + Výběrová přítomnost (o vztahu k T. G. Masarykovi), Svob. slovo 10. 3. 1990; J. Lederer in Tak tedy... přijďte! (1990, s. 228; rozhovor); B. Svadbová: Autobiografický román (Český román), Čtenář 1991, s. 164; K. Scheinpflug in Můj švagr Karel Čapek (1991); ● k 90. výr. nar.: A. F. (Fetters), Tvar 1992, č. 42; I. Benešová, LD 2. 12. 1992 ●; in K. Čapek: Korespondence 2 (1993, ed. M. Dandová); Z. Heřman: ref. Byla jsem na světě (doplň. vyd.), Tvar 1994, č. 10; O. Malevič: O vzájemném vztahu bratří Čapků, LitN 1996, č. 1–4; F. Černý in O. Sch.: Živý jako nikdo z nás (1997); ● ref. Živý jako nikdo z nás: B. Svadbová, Tvar 1998, č. 10; J. Slomek, LitN 1998, č. 24 ●; L. Bobíková: Román O. Sch., RP 31. 1. 1998, příl. Magazín Práva; in J. Čapkovi: Vzpomínky (1998, ed. J. Opelík); in Dopisy Mileny Jesenské (1998, ed. A. Wagnerová); L. Pavera: Korespondence

v rouše románu, sb. Autenticita a literatura (1999) → Slovo, paměť, tradice (2001); V. Vrbatová in Jak se vařilo a žilo u Čapků (1999); O. Malevič: Ztracené dopisy Karla Čapka, Zpravodaj Společnosti bratří Čapků 2000, č. 39; P. Hořec in Přátelství, která neumírají (2001); J. K. Zeyval: Ztracené svědectví O. Sch., LidN 10. 4. 2002; V. Houška in Vzpomínky reakcionáře a kverulanta (2002); J. Slomek: Causa O. Sch., Reflex 2002, č. 49; F. Černý: O. Sch., J. Šrámková: O. Sch. očima lékařky, J. Kepka: Toni o Matce, J. Navrátil: V pozici diváka, vše Zprávy Společnosti bratří Čapků 2002, č. 67; V. Menclová: Přítelkyně velikánů, Naše rodina 2002, č. 36; I. Hušáková: O rodině domě O. Sch. ve Slaném, Slánský obzor 2002, s. 130; Z. Víšek: O. Sch., tamtéž, s. 149 (rodokmen zpracovala I. Veverková); E. Bezděková in O. Sch.: Album a zrcadlo (2002); P. Mareš: ref. Album a zrcadlo, F. Černý: Výročí O. Sch. v českých periodikách, obojí Zprávy Společnosti bratří Čapků 2003, č. 69; O. Malevič: Čapkovy dopisy Olze Sch. a Čapkovy dílo, I. Osolobě: Zrcadla lidskosti, obojí Zpravodaj Společnosti bratří Čapků 2003, č. 42; Z. Síllová: O. Sch. a Hugo Haas (ke koresp. z let 1946–1967), Disk 2003, č. 6; M. Dandová: Adresátka O. Sch., sb. Lit. archiv 35–36, 2003–04, s. 317.

es

Maximilián Schimek

* 18. 8. 1748 *Neudau* (Rakousko)

† 7. 6. 1798 *Rabensburg* (Rakousko)

Autor kompilačních učebnic a prací z oboru slovanšské a české filologie a historie, představitel puristických a neologizujících jazykových tendencí.

V matrice zapsán 19. 8. jako Wenceslaus Sch. (rodiče pocházeli z Čech), řádové jméno je Maximilianus a S. Eleonora. Počestěné podoby jména Sch. sám nikdy neužíval, v literatuře psán také Schimeck, Schimeg, Schinek, Schineck, Ssimek, Šimek. – Syn sládky; v dětství byl vychováván ve Strážnici na Moravě. Studoval ve Štýrském Hradci, 1766 vstoupil do piaristického řádu a řadu let působil jako učitel na jeho školách ve Vídni, v Hornu a jinde. Již v mládí se zabýval studiem jazyků, hlavně slovanských, kromě mateřštiny a němčiny se naučil polsky, rusky a slovinsky (jeho slovinský původ byl mylně odvozován z kontaktu se štýrskými Slovinci). 1774 byl povolán jako profesor českého jazyka a literatury na Tereziánskou vojenskou akademii ve Vídeňském Novém Městě (Wiener Neustadt); 1779 byl nadřazenými pro údajnou nekompetentnost místa zbaven a poslán zpět do

piaristické koleje v Hornu v Dolních Rakousích (pravděpodobně v souvislosti s konfliktem s J. Dobrovským, na jehož kritickou recenzi, odmítající odvozenost a puristické tendence Sch. díla, odpověděl urážlivým dopisem, zveřejněným v Ungarově brožůře *Revision der böhmischen Literatur auf das Jahr 1779–80 in Briefen* 1). Brzy poté z řádu vystoupil. 1784 se znovu bezúspěšně ucházel o učitelské místo na Tereziánské vojenské akademii. Do dobových publicistických sporů se Sch. zapojil vydáním spisu *Spiegel der Biedermannschronik...*, v němž polemizoval z konzervativních protijo-sefínských pozic s četnými aktéry tehdejšího společenského, kulturního a vědeckého života (mj. s J. Dobrovským a J. V. Zlobickým). Od 1786 žil ve Vídni jako světský abbé, později se stal farářem v Rabensburgu a v Hofu am Leithagebirge v Dolních Rakousích. Stýkal se s G. Dobnerem, V. F. Durychem, F. Friebe-kem, M. A. Voigtem, se slovinskými a chorvat-skými filology a historiky (M. Pohlin, J. Voltić, Žiga Zois von Edelstein). Pohřben byl v Ra-bensburgu. – Vzácná knihovna, kterou nashro-máždil během života, byla po jeho smrti patrně vydražena v Mikulově.

Prevážná část Sch. díla souvisí s jeho celo-žitovním zájmem o slovanskou jazykovědu, dějiny a kulturu. Z velké části jde o práce založené na (v té době často nepřiznávaných) kompila-cích soudobých, většinou německých spisů, je-jichž charakter je převážně pedagogický nebo popularizační. Pro vojenskou akademii napsal čítanku českých textů *Krátký vejtah všeobecné historie přirozených věcí...* (podle metody A. F. Büschinga v úspěšné příručce *Liber latinus in usum puerorum*, 1767), obsahující uprave-né překlady soudobých i starších německých přírodovědných článků, historické anekdoty, slovníček a malý přídavek dokazující příbuz-nost slovanských jazyků, a učebnici české lite-ratury *Handbuch für einen Lehrer der böhmischen Literatur*, z větší části nepřiznaně čerpající z materiálů J. V. Zlobického a pře-bírající metodu soudobých německých lite-rárních učebnic. Sch. vycházel z teze, že cílem literatury je vzdělávání mateřského jazyka, a podle toho se zaměřoval na popis stavu a fungování češtiny v jednotlivých historických údobích. Jako negativní představil působení Obnoveného zřízení zemského 1627 na stav ja-zyka a kultury českého národa, germanizaci a odnárodňování vzdělanějších vrstev, naopak

přivítal soudobé národněobrozenké tenden-ce, k nimž se sám připojil vřelou obhajobou češtiny a chválou jejích vlastností. Kniha obsa-huje přehled mluvnic a výslovnosti češtiny a bibliografický seznam českých odborných (též literárněhistorických) knih a jejich autorů. – Problematické slovanské etnografie věnoval Sch. studii *Beschreibung der Hannaken* (nepři-znaně sestaveno podle dopisů abbé F. Friebe-ka) a úpravu práce A. Oleariuse (*Ölschlägla*) *Von der Religion der Russen*. Politickou histo-rií území Bosny (pozoruhodnou vzhledem k turecko-rakouským konfliktům) se zabýval v práci *Politische Geschichte des Königreichs Bosnien und Rama vom Jahre 867 bis 1741* a chystal k této tematice i spis *Geographisch-typographische Beschreibung Königreichs Bos-nien* (1788 vyšla pouze mapa; 1791 Sch. vydal i mapu vídeňské arcidiecéze; již 1788 vydal *Österreichisch-Russisch-Türkischer Kriegs-satlas*). Vyvrcholením jeho slovansky orienta-vaných prací měl být původní spis *Slawische Sprachforschung in tabellarischer Darstellung des Gegenverhältnisses verschiedener slawischen Mundarten*, obsahující srovnávací grama-tické tabulky a pojednání o dějinách slov-an-ských jazyků (1783 byl inzerován k subskripci, ale tiskem nevyšel, v rukopisu se mj. zachoval koncept *Entwurf einer Slawischen Sprachge-schichte*). – Sch. publikace byly již v době svého vzniku kritizovány nejen pro nepůvodnost, ale i pro špatnou češtinu (J. Dobrovský); Sch. totiž užíval rozkolísané normy barokní češtiny a na-vazoval na puristické a neologizující tendence Rosovy a Pohlovy.

PSEUDONYMY: Michael Kubal, M. S. Spolou-tschen-sky. ■ PŘÍSPĚVKY in: Schlözers Briefwechsel (1780, d. 7, seš. 40, Beschreibung der Hannacken); Spiegel der Biedermannschronik... (Freiheitsburg, tj. Vídeň 1784). ■ KNIŽNĚ. *Učebnice a odborné práce*: *Krátký vejtah všeobecné historie přirozených věcí* mimo přílepku některých pamětihodných příběhů – *Kurzer Auszug einer allgemeinen Geschichte der natürlichen Dinge nebst einem Anhang einiger merkwürdigen Begebenheiten* (Vídeň 1778); *Handbuch für einen Lehrer der böhmischen Literatur* (Vídeň 1785); *Politische Geschichte des Königreichs Bosnien und Rama vom Jahre 867 bis 1741* (Vídeň 1787). – *Překlad a úprava*: an. (A. Olearius): *Von der Religion der Russen* (Vídeň 1782, pseud. M. S. Spoloutschen-sky). ■ EDICE: in sb. Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození – *Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung* (2004; *Entwurf einer Slawischen Sprachgeschichte*,

ed. J. Vojtová). ■ KORESPONDENCE: in Revision der böhmischen Literatur in Briefen 1 (K. R. Ungarovi z 1779; 1779); in sb. Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození – Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung (V. F. Durychovi z 1782–84, J. Dobrovskému z 1784, R. z Vrbna z 1788; 2004, ed. O. Koupil a V. Petrbock). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 15 912 – 15 913; in sb. Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození – Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung (2004, s. 420). ■ LITERATURA: J. Dobrovský: ref. Kurzer Auszug einer allgemeinen Geschichte..., Böhmische und mährische Litteratur auf das Jahr 1779, sv. 1, s. 164 a 1780, sv. 2, s. 93; ● ref. Handbuch für einen Lehrer...: J. Dobrovský, Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren 1787, s. 180; an., Materialien zur Statistik Böhmens 1787, seš. 1, s. 42 ●; Ch. d'Elvert in Historische Literaturgeschichte von Mähren und Österreichisch-Schlesien (Brno 1850, s. 268); F. Čenský: K dějinám řeči a literatury české v 18. století, Osvěta 1876, s. 254; J. Hodek: Dopis Josefa Dobrovského z r. 1780, LF 1906, s. 268; J. Hůrský: M. Simek, Dunaj (Vídeň) 1938, č. 3 a 4, i sep.; K. Fischer in Verzeichnis der Piaristen der deutschen und böhmischen Ordensprovinz (Mnichov 1985, s. 136); S. M. Newerkla: Počátky institucionalizované výuky češtiny v rakouské monarchii v druhé polovině 18. století, sb. Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století (1999) + M. V. Š. (1748–1798) – nejstarší česky psaný přírodopis, všeslovanská mluvnice..., LF 2002, s. 52 + Josef Dobrovský jako kritik vídeňských obrozených příruček češtiny, Bohemistika (Wałbrzych) 2004, č. 2; in sb. Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození – Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung (2004).

lk

Ferdinand Schlögel-Merzin

* 19. 2. 1899 *Liegnitz* (Lehnice, Polsko)

† 6. 3. 1983 *Rumburk*

Básník inspirovaný zejména poetismem i vlastním poznáním exotických krajín, autor lyricky a prozaicky traktující hudební tematiku.

VI. jm. Ferdinand Schlögel, jméno Merzin ke svému jménu připojil se svolením šejcha Hadži Tahara Merzina, který mu v Arábii zachránil život; psán také F. Schlegel, F. Schlogl, F. Sch. Mercin, Jan Schlögl; psal se i F. Schlögl, F. Schlögl-Merzin. Údajně do jeho rodu patřil německý filozof a estetik F. Schlegel. – Sch.-M. otec, stavitel pian F. Schlögl, často pracovně

pobýval v cizině, skládal hudbu (např. sbor Mohyla na slova G. Pfliega Moravského), matka provozovala obchod s piany. Pod dojmem otcovy smrti (1910) začal Sch.-M. záhy psát básně. 1912–19 navštěvoval státní českou reálku na Starém Městě v Praze (učitelé A. Novák, Z. Záhoř), kromě toho studoval hudbu a hru na klavír. Spisovatel E. Štorch v něm probudil zájem o archeologii. Po maturitě údajně absolvoval abiturientský kurs na pražské Českoslovanské obchodní akademii, poté pobýval střídavě v Praze a Hradci Král. Účastnil se skautského hnutí (1912 navštívil Warnemünde u Rostocku; 1913 se stal jedním z prvních skautů Svojsíkovy družiny, 1920 jako delegát českosl. skautů doprovázel A. B. Svojsíka na 1. světové skautské jamboree do Londýna). 1920–37 se zdržoval většinou v cizině; nejprve byl obchodníkem, 1922 podnikl cestu do Káhiry, 1924–28 jako zástupce a koncesionář etiopských dolů na slídu získal obnos, za který uskutečnil expedici z Alžíru napříč Saharou k hranicím Súdánu (1926 byl kvůli podezření ze špionáže zatčen). Na archeologických výzkumech působil v Egyptě (s J. Petrbockem), v Makedonii, jako stipendista Orientálního ústavu v Malé Asii; v Itálii studoval antickou a jeskynní archeologii. 1930 jako sekretář a jednatel Klubu přátel Orientu pracoval na vykopávkách na Sicílii a Krétě. Jako archeologický expert podnikl 1933 s profesorem H. J. Rubenem himálajskou expedici; 1933–34 vedl česko-německou filmovou expedici (Schlögl – Schmidt) hamburského Land-Filmu do Španělska a Maroka (natočil zde 2 filmy), účastnil se filmových a vědeckých expedic do Afriky a Asie (spolupracovník cestovatele A. Herra); absolvoval automobilem cestu Teherán – Paříž – Gibraltar. Za občanské války (po porážce rudých gardistů) uprchl z Barcelony do Jugoslávie, pak byl v Soluni uvězněn. Ve 30. letech konvertoval k islámu (opakovaně navštívil Saúdskou Arábii, Palestinu), ovládal arabštinu i arabské dialekty. O svých cestách a vědeckých výzkumech proslovil řadu přednášek v Čechách (spojovaných s recitačním pásmem) i v zahraničí, prodejem a dary obohatil četná muzea (v Paříži a Madridu, Nár. muzeum v Praze). Německou okupaci trávil nejprve v Praze (bydlel delší čas s K. Bieblem, gestapo 1939 konfiskovalo jeho vydanou sbírku Ale zítra... a zahraniční dokumentaci, účastnil se vystoupení recitační skupiny Mozaika), pozdě-

ji u Čes. Budějovic. 1945 byl na doporučení I. Olbrachta jmenován národním správcem továrny na klavíry August Förster v Jiříkově u Rumburku a národním správcem výroby klaviatur firmy Stannitz. 1948 zdědil větší obnos (spolupřítel firmy na hudební nástroje Schlögl) a stal se spisovatelem z povolání. 1950 se kvůli kritice režimu dostal do konfliktu s okresními funkcionáři KSČ a byl vyloučen ze strany. Tehdy se podruhé oženil (s dánskou občankou E. M. Olsenovou). Od 1953 pracoval jako úředník ve Výkupním podniku Rumburk, 1958 byl přerazen do funkce nočního hlídače ve Šluknově; 1964 odešel do důchodu (brigádnicky byl zaměstnán v Uhelných skladech v Rumburku a jako hlídač). Podal zlepšovací návrh na šestipedálový klavír (1947), vynalezl závažovou klávesnici Maraton (1949), v 60. letech se pokoušel uplatnit zlepšovací návrhy ve strojírenství a zemědělství. Na přelomu 60. a 70. let pobíral tvůrčí podporu Čes. literárního fondu. Přátelské styky udržoval s básníky K. Bieblem, J. Hořejším, blízké s J. Teuchnerem (dlouhodobě jej hmotně podporoval) a s hudebními skladateli (zejména s A. Hábou). Od 1943 byl členem Syndikátu čes. spisovatelů a hudebních skladatelů, angažoval se v Klubu přátel Orientu. Zemřel na vleklý katar průdušek, pohřben byl v Jiříkově.

Dobrodružný život, poznání exotických krajín, intenzivní hudební zájem i nekritická otevřenost vůči moderním literárním směrům inspirovaly Sch.-M. k eklektickému básnickému dílu, ve kterém dominují témata exotická, milostná a hudební. Poetismus, zvláště jeho záliba v exotičnosti (K. Biebl), i dobové překlady Ch. Baudelaira se odrazily v Sch.-M. debutu *Ambra*, stylizovaném jako sugestivní básnický deník z cesty po asijském i africkém Orientu a Španělsku, zhodnocující v rýmovaných momentkách a portrétech i v nerýmovaných básních podněty erotické i sociální. Ve sbírce především sociální poezie *Ale zítra...* Sch.-M. částečně reportážním způsobem traktoval motivy z pražské periferie, válku ve Španělsku a život arabské chudiny; jeho apostrofování sociální revoluce vyznívající jako obžaloba Evropy a civilizační katastrofismus je zatíženo proklamativností. V bibliofilsky vydaném cyklu veršů *Černá růže* Sch.-M. spojil sevřený básnický tvar s uvolněnou surrealizující asociativností a bizarní fantaskností, stylová přetřesenost nakonec vedla k neobratnému hermetismu.

V poválečné tvorbě se Sch.-M. formou melodické lyriky s ozvuky dekadentního hédonismu, melancholie a exotických inspirací koncentroval na téma milostné (*Amoroso*); záměr básnický vytvořit ekvivalent hudebního díla i uctít geniálního skladatele realizoval v básnické skladbě *Chopin a klavír*. Některé Sch.-M. básně byly zhudebněny, některé (podle autorova svědectví) zveřejněny časopisecky v zahraničí (francouzský překlad J. Hořejší); údajně v Londýně byl zfilmován treatment *Jezdec z Toleda* (1929). Lyrický cestopis *Kámen od Rosetty* (1948) se Sch.-M. již vydat nepodařilo. – V rozsáhlé pozůstalosti Sch.-M. (Lit. archiv PNP) jsou vedle korespondence (zejména vydavateli některých bibliofilů Sch.-M. J. Portmanovi) uloženy rukopisy juvenilních básnických cyklů, básní a divadelních her z 30. a 60. let, prózy *Ladička* a *klíč*, pojednávající o životě a hudebních názorech významných ladičů pian G. Albertiniho a P. Zimmermanna, přednášek z cest *Žena v Orientě* a *Cesta do Arábie*. V Divadelním ústavu v Praze je uložen strojopis divadelní hry *Treatment* (Jubileum) z konce 30. let od Sch.-M. a V. Jedličkové.

ŠIFRA: F. Sch. (Oáza). ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. slovo (1933); Nár. osvobození (1933–34, 1936); Oáza (1935); Ranní noviny (1935); Rozhledy (1935); Sborník 1935 (1935); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Ambra* (BB 1935, bibliof.); *Ale zítra...* (BB 1938); *Bakchický jazz* (BB 1939, bibliof.); *Černá růže* (BB 1940, bibliof.); *Amoroso* (BB 1946); *Chopin a klavír* (BB 1948, v tiráži 1947). ■ REDIGOVAL *revui*: *Oáza* (1935 od č. 1 do č. 16, s V. Krausem). ■

LITERATURA: ● ref. *Ambra*: A. V. (Ant. Veselý), *Pražské noviny* 13. 7. 1935; G. Včelička, *Tvorba* 1935, s. 483; –á- (J. Rybák), *Haló noviny* 22. 8. 1935; J. V. S. (Sedlák), *Venkov* 24. 11. 1935; B., *Oáza* 1935, s. 207; V. H. (Z. Kalista), *Lumír* 62, 1935/36, s. 187; vč. (V. Černý), *LitN* 8, 1935/36, č. 2; –oč. (M. J. Vochoč), *Polední (Nedělní) list* 8. 3. 1936; an. (V. Martinek), *Moravskoslezský deník* 20. 8. 1936 ●; an.: *Na palcích do Orientu* (o Sch.-M. dobrodružném životě), *Polední list* (3. vyd.) 21. 10. 1936 (k tomu Sch.-M., NO 25. 11. 1936); ● ref. *Ale zítra...*: an. (J. Noha), *Dělnický obzor* 3. 3. 1938; V. Hrbek (Z. Kalista), *Lumír* 65, 1938/39, s. 495; J. Kohout (H. Bonn), *KM* 1939, s. 117 ●; amp. (A. M. Píša): ref. *Bakchický jazz*, *Nár. práce* 2. 10. 1940; ● ref. recitační večer souboru *Mozaika*: hc., *Polední list* 13. 2. 1943; V., *Nár. práce* 14. 2. 1943 ●; J. Teuchner in F. Sch.-M.: *Chopin a klavír* (1948).

Louis Schmidt-Beauchez

* 6. 6. 1848 *Paříž* (Francie)

† 14. 11. 1912 *Praha*

Autor divadelních her a próz s výchovnou tendencí, jazykových učebnic, překladatel, publicista a organizátor česko-francouzských vztahů.

VI. jm. Louis Schmidt (jméno Beauchez zvolil podle matky Francouzky, roz. Bauchez). Podepisoval se a byl psán také jako Louis Beauchez, Louis Schmidt, Ludvík Beauchez, Ludvík Schmidt-Beauchez, Louis Schmid, Louis Schmied; uváděn též Louis Šmíd (Kovář), Ludvík Šmíd. Jeho předkové žili údajně do bitvy na Bílé hoře v Čechách (psávali se Kovář, později bylo jméno poněmčeno). – Sch.-B. přišel do Prahy asi 1860 (nebo 1856), kde o něj pečoval spolužák jeho otce (po francouzštěleho Čecha), buditel a překladatel z francouzštiny F. P. Náprstek, který ho naučil česky a podnítil v něm pozitivní vztah k české kultuře. Sch.-B. studoval údajně Akademické gymnázium, studium však přerušil a začal pracovat nejprve v advokátní kanceláři J. Grégra, potom soukromě učil francouzštinu. Kvůli organizování protivládních herbstovských demonstrací byl 1868 obžalován (mj. též pro zločin velezrady spáchaný při demonstraci na Cibulce) a byl na něj vydán zatykač. Utekl do Domažlic a přes Bavorsko do Paříže a Berlína. V Berlíně jej J. V. Frič získal pro spolupráci ve francouzské redakci litografovaného časopisu *Correspondance tchèque*. Za francouzsko-německé války Sch.-B. dopisoval jako zpravodaj do *Nár. listů*. Po návratu do Prahy měl svědčit v procesu s tajným spolkem *Blaník*, byl vzat do vazby. Vyšetřování proti němu bylo po 5 měsících zastaveno, byl nakonec odsouzen k čtyřtýdennímu vězení, v němž se spřátelil s budihostickým rolníkem V. Jandou, vězněným za rezoluci přednesenou na řípském táboru lidu. 1872 se stal členem výboru pro vydávání *Dělnických listů*, kvůli svým mladočeským názorům musel však záhy odstoupit. Krátce upravoval zprávy z francouzského tisku pro zahraniční rubriku *Nár. listů*, rok suploval na realce v Litomyšli, od 1873 pobýval opět v Praze. Jako přívrženec radikálního křídla mladočeské strany (s J. Barákem organizoval dělnictvo) se nadále účastnil spolkového života, mj. jako řečník na schůzích a táborech, přednášel o francouzské kultuře (mj. ve spolku *Slavia*). V 80. letech (1884 se po-

druhé oženil) působil jako učitel jazyků (též byl domácím učitelem francouzštiny u J. Podlipného), soustavně usiloval o rozvoj česko-francouzských styků (viceprezident *Alliance Française*, konal časté cesty do Francie, 1889 při příležitosti pařížské světové výstavy zřídil v Paříži a v Praze kancelář *Agence tchèque*, jež zajišťovala Čechům v Paříži ubytování a průvodcovské služby). Do Paříže přesídlil 1893, opět jako korespondent *Nár. listů* a člen redakcí místních časopisů (*Cocarde, France, Nord, Voltaire*) informoval o pražských kulturních poměrech a účastnil se tamního českého menšinového života (mj. člen výboru *Čes. besedy*, angažoval se rovněž v sokolském hnutí). 1898 se jako dopisovatel pařížského časopisu *Temps* vrátil zpět do Prahy. Až do smrti působil jako soukromý učitel francouzštiny a němčiny (kursy se konaly ve staré škole u sv. Jindřicha), ředitel prázdninových kursů *Zemského ústředního spolku učitelského* v Praze a od 1903 jako redaktor zpravodaje *Correspondance tchèque*. Zemřel po záchvatu mrtvice, pohřben byl na Olšanských hřbitovech – Syn Ludvík Sch. ml. (1878–1924), povoláním mechanik, posléze magistrátní úředník, pořádal v Praze kursy francouzštiny; s otcem a M. Fučíkem napsal hru *Za bludičkou*.

Tematiku Sch.-B. nerozsáhlého dramatického i prozaického díla ovlivnily jeho politické názory, jeho identifikace s nalezeným češtvím a potřeba výchovně působit na lidové (zvláště dělnické) publikum. Ve vlastenecké hře *Český sedlák*, jejímž námětem je spor východočeských sedláků s vrchností při deklarantských volbách 1872, proklamativně podal obraz uvědomělého a nepoddajného sedláka jako záruky českého občanského života. Přímočarý didaktický záměr poznamenal též tajemný příběh o odhalené vraždě a žhářství (*Tajemství dětské hračky*). Dramaticky živější i divácky vděčnější je hra o nadaném českém malíři (*Za bludičkou*), jenž se za iluzí umělecké slávy vypravil do Paříže a propadl tam sebezničujícímu bohémství. Rysy kalendářového lidového vyprávění vykazuje pokus Sch.-B. o soudobý pražský román, příběh chudé dívky nestydící se za své češství (*Holka z tiskárny*). Občasné satirický a kritický záměr autor uplatňoval zejména jazykovým ozvláštněním postav a nepříliš invenčními cizojazyčnými hříčkami. Výchovné a občansko-politické ambice realizoval rovněž vydáváním a redigováním novin (včet-

ně beletristických příloh) a časopisů, v nichž plédoval pro národní, politický a národohospodářský program českého národa a postuloval vznik česko-rakouské demokratické strany. Publikoval v nich politické komentáře, komunální zprávy, ale i glosy o literatuře a divadle (mj. o požáru Nár. divadla). Časopisecky uveřejňoval povídky, vlastní překlady (C. Lemonnier, G. de Maupassant, J. Richopin), v knižně vydaných překladech (někde i s mírou adaptace) se rovněž orientoval na francouzské prozaiky 2. poloviny 19. století (mj. É. Erckmann a A. Chatrian, A. Daudet, J. Verne). Větší pozornost věnoval převodu a výkladu díla É. Zoly, zasáhl též do sporu o naturalismus (proti článku F. Schulze v Osvětě 1880). Sch.-B. je též autorem četných učebnic cizích jazyků, češtiny pro cizince a konverzačních pomůcek. V *Système naturel* prosazoval tzv. sluchovou metodu, pomocí níž se chtěl vyhnout obvyklému vyučování gramatiky. Zaměřil se na samouky, a proto akcentoval fonetiku, osvojení slovní zásoby a komunikační praxi (tzv. interlineární metoda). Učebnice francouzštiny pro německy mluvící (*Die Kunst die französische Sprache... zu erlernen*) vyšla ještě koncem 40. let 20. století.

PSEUDONYM, ŠIFRY: P. A. Styřík (Hvězda 1884); L. S., L. Sch. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cepy (1881–82); Dělnické listy (1872–73); Divadelní listy (1883, Pařížská divadla nynější doby); Hlas národa (1886–87; 1886 příl. Nedělní listy); Hvězda (1884–85, mj. R. Holka z tiskárny, překl. C. Lemonnier: Prst boží, G. de Maupassant: Mořské drama, J. Richopin: Medvědí dcera); Lumír (1875); Nár. listy (1880, 1882, 1897, 1902; 1897 Několik kapitol o mezinárodnosti); Naše hlasy (1882–83); Paleček; Pokrok (1881, 1885; 15. 1. 1881 polemika s čl. F. Schulze: Zolovy senzační romány, Osvěta 1880); Slovan; Svoboda (1872, Před rokem!); Velocipedista; dále francouzsky psané příspěvky v pařížských periodikách (Temps aj.). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Český sedlák (D b. d., 1892, i prem.); Tajemství dětské hračky (D b. d., 1906, prem. 1905); Za bludičkou (D 1906, prem. 1905, s M. Fučíkem a L. Schmidtem ml.). – *Překlady*: É. Erckmann, A. Chatrian: Muž z lidu (1872); A. Daudet: Fromont ml. & Risler st. (b. d., 1877); J. Verne: Doktor Ox (1877); É. Zola: Nana (1880, s F. Schüllerem); Zpráva francouzských gymnastů o jejich účastenství na druhém sletu všesokolském a jich přijetí v Praze a v Čechách (1892, s předml.). – *Ostatní práce*: *Système naturel*. Jasný návod sluchem naučíte se brzy... francouzsky mluvit, číst i psát (1885); Učebné listy německé dle sluchové metody (1886, sešit. vyd.); *Die Kunst die französische Sprache durch*

Selbstunterricht zu erlernen (Víděň 1887); *Agence tchèque* (1889); Paříž a okolí (1889); Několik slov o návštěvě Paříže (1889); Nejnutnější výpomoc pro francouzskou konverzaci (1892); *Méthode naturelle pour apprendre les langues étrangères sans grammaire*. La russe sans grammaire... (Paříž 1897); *La Lutte de la Bohême contre le Pangermanisme* (Paříž 1898, obs. i V. M.: La Vérité...); *Základy francouzské konverzace* (b. d., 1898–1900); *Francouzská škola-hovorna 1* (1907); *Německá škola-hovorna*. Učebnice a cvičebnice německé konverzace (1910–11, sešit. vyd.); – posmrtně: *Francouzsky k dorozumění!* (1913). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Mikoláš Sokol, polní hejtman táborský (1886). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Cepy (20. 5. 1881 – 4. 2. 1882, i román. příloha), Naše hlasy (6. 1. – 18. 3. 1883), Hvězda (1884–85, 29 čísel), Velocipedista (1881 od č. 1 – 1888 do č. 16, s jinými), *Lernet Tschechisch / Lernet Deutsch* (paralelní vyd., 1912 od č. 1 – 1912 do č. 4). ■

LITERATURA: J. Arbes in *Pláč koruny české čili Nová perzekuce* (1870, s. 17; an.); an.: ref. čas. Cepy, NL 26. 5. 1881; ● ref. insc. Mikoláš Sokol, polní hejtman táborský: Č., NL 16. 8. 1886; J. M. (Merhaut), Mor. orlice 19. 11. 1886 ●; old.: ref. překl. J. Verne (další vyd.), Lit. listy 1885, s. 211; ● ref. Český sedlák: š. (J. Kuffner), NL 29. 1. 1892; K. Š. (Štěpánek), Čes. Thalia 1892, s. 294 ●; J. Arbes: *Pláč Koruny české neboli Perzekuce lidu českého v letech 1868–1873* (1894) + *Perzekuce lidu českého v letech 1869–1873* (1896); ● ref. Tajemství dětské hračky: B. Prusík, Divadelní list Máje 1, 1904/05, s. 209; Toman, Divadlo 3, 1904/05, s. 378 ●; ● ref. Za bludičkou: Dačický, Divadlo 4, 1905/06, s. 114; J. Borotínský (Zyka Borotínský), Divadelní list Máje 2, 1905/06, s. 48 ●; Ph. Dr. J. P.: ref. Francouzská škola-hovorna, Radikální listy 22. 7. 1905; ● nekrology: an. (F. Taufer), Lernet Tschechisch 1912, č. 5; an., NL 15. 11. 1912 ●; V. S.: Opuštěný hrob redaktora (k 20. výr. úmrtí), NL 20. 11. 1932; H. Jelínek in *Zahučaly lesy* (1946, s. 156); Z. Šolle: K počátkům dělnického hnutí v Praze, ČsCh 1958, s. 268 + in *Internacionála a Rakousko* (1966); J. V. Frič in *Paměti* (1963, s. 289); P. Horská in *Sladká Francie* (1996); S. Reznikow in *Francophilie et Identité tchèque 1848–1914* (Paříž 2002).

vfr

Gustav Schmoranz

* 16. 9. 1858 *Slatiňany* u Chrudimi
† 19. 12. 1930 *Slatiňany*

Divadelník, překladatel, autor divadelních a výtvarněhistorických studií, režisér a jevištní výtvarník.

Pokřtěn Gustav Rudolf; jako datum úmrtí bývá mylně uváděno 21. 12. – Mladší syn stavitele a restaurátora Františka Sch. st. (1814–1902).

Po ukončení reálky v Pardubicích se připravoval v rodinné tradici na povolání architekta na české technice v Praze (1875–80, u J. Schulze) a dva roky na pařížské École des Beaux-Arts. Po jednoroční vojenské službě v Josefově se odebral do Vídně, kde navštěvoval přednášky na akademii výtvarných umění a na umělecko-průmyslové škole. Jako učitelský suplent vyučoval 1883–85 na vyšší státní průmyslové škole v Salcburku a na odborné škole v Innsbrucku. Profesorské místo, o něž se 1885 ucházel na právě otevřené státní umělecko-průmyslové škole v Praze, nezískal kvůli příbuzenství s jejím ředitelem (bratr František Sch. ml., 1845–1892). Obdržel je teprve po dvouletém stipendijním pobytu v Mnichově, Paříži a Londýně a na škole působil do 1900. 1892–93 se věnoval výzkumu orientálního skla za stipendijního pobytu v Egyptě. 1898 spolu s J. Kvapilem a dalšími stál u zrodu Divadla na Výstavě (Uranie), zřízeného z podnětu skupiny členů Máje na výstavě architektů a inženýrů 1898, od něhož vedla cesta k ustavení opoziční Společnosti Nár. divadla. 1899 ve funkci vládního komisaře rakouské umělecko-průmyslové výstavy v Petrohradě odjel do Ruska a navštívil také Moskvu. Po převzetí správy Nár. divadla mladočeskou Společností 1900 byl zvolen ředitelem. Funkci vykonával od 1. 8. 1900 do dubna 1922. Projevoval v ní organizační zdatnost a diplomatický takt, podpořil i nové dramaturgické a inscenační tendence, byl jeho vlastní umělecké zaměření bylo konzervativnější. Na produkci Nár. divadla se podílel desítkami režii činoher, občas i oper (např. Janáčkovy *Vlasy pana Broučka*), navrhoval (často anonymně) jevištní výpravy a překládal. Blízce mu byly zejména francouzské salonní hry a lyrické komedie, ale uváděl i české novinky (např. A. Dvořák: *Kníže*, J. Bartoš: *Primo vere*, J. Hilbert: *Kolumbus*). Jako režisér se soustřeďoval zejména na scénické aranžmá a po vzoru *Comédie Française* na vytržbený mluvní projev. Ve výpravách dbal o dobový a místní detail, uplatňovaný se suverénitou znalce historických slohů; osvědčoval se i jako tvůrce elegantních interiérů salonních her. Jeho obsáhlé jevištní dílo, v němž přežívaly starší stylové tendence a překonávané pojetí režie, představovalo kultivovaný typ tradicionalistického měšťanského divadla. Po Kvapilově odchodu z Nár. divadla převzal funkci šéfa činohry (1919–20), ta však pod jeho vedením stagnovala. 1922 odešel na

vlastní žádost do penze a žil až do náhlé smrti v ústraní v rodišti, kde byla uložena urna s jeho popelem. – Jeho synovcem byl spisovatel Zdeněk Sch.

Sch. nečetná původní literární aktivita souvisela s jeho výtvarněhistorickým studiem a divadelním působením. Raný pokus o divadelní hru, fraška *Růžové okovy*, zůstal ojedinělým. Cestopisné črty a divadelní zážitky z četných pobytů v cizině publikoval pouze časopisecky. Na sklonku 90. let se jako kritik a publicista podílel na kampani proti Družstvu Nár. divadla. Ve výročních zprávách o činnosti Nár. divadla, které psal v prvních třech letech svého ředitelování, se vyslovoval k problémům technického a uměleckého provozu divadla (kupř. soužití opery a činohry) a navrhoval jejich řešení. Početnější byla Sch. aktivita překladatelská. V tlumočení francouzských, většinou lehčích konverzačních her osvědčoval cit pro hladký jevištní dialog a uměřený humor. Nejvýznamnější původní prací je vedle odborné studie o orientálním skle, založené na detailním popisu předmětů a technik, obdobně pojatá herecká monografie *Eduard Vojan*. Opírá se o důvěrnou znalost herce a jeho tvorby, kterou nezřídka porovnává s kreacemi zahraničních interpretů. Spíše vnějšková charakteristika nepřesahuje k pronikavější analýze hereckých výkonů. Psal též hesla pro Ottův slovník naučný; od počátku byl kmenovým spolupracovníkem tohoto díla.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: K. Vokáč, Rudolf Novotný; G. S., Sz. ■ PŘÍSPĚVKY in: Dalibor (1913); Divadelní listy (1881–83); Hlas národa (1905); Lumír (1892–95); Meziaktí Nár. divadla (1901–03); Nár. listy (1896–1922); Právo lidu (1919); Světozor (1892–99; 1896 Egyptské obrázky); Světozor (1905–18); Švanda dudák (1892–94); Venkov (1919, 1926–30); Zlatá Praha (1897–98; 1898 O scénické úpravě za časů Shakespearových); – posmrtně: Nár. divadlo (1958). ■ KNIŽNĚ. *Práce o divadle*: Osmnáctý rok Národního divadla 1900–1901 (1901); Devatenáctý rok Národního divadla 1901–1902 (1902); Dvacátý rok Národního divadla 1902–1903 (1903); A. Pinero: Druhá paní Tanquerayová (b. d., 1904, synopse hry, an.); A. Capus: Zámecká paní (b. d., nástin děje, an.); Eduard Vojan (1930). – *Překlady*: A. Daudet, A. Belot: Sapho (b. d., 1904); G. A. de Caillavet, R. de Flers, É. Rey: Rozkošná příhoda (1918); A. de Musset: Se srdcem divno hrát (1920, se Z. Schmoranzem). – *Ostatní práce*: Altorientalisches Glas-Gefäße (Vídeň 1898); Výstava originálních studií (katalog, Chrudim 1899); Uvedení do výstavy keramických studií (katalog, Chrudim 1900). ■ SCÉNICKY. *Hra*:

Růžové okovy (1881, s K. Šípkem). – *Překlady*: A. Bisson: Kontrolor spacích vagonů (1898); É. Paileron: Choulostivý věk (1898); F. Grésac, F. de Croisset: Můstek (1904, pseud. K. Vokáč, též s tit. Jacquelinou); J. Lemaître: Slečna šafářka (1906); P. Bourget, A. Cury: Manželství z rozvodu (1908); G. de Porto-Riche: Starý Adam (1916, s použitím překladu L. Suchého); C. Farrère, L. Népoty: V předvečer války (1919, pseud. Rudolf Novotný); F. de Curel: Poplašená duše (1921); F. L. Le Blanc du Roullet: Ifigenie v Aulidě (libreto, 1921, pseud. Rudolf Novotný, s B. Schnabelem-Kalenským, hudba Ch. W. Gluck); É. Bourdet: V pravou chvíli (1922) + Spoutaný (1928); H. Duvernois: Kouteček lásky (1924). ■

LITERATURA: ● ref. Růžové okovy: O. Hostinský, NL 23. 7. 1881; an., Pokrok 24. 7. 1881; uh (V. Guth), Politik 24. 7. 1881; an., Divadelní listy 1881, s. 205 ●; ● ref. Devatenáctý rok Národního divadla...: Ar...ti (A. Kraus), Politik 2. 12. 1902; K. Kamíněk, MR 1902/03, sv. 14, s. 225; V. H. (Hladík), Lumír 31, 1902/03, s. 74 ●; ● k šedesátinám: K. Engelmlüller, Zlatá Praha 35, 1917/18, s. 611; an. (H. Jelínek), Lumír 46, 1917/18, s. 477; an., Zvon 18, 1917/18, s. 724; J. Hilbert, Venkov 15. 9. 1918; Ot. F. (Fischer), Cesta 1, 1918/19, s. 439; -ler., Topičův sborník 6, 1918/19, s. 44 ●; ● k odchodu z Nár. divadla: Fontanet, Jevišťe 1922, s. 424; k. (J. Kodíček), Tribuna 8. 4. 1922 ●; ● k sedmdesátinám: MilNý (M. Novotný), NL 18. 9. 1928; Ot. F. (Fischer), PL 25. 9. 1928; an., Nár. a Stavovské divadlo 6, 1928/29, č. 3; an., Divadlo 8, 1928/29, č. 2 ●; ● ref. Eduard Vojan: M. Novotný, Cesta 12, 1929/30, s. 603; V. K. Müller, tamtéž, s. 627; p. (J. J. Paulík), RA 5, 1929/30, s. 486; Ot. F. (Fischer), LidN 25. 5. 1930; AMP (A. M. Píša), PL 28. 5. 1930; ach. (V. Prach), Čes. osvěta 27, 1930/31, s. 50 ●; ● nekrology: Ot. F. (Fischer), LidN 22. 12. 1930; J. Kvapil, LidN 23. 12. 1930 → O čem vím 2 (1947, s. 230); K. (F. V. Krejčí), PL 23. 12. 1930; M. Rutte, NL 23. 12. 1930; J. Hilbert, Venkov 23. 12. 1930; an., Samostatnost 24. 12. 1930; H. J. (Jelínek), Lumír 57, 1930/31, s. 222; an., Naše kniha 1931, s. 7; H., Umění 1931, s. 175; an., Slavische Rundschau 1931, s. 151 ●; O. Fischer in Činohra v pražských divadlech..., Českosl. vlastivěda 8, Umění (1935); K. Engelmlüller: Památce ředitele G. Sch., Divadlo 25, 1938/39, s. 26; J. Kvapil: Zápas o Národní divadlo, O čem vím 1 (1946); H. Jelínek in Zahučaly lesy (1947, s. 295).

eš

Zdeněk Schmoranz

* 27. 7. 1896 *Chrudim*

† 19. 8. 1942 *Berlín-Plötzensee* (Německo)

Básník, autor loutkových divadelních her, lyrizované drobné prózy, překladatel z francouzštiny, publicista.

V matrice narození zapsán jako Zdeněk František Josef Sch. – Syn profesora kreslení na průmyslové škole v Chrudimi, správce uměleckých sbírek na zámku Žleby, autora populárně-naučných publikací z oboru myslivosti a ilustrátora Josefa Sch. (1855–1938). Synovec divadelníka a spisovatele Gustava Sch. (jenž ovlivnil jeho sklon k literatuře, zejména k divadlu), vnuk chrudimského architekta F. Schmoranze (1814–1902). Obecnou školu a od 1907 reálné gymnázium Z. Sch. absolvoval v rodišti. Po maturitě (1915) studoval Čes. učení technické (obor technická chemie), v školním r. 1916/17 však studium ukončil. 1918–19 pracoval jako chemik v drahanovickém a libickém cukrovaru, po návratu do Prahy nastoupil jako lektor a archivář do Nár. divadla. 1920 se oženil s členkou Umělecké loutkové scény a činohry Nár. divadla L. Odstrčilovou (1890–1962), jež vystupovala v jeho loutkových hrách. Od 1922 Sch. pracoval u F. Topiče, 1925 přešel do redakce novin Venkov (byl i významným členem agrární strany). V Českosl. tiskové kanceláři (zde od 1930) se stal politickým zpravodajem a navštívil četné evropské země (Albánie, Francie, Jugoslávie, Rumunsko). Blížší přátelské styky udržoval s A. Švehlou, kterému věnoval posmrtný rozhlasový projev a redigoval sborník na jeho památku. Od 1931 působil v tiskovém odboru předsednictva vlády (vrchní sekční rada, 1938–39 přednosta); 1935–38 tiskový referent premiéra M. Hodži. Jako šéfredaktor tiskového odboru předsednictva vlády pracoval konspirativně v počátcích odboje (spolupracoval mj. s A. Fuchsem, F. Kocourkem, V. Koenigem), založil ilegální agenturní síť tzv. tiskových tajemníků jednotlivých okresních úřadů (součást Obrany národa), kteří se rekrutovali z demobilizovaných důstojníků Českosl. armády. V srpnu 1939 byl zatčen gestapem (Schmoranzova skupina), prošel řadou věznic, 1941 byl odsouzen k smrti a ve věznici v Berlíně-Plötzensee popraven. Sch. byl oceněn četnými vyznamenáními (i v zahraničí), též in memoriam.

Sch. knižní debut *Začarovaný les* se stal díky působivé národní alegorizaci, psychologické charakteristice postav, dobře stavěným dialogům i propracovanému verši klasickým kusem českého loutkového divadelnictví (později byl opakovaně vydáván i adaptován). Pro dospělé Sch. napsal podle J. Swifta veršovanou výpravnou grotesku pro loutky a herce

Gulliver v Liliputu, v níž podal (jako ohlas osvobození roku 1918) satiru na fungování úřadu (v duchu dobové aktualizace *Gulliver* pomáhá „prokletým černožlucům“, jsou zde rovněž vtípně použity německé povely, zvukné rýmy a dynamický rytmus). Sch. jediná básnická sbírka (*Jitřní vyzvání*), obsahující básně z let 1916–18, v první části formou rozdyčtých milostných vyznání koresponduje s dobovou vlnou vitalismu (mj. Splav F. Šrámka), ve druhé zaznívají v úsečných verších tóny skepse, tesknosti, smutku i marnosti. Jako žurnalista Sch. zejména na přelomu 20. a 30. let ve Venkově hojně publikoval causerie, nekrology významných literátů, fejetony, cestopisné skici, básně a prózy a pravděpodobně i epigramy (pseud. Skapino). Uplatnil zde také loveckou zálibu zděděnou po otci, jež se odrazila rovněž v jeho knižně vydaných prozaických pracích. Tvoří je drobné prózy, črty a obrázky z loveckých potulek (*Už jsou tady*), lyrizovaná próza s impresivním barevným viděním přírody a s popisem myslivecké lovecké závratí při čekání na lovu (*Na srnce*) i obdobně laděné prozaické smyslově vypjaté a jemné líčení přírody (*Říje*). Sch. překlady se soustředily zejména na klasické francouzské komedie. – Podle některých údajů měl Sch. 1932 redigovat pro lipské nakladatelství Gemus-Verlag antologii Meister der Erzählung in der Tschechoslovakei, jejíž existenci se nepodařilo potvrdit.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jago, Karel Lichnický, Skapino; Z. S., Z. Sch. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (1918); Českosl.-jihoslovanská liga (1927); sb. Hollar (příl. 1937–38; 1937 P Na srnce, i sep.; Myslivce Z. S. vypravování o tom, jak se jednou za červnového jitra šoulal na srnce); Loutkář (1917–18; 1918 Hold loutek „Zlaté kapličky“); Sladko je žítí (1919); Topičův sborník (1917); Venkov (1921–33); Zlatá Praha (1917–18); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie: Začarováný les* (D pro ml., 1918, prem. 1917; 1950 přeprac. J. Malíkem, 1994 J. A. Novotným); *Gulliver v Liliputu* (D b. d., 1919); *Jitřní vyzvání* (BB 1920); *Říje* (P 1937, novoročenka); *Už jsou tady* (P 1938, novoročenka). – *Ostatní práce: Za Švehlou* (1934, s L. Tvarůžkem). – *Překlady: A. de Musset: Se srdcem divno hrát* (1920, s G. Schmoranzem); J. Renard: Kouzlo rozchodu (1920); G. Flaubert: Kandidát (1930, s překl. dalších). ■ SCÉNICKY. *Překlady: G. Courteline: Spleťtý případ* (1919) + *Vážný zákazník* (1919); G. Duhamel: *Dílo atletů* (1921, pseud. Karel Lichnický). ■ REDIGOVAL *periodika: Bulletin du Bureau* (1923), Českosl.-jihoslovanská liga (1927, č. 1 a 2, roč. 7); *sborník: Na paměť Ant. Švehly* (1933, s J. Rambouskem). ■

LITERATURA: Vyskočil (Q. M. Vyskočil): ref. *Začarováný les*, Úhor 1918, s. 152; ● ref. *Jitřní vyzvání: -ejč-* (F. Krejčí), *Budoucnost* 2, 1919/20, s. 563; A. M. Píša, *Cesta* 2, 1919/20, s. 1020; J. Krecar, *MR* 1919/20, sv. 35, s. 392; -pa- (F. S. Procházka), *Zvon* 20, 1919/20, s. 696; J. Knap, *Pramen* 1920, s. 371; J. V. Sedlák, *Tribuna* 7. 4. 1920; -vh- (M. Hýsek), *Kmen* 4, 1920/21, s. 118; J. O. N. (Novotný), *LidN* 15. 5. 1921; A. N. (Novák), *Lumír* 1921, s. 52 ●; J. M. (Malík) in *Z. Sch.: Začarováný les* (1950); A. Bareš, T. Pasák: *Odbojová organizace Z. Sch. v roce 1939, Historie a vojenství* 1968, s. 1003; O. Štorch-Marien in *Tma a co bylo potom* (1972, s. 28); P. Kobetič: *Z. Sch., sb. Literární Chrudim* (1988, s. 69); V. Černý in *Paměti* 2 (1992, s. 150); S. Kokoška, Z. Pivcová: *Generál Eliáš a Schmoranzova skupina tiskových důvěrníků* (s něm. dokumenty o Sch. zatčení), *Historie a vojenství* 1996, č. 6; P. Kobetič in *Chrudimský vlastivědný sborník* 2 (1997, s. 178); in *Cesty českého amatérského divadla* (1998); P. Kobetič in *Osobnosti Chrudimska* (2002); I. Šulc in *Rod Schmoranzů ze Slatiňan* (2002, s. 24); (nm): *Sch. Z., Spisovatelé Chrudimska* 3 (2003, s. 11); Č. Sládek: *Z. Sch.: hrdina prvního sledu, Přísně tajné!* 2003, č. 1; A. Dubská in *Dvě století českého loutkářství* (2004, s. 183).

vfr

František Scholz

* 2. polovina 18. století

Autor původních českých zpěvohr z pražského prostředí, herec Vlastenského divadla.

V dobových pramenech psán i Scholtz, Šolc. – 1787 byl uveden (bez křestního jména) V. Thámem v dopise J. V. Zlobickému jako člen hereckého souboru Vlastenského divadla (Boudy) a 1793 celým jménem mezi členy tajné společnosti Matthias-Brüder, kterou t. r. zlikvidovala pražská policie. Pravděpodobně není totožný s pražským hercem téhož příjmení, který podle O. Teubera (*Geschichte des Prager Theaters* 2) působil se svou manželkou 1775 v Brunianově herecké společnosti, 1785 v první sezoně Nosticova divadla a později se vystěhoval do Ruska.

Sch. je připisováno autorství dvou původních her se zpěvy (singšpílů), jejichž texty se nedochovaly. Vedle dvouaktové hry *Vesní pokuty neb Trdlíce, koza a osel* s námětem z vesnického prostředí za roboty byla pro vývoj českého divadla podnětná lokální zpěvohra z pražského prostředí *Podskaláci*, která je – s Thámovým Ponocným z Brandejsa, uvede-

ným ve stejném období – považována za nejstarší pokus o pražskou lokální zpěvohru v češtině. Byla snad vytvořena nezávisle na německé předloze (v této době se vídeňská lokální zpěvohra teprve konstituovala); na Sch. pokus navázal v 90. letech P. Šedivý už dochovanými lokálními kusy Pražští sládci a Masné krámy.

SCÉNICKY. *Hry*: Vesní pokuty neb Trdlice, koza a osel (1787; 1790 s tit. Sedlské pokuty...); Podskaláci (1790). ■

BIBLIOGRAFIE: M. Laiske in Pražská dramaturgie (1974, č. 88, 123, 136). ■ LITERATURA: J. Němeček in Lidové zpěvy v době roboty (1954, s. 249); J. Vondráček in Dějiny českého divadla 1771–1824 (1956, s. 181); M. Kačer, A. Scherl in sb. Dějiny českého divadla 2 (1969, s. 80); TV (T. Volek): ref. Dějiny českého divadla 2, Hudební věda 1973, s. 250.

vpb

Franz Expedit Schönfeld

* 7. 3. 1745 *Praha*

† 27. 8. 1807 *Zákupy* u České Lípy

Pořadatel sborníku studentských překladů latinských autorů do češtiny a němčiny, univerzitní profesor elokvence a poetiky; autor latinských a německých náboženských prací, básníků.

Psán také Franz Edler von Sch., Franz Expedit Edler von Sch., Expedit Edler von Sch., Nobilis a Sch., Decano Sch., Dechant Sch. – Bratr tiskaře, nakladatele, podnikatele, autora a editora knih o hospodářství, genealogii a hudebním životě Johanna Ferdinanda Sch. 1760 vstoupil Sch. do noviciátu Tovaryšstva Ježíšova, po 1768 vyučoval do zrušení řádu (1773) na jezuitských gymnáziích v Praze-Novém Městě a v Březnici rétoriku a poetiku (žák mj. B. J. Dlabach). 1773 obdržel doktorát teologie a začal působit na pražské univerzitě, kde byl později jmenován profesorem básnictví (Dichtkunst). 1779 se stal děkanem v Zákupích (Reichstadt). Na začátku 80. let obdržel titul čestného kanovníka dómu v Běbenu (snad dnešní Pícan v Istrii), stal se také dvorním radou vévody von Zweibrücken, po převzetí statků této rodiny knížetem Christianem von Boss-Waldeck 1784 byl mj. i knížecím duchovním správcem. 1800–01 byl polním kaplanem akademické legie, zřízené proti hroziícímu vpá-

du francouzských vojsk, 1801 se stal doktorem teologie.

1775 vydal Sch. sborník překladů svých žáků a opatřil jej předmluvou, v níž vysvětlil motivy tohoto aktu nedostatkem kvalitní literatury v národních jazycích a láskou k vlasti. Umožňovaly to vysokoškolské reformy z 1773, které akcentovaly výuku poetiky a rétoriky nejen výlučně v dosavadním univerzitním jazyce, tj. latině, ale i v němčině a do jisté míry i v češtině. Podle vybraných antických vzorů s dodržением Horatiových a Aristotelových estetických pouček se skládaly proslovy a oslavné verše pro deklamační akademie a vznikaly i překlady uznávaných klasiků do národních jazyků. První vydání sborníku *Einige Übersetzungen, von Schülern der Dichtkunst...* obsahovalo překlad první Vergiliovy eklogy do němčiny a češtiny (Slouho-Spěv Virgiliusa první do češtiny převrácený), který pořídili J. Vykysalý a J. Hurka; namísto hexametru přeložili eklogu prózou (na několika místech je však patrná snaha o dodržení alespoň základního metrického schématu), jména antických hrdinů počestili podle Rosovy Čechořečnosti. Sborník obsahuje též otisk jeho skladby Pastýřské rozmlouvání o narození Páně a její latinský a německý překlad. V doplněném vydání sborníčku pro druhé pololetí akademického roku, dedikovaném I. Cornovovi, se repertoár překladů do češtiny rozšířil o tři Vergiliovy eklogy (čtvrtou, pátou a šestou; překladatelé F. Stimpfl s M. Tábořským, J. Hurka a J. Vykysalý) a o deset Tibullových elegií (překladatel V. Dvořák), opět převedených prózou; překlady týchž skladeb do němčiny jsou ve verších. Sborníky překladů, jejichž inspirátorem Sch. nepochybně byl, spoluvytvářely základy novočeské poezie jak kritickým přehodnocením dosavadní tradice bukolického básnictví v poezii klasicistních aspirací s výrazným sociálním tónem, tak ověřováním dobových jazykových možností a limitů češtiny. Sch. sám byl autorem německých příležitostných básní a také znalcem soudobé klasicistní a rané romantické literatury anglické (J. Macpherson), německé (F. G. Klopstock, J. G. Herder) a rakouské (M. Denis), kterou popularizoval články v dobových časopisech a almanaších. Knižně publikoval od 70. let latinsky a německy práce vesměs náboženského charakteru (kázání, promluvy, modlicí knížky) s neskrývaným moralizačním a etickým zaujetím přesvědčeného josefinisty. Ohlas vzbudilo

1783 kázání v chrámu sv. Jana Nepomuckého na Skalce *Religio catholica ferventer est praedicanda...*, které si vzal J. Dobrovský (šifra M. D.) za záminku k polemice s G. Dobnerem o průkaznost historické existence kanonizovaného Jana Nepomuckého. Od poloviny 80. let se Sch. publikačně odmlčel.

KNIŽNĚ. *Homiletická díla, modlitby a příležitostné básně*: Von den gegenseitigen Hauptpflichten des geistlichen und weltlichen Standes (1770); De amore et veritate amoris seu peculiaribus S. Joannis Evangelistae ornamentis (1770); De soliditate et sublimitate scriptorum S. Joannis Evangelistae (1771); Auf die Reise Josephs des Zweiten..., gesungen im Herbst... (B 1771); Laudatio dilecti Jesu discipuli ad mores vitae Apostolicae sectatorum applicata (1772); De S. Thomae Aquinatis fervore in dicendo et in docendo ardore (1772); Der Tod Oscar's, des Sohnes Karuths (1772); De sincera SS. Petri et Pauli Apostolorum imitatione (1773); De ratione, atque autoritate, quibus religiosa de sancto B. M. V. ortu sententia innititur... (1774); De gloria, quam S. Ioannes religioni procuravit et quam religio tribuit S. Ioanni... (1774); De admiranda rationis et autoritatis consensione in tuendo B. V. Mariae ortu intemerato... (1774); De catholico Sanctorum culto... (1775); Als Joseph seine Streiter bei Prag prüfte (1775); An den Oberdruiden Böhmens (B 1775); Quantum pia sententia de Sancto B. V. Mariae ortu iurando iuri praestat argumentum et quantum pia sententiae robor addat ius iurendum (1777; znovu 1779); An den Lenker der Weisen Österreichs (1778); Oratio de consensione Universitatis Pragenae cum Ecclesia Metropolitana in ornando S. Ioanne Nepom. (1778); Rede von den Hauptabsichten der Wohltäter, und von der Verbindlichkeit der Pflegkinder des Hauses der armen Waisen zu St. Johann den Täufer (1779); Von dem Einflusse der guten und bösen Geister auf den Menschen (1779; znovu 1780); An den Jüngern Freiherrn von Schönewitz (B 1779); De immaculato B. V. Mariae conceptu... (1780); Katholische Gebeter und Gesänge zum Gebrauche der Reichstädter Kirchenkinder (1780); Rede von den kaiserlichen Toleranzbefehlen in Böhmen (1782); Die heilige Monica, als eine Gattin und als eine gute Mutter... vorgestellt (1783); Religio catholica ferventer est praedicanda, propugnanda est prudenter... (1783; t. r. též něm. s tit. Die katholische Religion soll mit Eifer gepredigt, und mit Bescheidenheit verteidigt werden); Ankündigung eines ökonomischen Katechismus zum Gebrauch der Landjugend auf den herzoglich Zweibrückischen Herrschaften in Böhmen (1783); Die sogenannte lauretanische Litaney erklärt (1783). – *Odborná práce*: Zergliederung der epischen Gedichte Homers, Virgils, Klopstocks (1779). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: ant. Einige Übersetzungen von Schülern der Dichtkunst an der

Hohenschule zu Prag. Herausgegeben, als sie zum erstenmal öffentlich geprüft wurden (1775; t. r. i dopln. vyd. s podtitulem Item, als sie zum zweitenmal öffentlich geprüft wurden). ■

BIBLIOGRAFIE: in K. Goedeke: Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung aus den Quellen 6 (Lipsko, Dráždany, Berlín 1898, s. 718). ■ **LITERATURA**: an. (F. M. Pelcl, dub.): ref. Auf die Reise Josephs des Zweiten..., Prager gelehrte Nachrichten 1771, č. 6; an. (J. Dobrovský): ref. De immaculato B. M. V. ortu..., Böhmisches und mährische Literatur auf das Jahr 1780, s. 179 + (šifra M. D.) Recension und kritische Anmerkungen über... Herrn... von Sch. ... Lobrede auf den heiligen Johannes von Nepomuk (1783) → F. M. Bartoš: Mladý Dobrovský o nepomucké legendě (1940) + Streitschrift über die Existenz des heiligen Johannes Nepomuk, Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren 3, 1786/87, s. 101; F. M. Pelcl in Böhmisches, mährische und schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten (1786, s. bibliografii); M. Milauer: Nekrolog der im gegenwärtigen Jahrhunderte verstorbenen Mitglieder der Prager theologischen Fakultät, Monatschrift GVMB 1828, sv. 1, s. 254; J. Král: O prozódii české, LF 1900, s. 87 → O české prozódii 1 (1923); F. Táborský: Počátky novočeské poezie za vlivu klasicismu, ČČH 1902, s. 173 a 1903, s. 69 (k tomu J. Jakubec, LF 1902, s. 178); A. Kraus in Pražské časopisy 1770–1774 a české probuzení (1909) + in Husitství v literatuře barokní a osvětské (1918, s. 175); J. Hanuš: Dobrovského časopisy Böhmisches Literatur auf das Jahr 1779, Böhmisches und mährische Literatur auf das Jahr 1780, Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren, čas. Bratislava 1929, s. 373; F. M. Bartoš in Mladý Dobrovský o nepomucké legendě (1940); J. M. Lochman in Náboženské myšlení českého obrození 1 (1952, s. 224); K. Svoboda in Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové (1957); B. Slavík in Od Dobnera k Dobrovskému (1975); J. Petráň in Nástin dějin filozofické fakulty do roku 1948 (1983, s. 93); V. Vlnas in Jan Nepomucký, česká legenda (1993, s. 207); V. Petrbok, M. Wögerbauer: Literatura duplex, sb. Praha Mozartova (2006, s. 73).

vpb

Jan Ferdinand Schönfeld

Působnost 1773–1835

Největší pražská tiskárna a nakladatelství poslední čtvrtiny 18. století; knihkupectví, písmolijna, mědirytecská a litografická dílna.

Majitel Jan Nepomuk Ferdinand Schönfeld (psal se a byl psán i Johann Nepomuk Ferdinand Schönfeld, Schönfeldt, Schoenfeld, Šén-

feld, Šenfeld, Edler von Schönfeld, nobilis de Schoenfeld, z Šenfeldu, z Šénfeldu; * 20. 7. 1750 Praha, † 15. 10. 1821 Vídeň) pocházel z rodiny známé již v době rudolfínské, kdy měl být údajně nobilitován jeho předek Jeroným Sch.; mezi další údajné předky patřil amberský tiskař Johann Sch., který asi 1603–20 udržoval obchodní kontakty s Prahou. Otec Antonín Jan Sch. býval ve starší literatuře uváděn jako dvorský tiskař v Praze kolem 1720 (tomu odporuje fakt, že mezi 1690–1780 nepřetržitě vykonávali tuto privilegovanou činnost K. F. Arnold z Dobroslavína a rodina Rosenmüllerů i matriční záznam o Sch. narození, uvádějící otce jako štolbu). Bratr Franz Expedit Sch., katolický kněz, byl univerzitním učitelem rétoriky, autorem náboženské literatury a příležitostným básníkem. – Po absolvování humanitního studia na blíže neurčeném jezuitském gymnáziu se J. F. Sch. vyučil knihtiskařskému řemeslu u vídeňského tiskaře J. Th. Trattnera, 1773 založil na Starém Městě vlastní dílnu, nejdříve v Jezuitské (Karlově 12, Anenské 9) ul., od 1795 ve zrušeném dominikánském klášteře sv. Anny na dnešním Anenském nám. (Anenské nám. 2, Liliová 9, Anenská 4, Zlatá bez č.); 1776 byl přijat do měšťanského stavu. Díky liberálním merkantilistickým reformám Josefa II. (1782 dvorský dekret umožňující patisk zahraniční literatury), uvolnění obchodu se zahraničím, společenským konexím, bezohlednému postupu proti konkurenci a snižování autorských honorářů dosáhl takřka monopolních profesních výhod (1774–75 univerzitní, 1784 stavovský, 1790 dvorský tiskař; toto privilegium potvrzeno opět 1799). 1780 otevřel v Praze knihkupectví s komisním prodejem, později písmolijnu, za vedení J. Berky provozoval i mědiryteckou dílnu, 1820 zprovoznil i dílnu litografickou. Postupně rozšiřoval působení mimo Prahu: pravidelně dojížděl na knihkupecké veletrhy v Lipsku a Frankfurtu n. M., 1782 založil filiálku ve Vídni (tiskárna, knihkupectví, nakladatelství, od 1815 litografická dílna), asi 1784 v Lipsku. Sch. podnikatelské aktivity se neomezovaly jen na tiskařskou činnost: provozoval i papírnu, hamr, semenářský a zelinářský závod a textilní manufakturu, od 1794 též inzertní kancelář. O snaze ovlivňovat i dobový kulturní a společenský život svědčí mj. 1784 nákladná stavba vily Rosenthal (Růžodol) v dnešním Karlíně s bohatými genealogickými a uměleckohistorickými sbírkami

(získány zejména ze zrušených klášterů a z rozprodeje zbytku rudolfínských sbírek), které zpřístupnil veřejnosti. K usedlosti patřila i tzv. topografická zahrada Čech a letní restaurace, kde se 1786–89 konala mj. česká divadelní představení; 1787 se Sch. pokusil též o založení veřejné čítárny. Na odkoupeném statku Trnová financoval 1789 vznik zemědělské hospodářské školy, která byla se střídavými úspěchy provozována patrně do začátku 19. století, v bývalém Anenském klášteře zřídil 1795 veřejné „technologické“ muzeum, věnované dějinám a rozvoji řemesel a obchodu v Čechách. Byl členem zednářské lóže Pravdy a Sjednocení; stýkal se s mnohými představiteli tehdejší kulturní a společenské elity v Praze i ve Vídni (I. Cornova, B. J. Dlabač, J. Dobrovský, J. A. S. Riegger, K. I. Thám, J. V. Zlobický), měl četné a vlivné styky v dvorských a šlechtických kruzích. Podnikáním nesmírně zbohatl, ale zároveň proti sobě popudil autory i konkurenční podniky. Poté, co napadl vídeňské spisovatele z nečestného jednání vůči tiskařům a nakladatelům, byly v následující polemice ve Vídni a v Praze (brožury *Die Wiener Autoren contra den edlen von Sch.*, 1785; *Die Prager Buchdrucker contra Johann Ferdinand Sch.*, 1786; *Der Edle von Sch. verteidigt gegen die Prager Buchdrucker*, 1786) zpochybněny jeho profesionální i lidské kvality (mj. byl podezírán z neoprávněného držení šlechtického titulu, t. r. byl však nobilitován s přídomkem „Edler von“ a 1814 jmenován rytířem). Dravá nakladatelská a knihkupecká expanzivnost Sch. (1787 uváděn jako největší pražský tiskař se 17 tiskařskými lisy) se v 90. letech 18. století stala bezprostřední příčinou zániku několika menších pražských nakladatelů (W. Gerle, J. J. Gröbel, F. Mangold, J. M. Samm aj.). 1790–91 vystupoval jako společník Sch. knihkupectví a (zřejmě už dříve) jako poradce pro ediční záměry profesor estetiky na pražské univerzitě a beletrista A. G. Meissner (1753–1807), který 1792 odkoupil knihkupectví a obratem je prodal lékaři a romanopisci J. F. E. Albrechtovi (ten je asi 1797 podstoupil M. /M. M./ Neureutterovi st., jehož synové František a Martin N. z něj vybudovali české nakladatelství a knihkupectví). Od 1795 předával řízení většiny pražských podniků svým podřízeným nebo synům (Ignác Sch., 1779–1839, uváděn 1813–18 jako správce otcovy pražské tiskárny a redaktor německých novin) a odstěhoval se 1799 na-

trvalo do Vídně, kde se věnoval správě svých sbírek, které sem t. r. převezl. Extenzivní aktivity Sch. závodu, který nedokázal čelit silícím konkurenčním aktivitám Arcibiskupské knih-tiskárny, Tiskárny normální školy a nakladatelství Bohumila Haase, se postupně přestávaly vyplácet; podezření úřadů vzbudil Sch. nepřesvědčivě vedeným sporem o vydávání českých novin s J. Krameriovou. Po Sch. smrti se úpadek firmy urychlil; vdova Johana se bezúspěšně pokoušela obnovit pro tiskárnu a nakladatelství dvorské privilegium, dědic tiskárny, která pracovala 1821–33 pod otcovým jménem, syn Jakub Sch. (1795–1841), se sice snažil podnik zvelebit (1823 odkoupil od V. R. Krameria vydavatelské právo na české noviny a další periodika a 1824 Českou expedici), ale celkový úpadek firmy nemohl zastavit; už 1824 dražbou přešla práva k vydávání českých i německých úředních novin na firmu Synové B. Haase, které pak 1835 odprodal i zbylé provozy.

Sch. tiskařská a nakladatelská produkce byla extenzivní a (s výjimkou krátkého období přelomu 80. a 90. let 18. století, kdy nakladatelský profil spouštěl A. G. Meissner) i poněkud nekonceptní. Hlavním finančním zdrojem Sch. podnikatelské činnosti byla realizace výnosných guberniálních, státních a do jisté míry i církevních zakázek na tisk úředních a správních publikací (tiskopisy všeho druhu, zvláště berní knížky, cirkuláře, kancelářské předpisy a nařízení, oběžníky, schematismy, sněmovní výnosy, soupisy zákonů a předpisů), které získal od Josefa II. a Františka I. (výsady z 1785, 1790, 1793, 1799). Dále tiskl české i německé kalendáře, náboženskou literaturu (katechismy, katolické i nekatolické kancionály, modlitební knihy, polemické brožury), zednářské tisky, které téměř výlučně vycházely u Sch., latinské a německé univerzitní disertace; zabýval se i nototiskem (např. výtahy z Mozartových oper) a tiskl operní libreta. Četné knihy ve své době populárních autorů (vedle nich např. i Pelclovu *Neue Kronik von Böhmen...*) bezostyšně patiskl. Zpočátku tiskl i učebnice a metodní knihy pro Nakladatelství normální školy, později se zaměřil spíše na naukovou, hospodářskou, právnickou, zdravotnickou a popularizační literaturu; k bohemikální problematice se váže hlavně autorský časopis J. Dobrovského *Litterarisches Magazin von Böhmen und Mähren*, dále gramatiky a jazykové příručky, díla historického a místopisné-

ho (autoři mj. K. J. Bienenberg, B. J. Dlabač, M. Millauer, J. F. Opiz, F. Palacký, F. M. Pelcl, K. Royko, J. F. J. Schaller) či filologického zaměření (pokus o knihopisný soupis K. R. Ungara), významné bylo vydání slovníkových prací J. K. Rohna, K. I. Tháma a F. J. Tomsy. Na zakázku rytíře J. Neuberka Sch. vytiskl i několik děl staršího písemnictví (mj. P. Černovický, M. V. Šteyer, J. Ticinus, *Knížka svatého Augustina...* *Soliloquia animae ad Deum* v překladu D. Adama z Veleslavína). V Sch. tiskárně vzniklo též nové vydání Hájkovy *Kroniky české*, pro něž byly pořízeny (v souznění s dobovými historizujícími zájmy) repliky původního písma a štočků. Ze soudobé produkce v českém jazyku u Sch. vyšla *Obrana jazyka českého...* od K. I. Tháma, almanach *Básně v řeči vázané* (část 1. vyd. a 2. vyd.) a některé příležitostné básně B. J. Dlabače, soustavněji zde vycházely překlady a adaptace hlavně soudobé německé dramatické literatury, jejichž původci byli soustředěni kolem divadla Bouda (V. Hafner, F. Heimbacher, M. V. Kramerius, K. I. Thám, který přeložil i Shakespearova *Makbetha*) a snad i verše glosátora českého divadelního dění V. Melezínka. Z německé a francouzské beletrie, vydávané u Sch., byly populární paměti G. G. Casanovy, divadelní hry a romány J. F. E. Albrechta, povídky a romány Ch. H. Spiesse; pozoruhodné je vydání sbírky českých pověstí *Sagen der böhmischen Vorzeit...*, v německém překladu vyšel cestopis V. Vratislava z Mitrovic. – Nemalý význam měly Sch. aktivity pro konstituování českého periodického tisku. Od Rosenmüllerových dědiců odkoupil privilegium pro vydávání českých novin, které vycházely od 7. 1. 1786 pod názvem *Schönfeldské c. k. pražské noviny*; jejich prvním redaktorem byl M. V. Kramerius (1789 se pro neshody se Sch. rozešel a získal privilegium na vydávání novin vlastních), po něm krátce V. Thám, dalšími byli mj. J. J. Tandler (1790–96), T. Kubelka (1801–12), J. Hýbl (1814–17) a J. Linda (1817–19). Nevyrovnaná tematická i jazyková úroveň novin vedla k poklesu předplatitelů, po Lindově odchodu z redakce nakrátko přestaly úřední české noviny vycházet a po jeho návratu 1820 byly vydávány pod názvem *Vlastenský zvěstovatel*. Na zakázku tiskla Sch. firma ve 20. letech beletristický časopis *Čechoslav*, přičiněním F. B. Tomsy vycházel jejím nákladem beletristický a naučný časopis *Poutník slovanský*. Od 1781 vydával

Sch. i úřední německé noviny *Kaiserliche königliche Prager Oberpostamtszeitung* (v Sch. firmě vycházel i tzv. *Intelligenzblatt*, shromažďující úřední nařízení, oznámení a inzerci všeho druhu, k jehož subskripci byl zavázán každý státní orgán), s nevelkými úspěchy se Sch. pokoušel o vydávání časopisů a sborníků s hospodářskou tematikou. Na zakázku Společnosti Vlastenského muzea obstarával syn Jakub Sch. tisk německé mutace muzejního časopisu, po jistou dobu tiskl také francouzský žurnál *Almanach de Carlsbad*, určený lázeňským hostům. J. N. Sch. sám napsal několik knih o hospodářství, zabýval se genealogií a sestavil almanach dokumentující soudobý hudební život v Praze a ve Vídni (1796) a průvodce po vlastních sbírkách (1810).

Z KNIŽNÍ PRODUKCE: *Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler...* (1773; znovu 1782, obrazová příl.); J. F. Opiz: *Beschreibung der Königlichen Hauptstadt Prag...* (1774; rozšíř. vyd. 1787); F. E. Schönfeld: *Quantum pia sententia de Sancto... Mariae virginis ortu...* (1774) + *Rede von den Hauptabsichten der Wohltäter, und von der Verbindlichkeit der Pflegkinder des Hauses der armen Waisen zu St. Johann den Täufer* (1779) + *Von dem Einflusse der guten und bösen Geister auf den Menschen* (1779; upr. vyd. 1780) + *Rede von den kaiserlichen Toleranzbefehlen in Böhmen...* (1782) + *Die heilige Monika als eine Gattin und als eine gute Mutter in einer Predigt vorgestellt...* (1783) + *Die sogenannte lauretanische Litanei erklärt* (1783) + *Religio catholica ferventer est praedicanda, propugnanda est prudenter...* (1783, i něm.); G. B. Bassi: *La liberazione d'Israele. Oratorio...* (1775, hudba J. Mysliveček); F. Scholz: *Die Pflichten gegen das Vaterland aus der Staatskunst...* Bossuet herausgegeben... (1775); *Einige Übersetzungen, von Schülern der Dichtkunst an der Hohenschule zu Prag...* Herausgegeben als sie zum erstenmal öffentlich geprüft wurden... + *Einige Übersetzungen, von Schülern der Dichtkunst an der Hohenschule zu Prag...* Herausgegeben als sie zum zweitenmal öffentlich geprüft wurden (oboje 1775, ed. F. E. Schönfeld); *Militärisches Almanach auf das Jahr 1779* (1778); *Taschenbuch von der Prager Schaubühne auf das Jahr 1778* (1778); G. S. de Paumberg: *Epigrammata non nulla cum animadversionibus quibusdam historiam Bohemiae litterariam illustrantibus* (1780); J. K. Rohn: *Klassificirtes Wörterbuch der böhmisch, deutsch, und lateinischen Sprache...* (1780); an.: *Neue Kronik von Böhmen. Vom Jahre 530 bis 1780* (1780); *Allgemeine Gerichtsordnung für Böhmen, Mähren, Österreich ob und unter der Ens...* (1781); *Český slabikář, to jest Krátký způsob slabikování a čtení pro dítky s některými modlitba-*

mi pro české bratří helvetské konfesi... (1781, dub.); *Freuet euch ihr lieben Juden... oder Kurze Untersuchung der Frage, ob die Juden nicht zur Handarbeit und Erlernung ehrlicher Professionen anzuhalten sind* (1781); E. Landau: *Dankgebet... bei der feierlichen Einsegnung der deutschen Schulen in der Judenstadt* (1781); *Lesebuch für jüdische Kinder* (1781); *Monumente des Geistes der grossen Theresien errichtet* (1781); M. V. Šteyer: *Výborně dobrý způsob, jak se má dobře po česku psátí neb tisknouti* (1781); A. Z. (Zitte): *Huldigung am erfreulichen Jubiläumstage Anton Peters Fürsterzbischofs...* (1781); J. L. Zippelius: *Napomenutí k tak nazvaným Beránkům* (1781) + *Řeč Pohřební, s kterou oplakávání...* Marie Terezie vlastencům svým oznamoval... (1781); *ABC-Buch für Autoren und Buchdrucker* (1782); *Celý žaltář krále a proroka Davida* (1782); J. Dobrovský: *Abhandlung über den Ursprung des Namens Tschech (Czech), Tschechen* (1782); C. E. Fürst zu Fürstenberg: *Circulare in alle Kreise und an die königl. Prager Städte, in Betreff der Religions-Toleranz im Königreich Böhme* (1782); S. Palma Močidlanský: *Perlička dítek Božích aneb Modlitby pobožné na dvanácte článků víry křesťanské...* (1782); *Řeč jeho papežské Svatosti Pia šestého...* (1782); *Späte, aber gründliche Anmerkungen über das Ankündigungsblatt der Geissel der Prediger* (1782); F. von der Trenck: *Meine Gedanken über die unsichtbare Leibeigenschaft des Königreichs Böhme* (1782); *Vyznání víry evangelíků augšpurské konfesi ve Vídni* (1782, ed. F. z Ankersteinu); F. M. Pelcl: *Apologie des Kaisers Karl IV. der allgemeinen deutschen Bibliothek entgegengestellt* (1782) + *Geschichte der Böhmen, von den ältesten bis auf die neuesten Zeiten* (1782) + *Lebensgeschichte des römischen und böhmischen Königs Wenceslaus 1, 2* (1788, 1790); S. Bosch: *Die drei Grade der Freimauerei des Frauenzimmers mit allen nötigen Gebräuchen und Zereemonien* (1783); P. Czernovicenus (Černovický): *Vocabularium rhythico-bohemicum* (1783); L. A. Hoffmann: *Beurteilung der Weissenbachischen Lobrede auf den heiligen Bernhard...* (1783) + *Neujahrgeschenk für edle Seelen* (1783) + (pseud. H. F. Mann:) *Wahrheiten für und über die Frauenzimmer* (1783); *Christliches Gesangbuch zum Gebrauche der Gemeinen der Augsbургischen Confessionsverwandten in den k. k. Erblanden* (1783); V. Klejch: *Písň duchovní k společným službám Božským církvi evangelické pražské sebrané a vydané...* (1783, ed. M. Markovič ml.); *Prima principia linguae bohemicae* (b. d., 1783, dub.); J. Ticinus: *Principia linguae wendicae* (1783); *Verzeichnis der Mitglieder von der vollkommenen und gerechten Loge zu den drei gekrönten Sternen und Redlichkeit im Morgen von Prag...* Am Johannisfeste 5787 (tj. 1783); K. Vorel: *Víra samospasitedlná katolická dar Boží a světlo* (1783) + *Konfesi helvetská jináč Vyznání švejcarské, Čechům k známosti, následovníkům k... rozpáčení... představená* (1784) + *Rozmejšlení vlastence na*

otázku jaké víry se přidržeti, a jakého náboženství následovati co nejbezpečněji sluší (1784); J. G. Wolstein: Připamatování strany neduhů dobytka v Rakousích, jakož i nějaké jednání proti zabíjení dobytka v času neduhů (1783, přel. H. Ruth) + O pádu dobytka kniha pro sedláky... (1784, přel. F. K. Třebický); I. Cornova: An Böhmens junge Bürger (1783) + Der Undankbare (1784) + Die liebeiche Stiefmutter (1786); O. Steinbach von Kranichstein: Kurze Geschichte des Markgraftums Mähren (1783, i čes.) + Diplomatische Sammlung historischer Wertwürdigkeiten, aus dem Archiwe des gräflichen Cisterzienserstifts Saar in Mähren 1, 2 (1783) + Lexikon aller in den österreichischen Staaten wirklich bestehenden landesfürstlichen Verordnungen und Gesetze im geistlichen Fache (1790); K. I. Thám: Obrana jazyka českého proti zlobivým jeho utrhačům... (1783) + Kurzgefasste böhmische Sprachlehre, nebst böhmisch, deutsch, französischen Gesprächen, und Auszügen aus den besten böhmischen Schriften... (1785) + Deutsch-böhmisches Nationallexikon (1788) + Lehrbuch für Anfänger in der böhmischen Sprache in grammatischen und syntaktischen Übungen (1817); Betbuch für Freimaurer (1784); Budoucí pořádek služeb Božích a pobožnosti pro Prahu... (1784, i něm.); Cithara sanctorum. Zjev. 5, 8 aneb Žalmy a písně duchovní staré i nové (1784, ed. J. Sarganek); G. Dobner: Vindiciae sigillo confessionis divi Joannis Nepomuceni proto-martyris poenitentiae assertae (1784); B. Hostounský: O poznání církve svatě knížka velmi pěkná, a těchto časů nad míru potřebná a užitečná... skrze Vincence Lirynského... z francké zemi... podle originálu... 1584... nově vytištěná (1784); Knížka svatého Augustýna... Soliloquia animae ad Deum (1784, přel. D. Adam z Veleslavína); Normalgesänge, Litaneien und Gebete, wie solche bei der neuen Gottesdiensteseinrichtung zu Prag... vorgeschrieben worden (1784, i čes. verze); Patentní ruční knížka pro měšťana i sedláka... (1784); W. H. J. (J. H. Wolf): Leben, Lehre, Wandel und Tod des im Jahr 1415 lebendig verbrannten Johann Huss (1784); K. Royko: Geschichte der grossen allgemeinen Kirchenversammlung zu Kostnitz (1784–85); B. J. Dlabač: Ke cti svých přátel milých Karla Hynka Tháma a Václava Tháma... (1784) + Zpěv při korunování Leopolda Druhého, krále českého (1791) + Historische Darstellung des Ursprungs und der Schicksale des königl. Stiftes Strahov 1–3 (1805–07); J. Arndt: Zahrádka rájská plná křesťanských ctností... (1785); Básně v řeči vázané... Prvního svazku sebraní druh (1785, ed. V. Thám; 2. vyd. 1812); A. D. Breicha: Amalie Ringenthal, oder Rache und Eifersucht durch Briefe (1785); an. (S. Gessner): Albert a Lotte aneb Ctnost v největší nouzi (1785, přel. M. V. Kramerius); J. A. Komenský: Praxis pietatis. To jest o cvičení se v pobožnosti pravé (1785); Kratičkový katechismus křesťanský pro mládež bratří českých... (1785); Malý katechismus evangelický pro církve obnovené bratří

českých... (1785); M. Markovič ml.: Kázání na epístolu v neděli druhou po třech králích (1785); A. Ulrich: Sedmdesátero přemýšlování aneb Sedmdesát důkladných příčin, proč římské... náboženství augšpurskému, helvetskému... v křesťanstvu předčeno býti má (1785, upr. a přel. K. Werner); K. J. Bienenberg: Analekten zur Geschichte des Militärkreuzordens mit dem roten Sterne (1786); Josephs des Zweiten... Gesetze und Verfassungen im Justizfache für Böhmen, Mähren, Schlesien, Österreich... (1786); Napomenutí k bratřím a sestrám samého pozůstávajícího bratrstva oučinnivě lásky k blížnímu... (1786); W. Shakespeare: Makbet (1786, přel. K. I. Thám); F. Schiller: Loupežníci (1786, přel. K. I. Thám); K. R. Ungar: Allgemeine böhmische Bibliothek (1786); K. von Eckartshausen: Porušená práva člověčenství aneb Soudní příběhové z našeho století... (1787, přel. J. H. Kavka); K. Neumann: V. J. B. (tj. Ve jménu Božím) Jádru všech modliteb... (1787, přel. D. Stránský); Nový zákon Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista, ku kterému žaltář a Jezus Syrach přidání jsou... (1787, ed. M. Běl); L. da Ponte: Il dissoluto punito... D. Giovanni (1787, hudba W. A. Mozart); Ukrutný vražedník Jan Pieriere aneb Jak nešťastné můž býti děvče skrz lásku (1787, přel. A. J. Zíma); V. Vratislav z Mitrovic: Gesandtschaftsreise von Wien nach Konstantinopel (1787); Všeobecná práva městská 1 (1787); P. Weidmann: Vděčná dcera (1787, přel. V. Hafner); G. G. Casanova: Histoire de ma fuite des prisons de la Republique de Venise... (1788); Celý žaltář proroka a krále s. Davida v rytmy uvedený... (1788); Duchovní růženeček, k uctění velkého nebeských zastupův vudce, svatého Michala archangela... (1788, dub.); A. H. Goskho z Saxenthalu: Vzbuzování lidu venkovského k pokání... a... modlitbě za příčinou... války turecké... (1788); Laudonův život a jeho hrdinští činové (1789, přel. M. V. Kramerius); Obvyčejné jedovaté byliny, k naučení lidu venkovského, obzvláště školní mládeže... (1789, i něm.); V. M. Rokos: Kázání na neděli třetí v postě... (1788); Josephs des Zweiten... Gesetze und Verfassungen im Justizfache... (1789; znovu 1790); J. A. Salomon: Prager Beiträge zur Landwirtschafts-Wissenschaft sowohl aus der Theorie als Erfahrung (1789); A. Janza (J. A. Janiš): Nová včelní kniha pro lid venkovský (1790); Opravdivý příběh o královské české koruně a obšírná zpráva o ceremoních při korunování Jeho Královské Milosti v Čechách (1790); A. Reim: Die erste Bauernschule in Böhmen, welche zur Erlernung des Bauernhandwerks auf dem von Schönfeldschen Gute Trnawa... angelegt worden ist (1790, čes. 1791, přel. N. Hollauer); J. A. Schreyer: Commerz, Fabriken und Manufakturen des Königreichs Böhmen, teils wie sie schon sind, teils wie sie es werden könnten... 1, 2 (1790); J. F. J. Schaller: Topographie des Königreichs Böhmen, darin alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlösser, Landgüter, Edelsitze, Klöster, Dörfer, wie auch verfallene Schlösser und Städte, unter den ehemaligen und jet-

zigen Benennungen sammt ihren Merkwürdigkeiten beschrieben werden... 3 (1790) + Topographisches Lexikon des Königreichs Böhmen, darin sowohl alle Städte, Flecken, Landgüter, Edelsitze, Dörfer..., welches zugleich das vollständige Universalregister der ganzen Topographie ausmacht (1791); Ch. H. Spiess: Gesammelte Schriften 1, 2 (1790) + Clara von Hohen-eichen (1790) + Das Petermünchen (1791) + Stadt und Land oder Mädchen, die das Land erzogen hat... (1791) + Die Folgen einer einzigen Lüge (1792) + Der alte Überall und Nirgends (1792–93); an. (J. F. E. Albrecht): Frau Susanna vom Bade (1791); Gesetze und Verfassungen im Justizfache. Für Böhmen, Mähren, Schlesien, Österreich ob und unter d. Enns... (1791); H. F. Möller: Wladislaw II, böhmischer Herzog, dann König (1791); A. V. Pařízek: Katholisches Gebets und Erbauungsbuch für Frauenzimmer... (1791); J. Prokop: Mravné umění pro mládež sedlskou (1791); F. J. Tomsa: Vollständiges Wörterbuch der böhmisch-deutsch- und lateinischen Sprache (1791); Chronik und Geschichte der Landwirtschaft von Böhmen (1792); Ökonomische Arbeiten einiger Freunde des Guten und Gemeinnützigen in Böhmen (1792); Ideen zur Anlegung einer Landwirtschafts-Kolonie von 100 armen Familien... auf Trnava (1793); Nejnovější popsání zdejších a cizozemských semen ... papírů a... fabrických zboží, které v Šenfeldském domě v Praze... k dostání jsou (b. d., 1793); Neues Theater für Privat-u. Landesgesellschaften (1793); E. J. Schikaneder: Jan Dolinský nebo Krevní právo (1793, přel. F. Heimbacher); I. J. Gnad: Die verstossene Tochter oder Edelmut stärker als Liebe (1794); J. F. Schönfeld: Jahrbuch der Tonkunst von Wien und Prag (Viedeň 1796; nové vyd. 1976) + Das Technologische Museum von Wien... (1810) + Materialien zur diplomatischen Genealogie des Adels der österreichischen Monarchie (1812) + Skizze des Catalogue raisonné über das technologische Museum in Wien (1817, i franc.); Sagen der böhmischen Vorzeit aus einigen Gegenden alter Schlösser und Dörfer (1798); J. L. Wander von Grünwald: Biographie der beiden Ritter von Riegger (1798); Nábožné uctění svatého Jána Nepomuckého s příležitostí padesáti letního jubileum... (1799); F. J. Bretfeld-Chlumczansky: Historische Darstellung sämtlicher von den ältesten Zeiten bis zu dem Jahre 1627 abgehaltenen böhmischen Landtage (1810); Kniha všeobecných zákonů městských (1812); Manifest J. M. císa. rakouského, krále uherského a českého... (1813); Instruction für die Landwehr... (1813); C. L. von Woltmann: Grundideen der Politik der österreichischen Monarchie (1815); Hospodářská pražská kuchařka... (1819); V. Hájek z Libočan: Kronika česká... (1819–23, ed. J. Linda, dub.); Obrazní přírodonožnámská kniha pro dítky s 25 kamenotiskými přímaloovanými vyobrazeními živočichů... (1823); J. N. Štěpánek: Jeho urozenosti Pánu... Petrovi rytíři z Mertens... (1823); C. J. Heidler von Heilborn:

Regeln für den Gebrauch der Gesundbrunnen und Heilbäder in Marienbad (1826, i franc.); Verzeichnis der Kunstwerke, welche sich in der Gemähde-Galerie der Privatgesellschaft patriotischer Kunstfreunde zu Prag befinden (1827); B. Hasištejnský z Lobkovic: Ode latine sur Carlsbad... (1829, přel. do franc. J. de Carro) + Lateinische Ode auf Karl IV. Heilquellen... (1829, přel. J. Ritter von Rittersberg); M. Millauer: Die Matriken der Akatholiken (1830); F. Palacký: Přehled současný nejvyšších důstojníků a ouředníků zemských i dvorských ve Království českém... (1832; s paralelním něm. názvem); H. F. Paulitzky: Domáci Lékař aneb Kniha o šetření zdraví... (1833, přel. A. Jungmann); Vollständige Sammlung aller in den Jahren 1816, 1817, 1818 in dem Königreiche Böhmen kund gemachten Gesetze und Verordnungen (1833–34, ed. K. Nadherny). ■ PERIODICKÉ PUBLIKACE. *Noviny*: Kaiserl. königl. Prager Oberpostamtszeitung (1781–85), pokr. Von Schönfeldsche k. k. Prager Oberpostamtszeitung (1786–90), pokr. Kaiserlich königliche privilegirte Prager Oberpostamtszeitung (1791–1804), pokr. Kaiserlich auch k. k. priv. Prager Oberpostamtszeitung (1805–06), pokr. Kaiserl. königlich priv. Prager Oberpostamtszeitung (1806–14), pokr. Kaiserlich königlich privilegirte Prager Zeitung (1814–24); Schönfeldské c. k. pražské noviny (1786–92, 1796–99; 1792 přil. Nové hospodářské noviny), pokr. Nové venkovské hospodářské noviny (1792–93), pokr. Císařské královské privilegované pražské poštovské noviny (1800–12; 1800 přil. Hospodářský kalendář, 1800–01 přil. Rozličné hospodářské zkušenosti při vzdělávání polí, 1803–12 přil. Příloha... k pražským poštovským novinám), pokr. Císařské královské pražské poštovské noviny (1812–14; 1812 přil. Příloha k Císařským královským privilegovaným pražským poštovským novinám, 1813 Všeobecný oznamovatel c. k. pražských poštovských novin), pokr. Císařské královské pražské noviny (1814–17, s přil. Všeobecný oznamovatel); Císařské královské pražské privilegované noviny (1818–19; 1819 přil. Shromažditel nad Vltavou). – *Časopisy, sborníky, almanachy, kalendáře, zprávy a nařízení*: Wöchentlich etwas (1773–74, ed. J. F. Opiz); Gazette politique et littéraire de Prague (1774–75, výt. nezjišť.); Prager Magazin. Eine periodische Schrift mancherlei nützlichen Inhalts... (1780, výt. nezjišť.); Der Kinderfreund (1780–82, ed. Ch. F. Weisse); Gesetze und Verfassungen im Justizfache... (1780–1834, pod různě změněnými názvy); Jistá a důkladná zpráva o institutu aneb Založení pro chudé... (1781–86); Französisches Adressenbuch auf das Jahr 1782; Kalender ohne Heiligen auf das Jahr 1782 oder Kritisches Autoren- und Brochüren-Verzeichniss (1782); Wöchentliche Wahrheiten für und über die Prediger in Prag (1782–84; ed. L. A. Hoffmann); Sammlung aller k. k. Verordnungen und Cirkularien, welche im... Regierungsjahre Josephs des Zweiten... durch das k. böhmische Landesgubernium... bekannt gemacht wor-

den (1784–86); Nationalkalender von Böhmen für das Jahr 1786 (1785); Kaiserlich königlicher Titular- und Familienkalender des Königreichs Böhmen (1785–88); J. Dobrovský: Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren (1786); Blumen, Blümchen und Blätter, statt eines Prager Musenalmanaches (1787); Mode-, Fabriken- und Gewerbszeitung (1787–88); Nový kalendář tolerancí pro veškeren národ český katolického i evangelického náboženství (1787–90, ed. M. V. Kramerius); Schematismus für das Königreich Böhme (1788–89), pokr. Kaiserlich königlicher Schematismus für das Königreich Böhme auf das Jahr... (1790–1800); Článekové všeobecného sněmovního snešení, kteří na královském hradě pražském... přednešení... a ... prohlášení byli (1791–1811, i něm. s tit. Artikel des allgemeinen Landtagsschlusses für das Jahr...); Prager Staats- und gelehrte Nachrichten aus dem k. k. privilegierten Frag- und Kundschaftsamte (1794–95); K. k. privilegiertes Prager Intelligenzblatt oder Generalanzeiger der Kais. königl. Erbstaaten (1796–1814, s obměňovanými názvy); Deutsche Zeitung der Industrie und Spekulation für die kaiserl. königl. Erbländer (1797); Archiv für Geographie und Statistik, ihre Hilfswissenschaften und Literatur (1801–02); Neue Zeitung für Kaufleute und Fabrikanten (1802); Abhandlungen die Verbesserung der Landwirtschaft betreffend (1804–07); Kalender für das Jahr 1815 für Geschäftsmänner und Zeitungsleser (1815); Der Spiegel der Menschen. Ein Taschenbuch auf das Jahr... (1817); Neuer Kalender auf das Jahr... (1817–35, ed. A. M. David); Vlastenský zvěstovatel (1820–24); Dopisovatel pro Čechy a Moravany (1822–25; 1823–25 příl. Čechoslav); Poutník slovan- ský (1826–27); Monatschrift GVMB (1827–29); Jahrbücher BM (1830–31); Almanach de Carlsbad (1831–33, ed. J. de Carro); Verhandlungen GVMB (1833); výtisky řady dalších (německých) titulů jsou neznámé. ■

BIBLIOGRAFIE (k osobě J. F. Schönfelda): in K. Goedeke: Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung aus den Quellen 6 (Lipsko, Drážďany, Berlín 1898, s. 732). ■ **LITERATURA**: M. Efflerová: J. F. ze Sch. (diplom. práce, Filoz. fakulta UK 1972). ■ A. Rybička: J. F. ze Sch. a jeho muzeum, Památky archeologické a místopisné 1887, s. 69; A. G. Przedak in Geschichte des deutschen Zeitschriftenwesens in Böhmen (1904); J. Pešek: Prvé české školy rolnické, Budoucnost 1920, s. 144 a pokr.; J. Volf: Sch. kontra Haase, ČNM 1924, s. 199; F. Zuman in Papírny Starého Města pražského (1927); J. Volf: Šlechtictví dvorního knihtiskaře J. F. šl. ze Sch., ČSPS 1928, s. 28 + in O tiskařích, nakladatelích a knihkupcích v Praze za Josefa II. (1929) + Zednářské tisky v Čechách v 18. a 19. století, Typografia 1929, s. 61 + in Dějiny novin v Čechách do roku 1848 (1930, s. 132) + Prý tiskářenský omyl, Bibliofil 1936, s. 1 a pokr.; A. Novotný: Dvě potíže Sch. nakladatelství, in Knížka o knížkách, ovšem staropražských (1955, s. 89);

R. K. Nešvera: Die Buchdruckerpresse aus der Prager Schönfeldscher Druckerei, Schweizerisches Gutenbergmuseum (Bern) 1957, s. 29; K. Polák in Třemi stoletími. Stručné dějiny Státního pedagogického nakladatelství (1967, s. 12); S. Vidmanová: Pražští knihkupci a nakladatelé v druhé polovině 18. století, Vědecké informace Základní knihovny ČSAV 1975, s. 49; J. Kolár: Studnice romantického historismu v českém obrození a její iniciátor, ČLit 1978, s. 527; T. Krejčík: Z dějin českých genealogických a heraldických zájmů do poloviny 19. století, Sborník archivních prací 1982, s. 501; J. Johanides: Abonenti Sch. patisku Pelclových českých dějin, Sborník NM, ř. C – lit. hist., 1986, s. 65; J. Kolár: Obrozenecké vydání Hájkovy kroniky ve světle úředních dokumentů, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků... 5, 1988 (1989), s. 243; K. Bezděk: Václav Thám jako redaktor českých novin, tamtéž, s. 251; J. Kolár: Zázemí Sch. vydání Hájkovy Kroniky české, Documenta Pragensia 10/2, 1990, s. 355; J. Barták, V. Kraus in Typografové 1468–1939 (1996, s. 94); R. Procházka: Kulturněhistorický význam pražské rodiny Schönfeldů a jejich příbuzenstva, Heraldika a genealogie 1996, s. 51; A. Köllner in Buchwesen in Prag von Václav Matěj Kramerius bis Jan Otto (2000, s. 32); J. Podškubka in České svobodné zednářství v průběhu 18. století (2004, s. 220); P. Voit in Encyklopedie staršího knihtisku a oborů příbuzných (2006, s. 795).

vpb

Antonín Schulz

* 20. 2. 1852 *Pelhřimov*

† 16. 2. 1922 *Dvůr Králové nad Labem*

Regionální prozaik, dramatik a historik zaujatý především minulostí Dvora Králové.

Děd z otcovy strany i otec byli učitelé. Od 1862 studoval Sch. na gymnáziu v Jindř. Hradci a přispíval do studentského psaného časopisu Sněženka; strýc z matčiny strany, městský tajemník J. V. Haura, v jehož rodině bydlel, ho už jako kvartána učil číst staré listiny z městského archivu. Po maturitě (1870) studoval práva: první čtyři semestry na vídeňské, zbývající na pražské univerzitě (absolvoval 1874). Poté strávil celý život v soudních službách: 1874 začínal jako praktikant v Pelhřimově, odkud přešel jako auskultant do Tábora, 1875 byl přeložen do Plzně, odtud do Horšova (Horšovského) Týna, zpět do Plzně a následně do Čes. Brodu, od 1877 působil jako soudní adjunkt v Chotěboři, kde se 1882 oženil se sestrou soudce, politika a spisovatele historické bele-

rie F. Slámy. Znelbíiv se úřadům svou veřejnou hyperaktivitou (mj. byl po čas Riegrova starostování v okresním zastupitelstvu jeho náměstkem), přešel 1885 do Jindř. Hradce a od 1895 trvale zakotvil ve Dvoře Králové n. Labem jako okresní soudce (1897 jmenován radou zemského soudu, penzionován byl s titulem vrchního rady 1915). O město se několikanásobně zasloužil jako zachránce a uspořadatel městského archivu (1907 uznalé dobrozdání Z. Wintra), jako zakladatel, organizátor a mecenáš muzea, jako památkář i jako zakladatel městských sadů (i v Jindř. Hradci). Byl členem Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj, korespondentem Ústřední komise pro umělecké památky ve Vídni, konzervátorem Archivní rady ve Vídni pro politické okresy Dvůr Králové a Rychnov n. Kněžnou a pro soudní okresy Žamberk a Ústí n. Orlicí, jednatelem Archeologické komise při ČAVU. Pohřben byl ve Dvoře Králové n. Labem. – Syn Vladimír Sch. (1883–1953) byl malířem.

Sch. začal příběhy ze současnosti (*Soudící a souzení, Na vázkách Spravedlnosti*) podávanými tak, jako by se přihodily soudcům za jejich praxe nebo jako by je soudcové našli ve svých aktech. Komponoval je jako rozmatřování spletitých případů; jejich drsnost a tragika života, jež bezohledně zachází s postavami všelijak poznamenanými a podivnými, až je přivádí k záhubě, prozrazuje vliv dobového naturalismu. Ve Dvoře Králové se Sch. veskrze obrátil k látkám historickým, jak k nim hojně přicházel při pořádání městského archivu. Nejříve je zpracovával formou divadelních her se složitými, leč málo průhlednými vztahy jednajících osob, s nemotivovanými rozuzleními a s užitím nedramatických postupů. Hry, vesměs zasazené do 16. (*Dora, Filipína*) nebo 17. století (*Fedrfechtýř, Regina, Kantor čaroděj*), osnoval zejména na srážce nemilosrdně uplatňovaných sobeckých zájmů (milostných, majetnických, mocenských) s krutým a pověrečným právem té doby; z této linie se vymyká jen komediální a báčhorkovitý Kantor čaroděj. Jedinou hru ze současnosti, *Ve vleku svých vášní*, založenou na autorově oblíbeném motivu žárlivosti, neblaze poznamenal nepoměr mezi malichernými příčinami a tragickými následky. V poslední fázi literární činnosti využíval Sch. svých archivních poznatků převážně k psaní historické beletrie. I v ní podával relativně nejsouvisleji ústřední milostný vztah

zpravidla nějak vyšinitý a do osobní katastrofy ústící; nedostižným vzorem mu byly povídky Z. Wintra. Problémem Sch. próz však bylo dostat se nad popisný detail a citovaný dokument; obecně se vyznačují nedostatkem epické invence, významového odstiňování jednotlivých dějových vrstev a propojenosti tzv. velkých a malých dějin. Z celé řady Sch. historických povídek, „románků“ a románů jsou nejvýznamnější román *Křišení*, široce založený obraz Královédvorská v období 1731–80, spějícího cestou sociálních a náboženských konfliktů k josefínským reformám (zde také Sch. nejobsáhleji projevili své zaujetí pro figuru hraběte F. A. Sporcka), a román *Zánik*, odehrávající se ve Dvoře Králové kolem roku 1650 a zpodobující prizmatem bizarního milostného příběhu instituci literárckých bratrstev včetně jejich nacionální role. – Po celý čas Sch. beletrie provázely i texty jiných žánrů: kolem 1900 rétorické eseje chvalořečící milované mistry českého písemnictví, konkrétně J. Zeyera (*Z dob růžového západu* – jde o parafrázi Zeyerova titulu *Z dob růžového jitra*) a trojici V. Hálek, J. Neruda a znovu J. Zeyer (*O třech hvězdách*); v éře historické beletrie spolu s edicemi listin a regest soubor popularizačních čtení o významných listinách královédvorské historie (*Staletá rukopisná jubilea*), dále dějiny místnosti, v níž Hanka údajně našel RK, jehož pravost Sch. vždy hájil (*Podkomoří... Jan Nep. hrabě ze Šternberka... ve sklepení kostelní věže královédvorské roku 1771*), a evokace oslavy 50. výročí nalezení RK (*Z proroctví královédvorských*). Trísavzkový soubor spisů obsahuje vesměs prózy knižně dotud nevydané. – Nevydána zůstala řada povídek (zvláště historických), divadelní hra Pavla a souhrn časopisecky tištěných vzpomínek na autorova setkání s významnými umělci a vědci Mé chudobky. – Autorovi bývá někdy mylně připisována psychologicko-naturalistická divadelní hra z vesnického prostředí Hřích (1897, pod pseud. Abel), která je ve skutečnosti (jediným) dílem Václava Šolce (* 6. 2. 1862 Pohoří u Opocna, † 9. 2. 1931 Praha).

PŘÍSPĚVKY in: Časopis čes. turistů; Hradecký kraj (Jaroměř); Kraj královéhradecký; Královédvorské listy; Královédvorské noviny; Královédvorský obzor; Máj (1911); Náchodské noviny, příl. Stráž na kladském pomezí; Pokrokové noviny (Ml. Boleslav 1911–14); Sborník Historického kroužku (1918–20); Topičův sborník (1918); Vzlet (Plzeň 1918–19); Zá-

boj (Dvůr Králové, 1906 R Trpké kapitoly); Zvěst od Nežárky, pokr. Ohlas od Nežárky (Jindř. Hradec 1913–14); Zvon (1913–14). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Soudíci a souzení (PP 1892); Na vázkách Spravedlnosti (PP 1895); Dora (D 1898, prem. 1899); Turistickým Slavním (E b. d., 1900); Z dob růžového západu (E b. d., 1901); O třech hvězdách (E b. d., 1902); Ve vleku svých vášní (D 1902, i prem., na obálce 1903); Fedrfechtýř (D b. d., 1904, prem. 1903); Regina (D b. d., 1908, hráno též s tit. Královna žebráků); Filipina (D 1912, prem. pův. verze s tit. Noc na Křivoklátě 1905); Kantor čaroděj (D b. d., 1913); Zánik (R 1914); Kříšení (R b. d., 1919); Z proroctví královédvorských (PP 1919); – posmrtně: Pro tu lásku nejčistší (P 1927). – *Ostatní práce*: Staletá rukopisná jubilea. Roku 1917 (čtení o sedmi významných rukopisech z dějin Dvora Králové, 1918); Podkomoří... Jan Nep. hrabě ze Šternberka... ve sklepení kostelní věže královédvorské roku 1771 (1918); Průvodce Dvorem n. Lab. (1921, na obálce s tit. Historický průvodce Dvorem Králové n. Lab.). – *Souborné vydání*: Soubor beletrie A. Sch. (K. Přibíl, 1921–22, 3 sv., nedokonč., ed. K. Přibíl; 1. Podvazkový řád a jiné královédvorské obrázky, PP 1921; 2. Zelená štola a jiné kukačské obrázky, R, PP 1921; 3. Mikuláš Šebastián, R b. d., 1922, na obálce s tit. Mikuláš Šebastián). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Jich Milostí královen českých urození páni podkomoří a hofrychtěři (listiny podkomořského úřadu ve věnných městech z let 1561–1786; 1910); Archivní prameny ku poznání života i strážně na širém Královédvorskú od smrti Husovy až do doby Koniášovy 1, 2 (listiny, regesta, 1913). ■

LITERATURA: J. Straková: A. Sch. 1852–1922 (LA PNP v Praze, 1979). ■ L. Čech: ref. Soudíci a souzení, Osvěta 1894, s. 179 + ref. Na vázkách Spravedlnosti, Osvěta 1896, s. 268; an.: ref. insc. Dora, Rozvoj 20. 3. 1899; L.: ref. Z dob růžového západu, Zvon 1, 1900/01, s. 514; L.: ref. O třech hvězdách, Zvon 2, 1901/02, s. 658; B.: ref. Fedrfechtýř, Máj 3, 1904/05, s. 12; ites. (F. Herites): Archivy českých měst... (o uspořádání královédvorského měst. archivu), Máj 8, 1909/10, s. 120; ● ref. ed. Jich Milostí královen českých...: B. S. (Söllner), Čas 15. 7. 1910; an., ČCH 1910, s. 473; an. (Z. Winter), Zvon 11, 1910/11, s. 205; an., Kraj královéhradecký 11. 2. 1911 (s citací ref. W. Rittera in Mercure de France) ●; an.: ref. ed. Archivní prameny..., ČCH 1914, s. 121; F. Sekanina: ref. Zánik, Nár. politika 27. 6. 1915; L. Domečka: A. Sch., Ohlas od Nežárky 1916, č. 10–14, 16, 18; ● ref. Kříšení: K. H. (Híkl), Naše doba 27, 1919/20, s. 782; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 295; F. Š. (Šimek), Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 211; B. (F. Bílý), NŘ 1920, s. 149 ●; ● k sedmdesátinám: -btk- (V. Brtník), Zvon 22, 1921/22, s. 307; J. Janoušek, Královédvorské listy 1922, č. 7; B. S. (Söllner), Ohlas od Nežárky 1922, č. 7 ●; ● nekrology: L. D. (Domečka), Topičův sborník 9, 1921/22, s. 279; an., NL 19. 2. 1922; B. S. (Söllner), Ohlas od Nežárky 1922, č. 8 ●;

R.: Schulzův román Kříšení... (knižní vyd. je zkrácenou verzí), Topičův sborník 9, 1921/22, s. 279; -btk- (V. Brtník): ref. Podvazkový řád a jiné královédvorské obrázky, Zvon 22, 1921/22, s. 138; B. S. (Söllner) in A. Sch.: Pro tu lásku nejčistší (1927); ● k 10. výr. úmrtí: F. Venkov 18. 2. 1932; an., Královédvorské noviny 1932, č. 7; J. Janoušek, Královédvorské listy 1932, č. 8 ●; S. E. Zich: Epistoly J. Zeyera k A. Schulzovi, Venkov 27. 4. a 4. 5. 1941 + k 25. výr. úmrtí, Královédvorská 1947, č. 3; B. Lifka: Dopisy Julia Zeyera Antonínu Schulzovi (významně o D Dora), Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1956, č. 2.

jo

Ferdinand Schulz

* 17. 1. 1835 Ronov (R. nad Doubravou)
u Čáslavi
† 16. 2. 1905 Praha

Prozaik, literární historik a kritik, publicista; představitel tradicionalistického proudu v české literatuře poslední třetiny 19. století, spjatý s jeho reprezentativní revuí Osvěta.

Narodil se v mlýně na samotě Korečnický u Ronova, 1842 se s rodinou přestěhoval do Nymburka, odkud pocházela jeho matka a kde měli rodiče hospodářství. Od 1845 studoval piaristické gymnázium v Mladé Boleslavi, po dvou letech přešel na novoměstské gymnázium v Praze, kde byl jeho spolužákem J. Barák, 1848–53 pokračoval na Akademickém gymnáziu, kde se svými spolužáky (V. Č. Bendl, V. Hálek, J. Neruda, G. Pflieger Moravský) přispíval do studentských rukopisných časopisů. Na filoz. fakultě v Praze (1853–56) se nejprve věnoval přírodním vědám a poté se soustředil zejména na historii, estetiku a filozofii, ale zajímal se také o polskou, italskou a francouzskou literaturu. Od 1855 působil jedenáct let jako vychovatel v hraběcí rodině Kouniců, jejichž přičiněním byl uveden do šlechtických salonů, pobýval na rodových venkovských statech a získal tak látku k mnohým svým pozdějším literárním pracím. S mladým V. Kounicem procestoval 1863 Německo, Belgie, Francii a Švýcarsko, t. r. byl též v Krakově a 1868 opět ve Švýcarsku. 1867 byl zvolen za nymburský a mladoboleslavský obvod poslancem říšské rady, následujícího roku však mandát složil. Oženil se 1866 se sestrou bratří Grégrů Karolínou, trvalejší existenční zajištění si našel, když se 1872 stal profesorem na Československé

obchodní akademii v Praze; pro pedagogickou práci vytvořil ve své době úspěšné a opakovaně vydávané česko-německé konverzační příručky i čítanky. Jako redaktor Sch. nejprve 1862 založil a řídil ilustrovaný magazín *Osvěta*, který usiloval důrazem na vzdělání oslovit tehdejší mláď. Těsná součinnost s tiskovými orgány bratří Grégrů započala 1861, kdy se Sch. stal spolupracovníkem *Nár. listů* a setrval v nich až do své smrti. Podílel se na jejich redakci (1867) a za přečiny proti tiskovému zákonu byl také žalářován. V době věznění E. Grégra několik týdnů řídil i jejich beletristickou a zábavnou přílohu *Literární listy* (1865), v období perzekuce *Nár. listů* (1867 a 1868) se stal redaktorem, popřípadě i nominálním vydavatelem a majitelem *Nár. novin* a *Našich novin*, vydávaných J. Grégrem jako náhrada za zakázané *Nár. listy*. Ještě 1867–68 řídil pokus o kritický časopis *Český obzor literární* a pak až od 1884 po patnáct let ilustrovaný beletristický list *Zlatá Praha*. Rozsáhlá byla Sch. činnost v kulturních spolcích: 1863 patřil k zakladatelům *Umělecké besedy* a hned se stal i činitelem jejích řídicích orgánů, od 1866 byl členem výboru pro postavení *Nár. divadla*, od 1868 členem výboru literárního spolku *Svatobor*, 1874 zakládajícím členem *Spolku čes. žurnalistů* a *Klubu historického*. Často konal přednášky, zejména v literárním odboru *Umělecké besedy*. Pohřben byl v Praze na Olšanských hřbitovech. – Jeho dcera Anežka Sch. byla divadelní kritičkou, libretistkou a kulturní historičkou; syn Ivan Sch. překladatelem; vnuk Karel Sch. prozaikem a kritikem.

Sch. literární činnost byla mnohostranná a pro svou dobu významná, i když v žádném z pěstovaných oborů nevytvořil díla trvalé hodnoty. V počátcích byl svým literárním stanoviskem blízký májovcům, společným rysem jeho pozdějších prací se stal tradicionalismus, zdůrazňující hodnoty národní minulosti a výchovné poslání kultury. Debutoval 1856 začátečnickými básnickými pokusy *Cypřiše* v *Mikovcově Lumíru*, poté se však trvale přiklonil k próze. Psal ji od poloviny 60. let, soustavněji od konce 70. let. Jeho historická beletrie se soustředila k dějově vděčným látkám nejčastěji ze 14. století: *Česká Magdaléna* podává senzačním způsobem osud polského krále Kazimíra III. v osidlech české kurtizány, *Doktor Johánek* konflikty mezi králem Václavem IV.

a arcibiskupem Janem z Jenštejna a jeho generálním vikářem Janem z Pomuku. Obě práce odmítla katolická kritika, první pro domnělou nemravnost, druhou pro protikatolické stanovisko. Širší tematický záběr má pak obsáhlá povídka *Nymburská rychta* popisující rozvrat středověké rychtářské rodiny. Všechny Sch. historické prózy trpí rétoričností, drastickými motivy, nedostatečnou kresbou prostředí, doby i postav. Doménou Sch. prózy se staly povídky ze současnosti, a to především z venkovského, zejména šlechtického prostředí. Jako typ tzv. salonní literatury se soustřeďovaly na vyšší společenské vrstvy a atraktivností látky si získaly i širší čtenářský zájem. V obsáhlejších prózách i v povídkových souborech (*Starý pán z Domašic*, *Dvorské panstvo*, *Šlechtické novely*) hledal Sch. cesty vedoucí bez idealizace i odsudků z postupného úpadku šlechty k jejímu podílu na rozvoji moderní civilizace a službě národu. Konvenčně a v antisemitském duchu zobrazil roli Židů na českém venkově (*Dvorské panstvo*). V těchto prózách se projevoval spíše jako tendenční horlитель pro národ a mravnost, i když se mu dařilo věrně zachytit řadu charakteristických lidských typů. Venkov mu sloužil jako modelové prostředí, aniž by postihoval místní specifičnost i všednost jeho existence, zato idealizoval jeho mezilidské a sociální vztahy. I zde je autorovo vidění lidských povah černobílé, dějová linie plná nelogických peripetií, spíše než kritické zobrazení života venkova, příznačné pro tehdejší vesnickou prózu, Sch. práce svými konvenčními tvárnými postupy předjaly vlnu zábavných próz z venkovského prostředí, jak ji ve 20. století přinášela tvorba V. Javořícké. Největší popularitu si získala a také nejživotnější Sch. prózou se stala *Latinská babička*, evokující vzpomínky na autorovo studentské mládí v Mladé Boleslavi. V posledním období tvorby se v povídkových souborech *Mžikové fotografie a figurky*, *Moderní novely*, *Povídky olšanské* Sch. přiklonil k mystice, senzacnosti i sentimentalitě, což zdůvodňoval především odklonem čtenářstva od výchovně realistického typu literatury. Své nesystematické a umělecky nepřilíš dokonalé překlady zejména z německé literatury (E. Geibel, J. W. Goethe, H. Heine, N. Lenau), ale též z H. de Balzaca a polské literatury Sch. tiskl v 60. letech jen časopisecky. Již v době univerzitních studií začal psát popularizující literárněhistorické články, věnované hlavně

obrození, dále i starší literatuře. Metodou orientující se na biografii autorů a na hodnocení jejich díla z hlediska národních potřeb se řadil k tradiční literární historiografii v obrozeném duchu. Ve stopách F. Palackého zdůrazňoval především domácí autonomní kořeny obrození jako reakci na germanizační tlak, současně podceňoval roli evropských podnětů. V tomto duchu sepsal i jungmannovskou biografii, z rukopisu poprvé vydal též Jungmannovy Zápisky (Osvěta 1871). Zvláště od 70. let se Sch. systematicky zabýval i literární kritikou, hlavně v Osvětě a ve Zlaté Praze. Opíral se přitom apriorně o teze výchovného idealismu, kladl důraz na domácí látky a realistické zobrazení života, odporoval jak fantaskním, tak i naturalisticky vyostřeným literárním stylizacím. V 60. letech se jeho kritický postoj ještě v mnohém blížil J. Nerudovi, koncem 70. let jej však historizující úhel pohledu a tradicionalistická orientace vedly k polemickým vystoupením proti lumírovcům, poté proti Zolovým románům, které hodnotil jako společensky škodlivé, obviňoval je z nedostatku poezie a horlil proti jejich převodům do češtiny (sám byl obviněn, že stať je plagiát). V polemické studii *Literární revoluce* oponoval Macharově stati o Hálkovi i Masarykovu článku Časové směry a tužby. Především popularizační hodnotu měly Sch. práce historické, v nichž se zaměřoval na dějiny českého středověku, na otázky českého vystěhovalectví a na kulturní dějiny doby předbřeznové. Nezanedbatelná byla i Sch. činnost ediční; uspořádal sebrané spisy V. Hálka a završil je monografickou studií, podílel se na vydávání populární knižnice Matice lidu, spoluredigoval ediční řadu Poezie světová a u J. Otty řídil knižnici Salonní bibliotéka.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Drahomír Vícemilovský, od E. Mne (Zlatá Praha 1886); -dl-, Fdd. S. (Rodinná kronika 1863), F. S., -z (Hlas 1863). ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach na oslavu 25letého trvání Akademického čtenářského spolku pražského... (1874); ČČM (1882); Čes. obzor literární (1867–68); Hlas (1863); Hlas národa (1887–88); Jitřenka (1882); Kritická příloha k NL (1864); Květy (1865–72; 1866 překl. E. Geibel); Květy (1881, 1885); Lit. listy (1865), Lumír (1856, překl. N. Lenau); Lumír (1874–1876; 1875 studie Romány v středověkém písemnictví českém); Máj (1905); Mor. orlice (Brno 1867); alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (1861–89; 1887 Filozofové sebevraždy, 1894 Literární revoluce); Nár. noviny (1867–68; 1868 FF Z mé cesty do Švýcar); Naše listy

(1868–69); Osvěta (1862–63); Osvěta (1871–1904; 1872 studie Příroda v českém básnictví a Hálkovy básně V přírodě, 1877 Česká balada a romance, 1880 Zolovy senzační romány); Pokrok (1881); Posel z Prahy (1878); Pražské noviny (1858); Rodinná kronika (1863–64); Světozor; Zlatá Praha (1864–65; 1864 překl. H. de Balzac, H. Heine); Zlatá Praha (1884–98; 1885 R Nymburská rychta); Zlaté klasy (1856, překl. J. W. Goethe); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Josef Jungmann (1873); Starý pán z Domašic (P 1878; 1888 in Šlechtické novely); Povídky 1 (1880); Petr Chelčický (1882 ← Osvěta 1875); Doktor Johánek (P 1883); Povídky 1, 2 (1883, 1885, ve 2. sv. jen P Rodinná sláva); Latinská babička (P 1886 ← Osvěta 1883); Česká Magdaléna (P 1886); Dvorské panstvo (P 1888); Šlechtické novely (PP 1888, obs. též P Starý pán z Domašic); Nymburská rychta (P b. d., 1889); V pozdních letech (PP 1889); Mžikové fotografie a figury (PP 1891); Moderní novely (PP 1892); Povídky olšanské (PP 1895); Život a spisy Vítězslava Hálka (1898, sep. ← 1887 in Spisy Hálkovy, sv. 11); Moje nebožka (P 1899). – *Překlad*: Napoleon III.: Julius Caesar 2 (1867, s jinými). – *Ostatní práce*: Jiří z Poděbrad (1868); Čeští vystěhovalci (1876); Vzorná cvičení k rychlému a snadnému naučení se řeči německé s krátkou mluvnicí, průpovídkami, s rozprávkami z praktického života a se sbírkou nejpotřebnějších slov (1877); Rozmluvy Čecha s Němcem (1879); Deutsch-böhmische Konversationsbuch (1880); Theoretisch-praktische Anleitung zur leichten und gründlichen Erlernung der böhmischen Sprache für Deutsche (1884; 1919 s tit. Böhmisches leichtfasslich und gründlich). ■ KORESPONDENCE: in Dopisování Jana Krouského a jeho přátel (Krauskému z 1863; 1932, ed. J. V. Šimák). ■ REDIGOVAL časopisy: Osvěta (1862–63), Lit. listy (1865), Nár. listy (1867), Čes. obzor literární (1867–68), Nár. noviny (1867–68), Naše listy (1868), Zlatá Praha (1884–98); knižnice: Poezie světová (1871–85, s J. Nerudou, do 1874 i s V. Hálkem), Matice lidu (1881–84), Salonní bibliotéka (1883–94), Z našich a cizích vlastí (1884–91). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: F. L. Čelakovského sebrané spisy (1865, an.); Čítací kniha česká (1873); Spisy Hálkovy (1878–87, 11 sv.); Čítanka česká pro vyšší školy obchodní (1892); Čítanka německá pro české vyšší školy obchodní (1893). ■

LITERATURA: ● ref. Jiří z Poděbrad: B. J. Cidlinský (Janda C.), Naše listy 30. 4. 1869; an., Květy 1869, s. 127 ●; F. Zákrejs: ref. Josef Jungmann, Osvěta 1873, s. 669; A. Rezek: ref. Čeští vystěhovalci, Lumír 1877, s. 47; ● ref. Starý pán z Domašic: A. V. Polabský, Koleda 1878, s. 199; J. N. (Neruda), NL 22. 8. 1878 → Literatura 3 (1966); E. Krásnohorská, Osvěta 1878, s. 794; H.-a. (H. Babička), Koleda 1879, s. 95 ●; ● ref. Povídky 1 (Mladá žena a Rok v Praze): B. Čermák, Čes. včela 1880, s. 88; Dr. S. H. (Heller), Květy 1880, d. 1, s. 497; E. Krásnohorská, Osvěta 1880, s. 350; an.,

Světlozor 1880, s. 119 ●; an.: Prof. F. Sch., Světlozor 1880, s. 502; L. Schmidt: Zasláno (S. stať o Zolovi jako plagiát), Pokrok 15. 1. 1881 (k tomu F. Schulz: Zasláno, Pokrok 16. 1. 1881, viz též Nepokradeš!, Čas 1, 1886/87, s. 218); ● ref. Povídky 1: E. Miřiovský, Lumír 11, 1882/83, s. 191; O. Mokřý, Květy 1883, d. 1, s. 625; J. N. (Neruda), NL 5. 7. 1883; F. Bílý, Osvěta 1883, s. 472; F. Dlouhý, Lit. listy 1883, s. 87; an., Světlozor 1883, s. 223 ●; ● ref. Doktor Johánek: O. M. (Mokřý), Květy 1883, d. 2, s. 371; F. Bílý, Osvěta 1883, s. 1046; J. O. (Papežík) Zprávy apoštolátu tisku 1884, s. 58 ●; an. (J. Neruda): F. S., Humorist. listy 1884, s. 66 → Podobizny 2 (1952); ● ref. Povídky 2 (Rodinná sláva): A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1886, s. 140; F. V. Vykoukal, Světlozor 1886, s. 92; L. Šolc, Hlídko lit. 1886, s. 184; J. M. H. (Hovorka), NL 28. 1. 1886 ●; ● ref. Latinská babička: -ides., NL 30. 12. 1886; F. V. Vykoukal, Světlozor 1886, s. 748; F. Kvapil, Květy 1886, s. 622 ●; an. (J. Herben): Opět „vlastenecká policie“, Čas 1, 1886/87, s. 247; ● ref. Česká Magdaléna: V. Vítězný, Lit. listy 8, 1886/87, s. 33; F. V. Vykoukal, Světlozor 1887, s. 190; M. Zkoumal, Hlídko lit. 1887, s. 161 a 197 ●; ● ref. Dvorské panstvo: Hš (J. Hanuš), NL 8. 12. 1887; A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 9, 1887/88, s. 288 ●; ● ref. Nymburská rychta: J. Šafránek, NL 26. 4. 1887; (knižní vyd.): K. Dvorský, Lit. listy 10, 1888/89, s. 299; A. V. (Vrzal), Hlídko lit. 1889, s. 312; B. Čermák, NL 4. 7. 1889; F. V. Vykoukal, Osvěta 1889, s. 856 ●; V. Vítězný: ref. Slechtické novely, Lit. listy 9, 1887/88, s. 218; F. V. Vykoukal: ref. Dvorské panstvo, Rodinná sláva, Latinská babička, Česká Magdaléna, Osvěta 1888, s. 566; ● ref. V pozdních letech: F. V. Vykoukal, Osvěta 1889, s. 1046; L. Šolc, Hlídko lit. 1890, s. 18 ●; P. Skřivan: ref. Josef Jungmann (zejména o hodnocení Zápisků J.), Vlast 6, 1889/90, s. 635; ● ref. Mžíkové fotografie a figurky: J. H. (Hanuš), NL 28. 11. 1891; jv. (J. Vodák), Lit. listy 13, 1891/92, s. 13 a 37; P. Š. (Šup), Hlídko lit. 1892, s. 158; L. Čech, Osvěta 1892, s. 662 ●; ● ref. Moderní novely: -fč, Lit. listy 14, 1892/93, s. 176; J. J. Vejchodský, Hlídko lit. 1893, s. 369; J. Karásek, Niva 1893, s. 127 ●; ● k šedesátinám: an., Lumír 23, 1894/95, s. 143; J. V. Jahn, Osvěta 1895, s. 83; an., Besedy lidu 1895, s. 62 ●; ● ref. Povídky olšanské: jv. (J. Vodák), Lit. listy 17, 1895/96, s. 151; an., Besedy lidu 1896, s. 119; J. Karásek, Niva 1896, s. 222 ●; an. (J. Kvapil): Zlatá Praha vychází dnes..., Zlatá Praha 14, 1897/98, s. 241; ● k sedmdesátinám: J. D. K. (Konrád), Máj 3, 1904/05, s. 302; L., Lumír 33, 1904/05, s. 196; an., Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 153; -m-, Zvon 5, 1904/05, s. 287; E. Krásnohorská, Osvěta 1905, s. 24; L. T., NL 17. 1. 1905; Vbk. (J. Voborník), NL 2. 2. 1905 ●; ● nekrology: J. D. K. (Konrád), Máj 3, 1904/05, s. 404; an., Lumír 33, 1904/05, s. 293; an., Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 225; an., Zvon 5, 1904/05, s. 383; an., PL 17. 2. 1905; L. T., NL 18. 2. 1905; an., LidN 19. 2. 1905; R. O., Osvěta 1905, s. 278 ●; V. Dresler: F. Sch., Světlozor 1905, s. 572 a 600; F. Strejček in Lumírovci a jejich boje kolem roku 1880 (1915); J. Máchal in O českém

románu novodobém (1930, s. 100); A. N. (Novák): Sté narozeniny F. Sch., LidN 17. 1. 1935; J. Thon in Osvětou k svobodě (1948); (čd): F. Sch., Pochodeň 17. 1. 1965; F. Hampl: Latinská babička (životní osudy předlohy), Svoboda 28. 6. 1967; M. Flégl in Sociální původ Petra Chelčického a jeho literární dílo v obraze českého dějepisce 19. století, Jihočeský sb. historický 1973, s. 94; R. Šťastný: Dva prozaikové a žurnalisté (Sch. a J. Svátek), Čes. jazyk a literatura 35, 1984/85, s. 279; lec: Zapomenutý autor, Nové knihy 1985, č. 4; D. Jeřábek: Dvě osobnosti české literární kritiky z okruhu májovců (Sch. a J. Durdík), sb. Slovo v úzkosti a naději (1994); H. Vojtíšková: F. Sch., sb. Bezděz v krásné literatuře (1997); D. Tureček: Obraz „Čechů mimo domov“ v české literatuře padesátých a šedesátých let minulého století, Estetika 1999, s. 72.

dt, zp

Ivan Schulz

* 7. 8. 1871 *Praha*

† 2. 1. 1935 *Praha*

Překladatel klasické i detektivní a dobrodružné prózy převážně z angličtiny a severských jazyků.

Syn prozaika, literárního historika a kritika Ferdinanda Sch. a Karolíny, roz. Grégrové, sestry J. a E. Grégrů, bratr překladatelky a libretistky Anežky Sch. Vystudoval pražskou českou právnickou fakultu, státní zkoušky složil 1891 a soudcovské 1897. Oženil se s J. Mařákovou, harfenistkou orchestru Nár. divadla (sestrou operního pěvce Otokara M. a houslisty Jana M., neteří malíře Julia M.). Soudcovskou dráhu Sch. započal jako praktikant u c. k. zemského soudu v Praze, poté sloužil jako soudce řádných soudů na různých místech, mimo jiné v Městci Králové, kde se mu 1899 narodil syn Karel Sch., pozdější prozaik (dcera Karla Sch. Jiřina se provdala za básníka a dramatika J. Topola; jejich synové jsou spisovatel Jáchym T. a hudebník Filip T.). 1913 Sch. absolvoval vojenskou službu jako jednoroční dobrovolník. 1913–18 byl radou u zemského soudu v Praze. 1918 byl povolán k nejvyššímu správnímu soudu v Praze nejprve jako vrchní tajemník a od 1919 jako soudní rada. Vzhledem k znalosti maďarského práva a maďarštiny byl považován jako specialista agendou týkající se Slovenska a Zakarpatské Rusi, 1927 byl jmenován senátním prezidentem nejvyššího správního soudu. Koncem února 1931 odešel

na odpočinek. Zemřel na anginu pectoris, pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

Sch. překládal evropskou a americkou literaturu z devíti jazyků, převážně z angličtiny a ze severských jazyků (dále z francouzštiny, němčiny, holandštiny a španělštiny). S výjimkou překladu hry a esejí G. B. Shawa a několika nebeletristických prací (eseje W. Wilsona) se věnoval převážně převodům prozaickým. Ze severských jazyků tlumočil jak vrcholné představitele psychologické a naturalistické orientace (J. Aho, G. af Geijerstam, K. Hamsun, E. Leino), tak autory detektivní a dobrodružné literatury (S. Fleuron, F. Heller). Početnější jsou však Sch. překlady z angličtiny, kde začal klasickými realistickými autory (Ch. Dickens, Mark Twain). Poté svůj zájem dělil mezi anglické i americké autory tematizující etický konflikt a osamělost moderního člověka (H. Caine, J. Conrad) a detektivní a fantastickou prózu, včetně klasiků (R. Beach, J. Buchan, G. K. Chesterton, E. Phillips Oppenheim, E. A. Poe, R. L. Stevenson), či dobrodružnou literaturu s přírodní tematikou (J. O. Curwood, Ch. G. D. Roberts). Soustavně se věnoval dílu J. Londona, přeložil i román Martin Eden a vzpomínkovou knihu Ch. K. Londonové. Překlady vycházely jednotlivě, byly však zařazeny i do českého vydání Londonových spisů. Jen zřídka překládal dobrodružné žánry také z holandštiny (Sangiro) a z francouzštiny (G. Leroux) a realistickou prózu ze španělštiny (A. P. Valdès). Na počátku desátých let spolupracoval s Knihami dobrých autorů K. Neumannové, po válce soustavněji s edicemi F. Topiče a nakladatelstvím Jos. R. Vilímek.

PŘÍSPĚVKY in: Nár. listy (1920); Rudé právo (1926); Topičův sborník (1920); Venkov (1925). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: Ch. Dickens: Dvě povídky (1893); Mark Twain: Humoristické črty (1895); J. Conrad: Laguna a jiné povídky o nepokoji (1912) + Dohráno (b. d., 1920); J. Aho: Osamělý (1912) + Pastorova dcera (1940); J. Finne: Duševní trosečník (1914); E. Leino: Strach před prázdnotou (1914); A. P. Valdès: Hrozný plukovník (1915); K. Wilkuna: Mezi Lopaiři (1915); W. Wilson: Nová svoboda (1917); J. London: Povídky jižních moří (1917) + Když Bůh se směje (b. d., 1918) + Syn slunce 1, 2 (1918) + Syn vlkův (1918) + Jerry z ostrovů (1919) + Dům pýchy (1920) + Nepřítel celého světa (1920; t. r. i s tit. Nepřítel všeho lidstva) + Martin Eden (b. d., 1920) + Povídky rybářské hlídky, Samuel

(1920) + Šílenství Johna Harneda, Mexikán (1920) + Ztracená tvář (1920) + Mužská věrnost (b. d., 1920) + Bůh jeho otců (b. d., 1921; 1924 rozšř. vyd. s tit. Bůh jeho otců a jiné povídky) + Děti severu (1921) + Michal, bratr Jerryho (1921) + Pan Ječmínek (1921) + Smoke a Shorty (1922) + Bílý tesák 2 (1924) + Potomek McGoyův (1925) + Rudý postrach, Coura, Jako Argus dávných dob (1925) + Manki (1928); R. S. Hichens: Zahrada Allahova 1, 2 (b. d., 1918); G. K. Chesterton: Nevinnost otce Browna (1918); K. Hamsun: Blouznivci (1918) + Tlumeně hude poutník (1919) + V zemi dobrodružství (1920) + Matka země (1922); J. Buchan: Zelený plášť (b. d., 1919); O. Levertin: Nepřítel života (1919); G. B. Shaw: Člověk a nadčlověk (1919); G. af Geijerstam: Hlava Medusina, Zjevení ducha ze života (b. d., 1919) + Komédie manželství (1921); R. L. Stevenson: Nehody Johna Nicholsona (1919) + Nové povídky tisíce a jedné noci (1922); G. Leroux: Rouletabille u Kruppa (1920); E. A. Poe: Brejle (1920); Ch. G. D. Roberts: Dům ve vodě (1922); H. G. Wells: Láska a pan Lewisham (1922); R. Beach: Ničema (1922) + Bariéra (1922) + Stříbrná záplava (1925); F. Heller: Uveď mě v pokušení (1922) + Císařovy staré šaty (1923); H. Caine: Láska a svědomí 1, 2 (1923); S. Fleuron: Nenasyta (1923); J. O. Curwood: Na oné straně (1923) + Prales v plamenech (1924) + Odvážná Marge O'Doonová (1925); E. Phillips Oppenheim: Království slepých (1923) + Co ženy umějí (1924) + Cesty žen (1925) + Zrada nad zradu (1925); Sangiro (A. A. Pienaar): Z osudů afrických zvířat (1924); Ch. K. London: Jack London a Havaj (1925); Baronessa von Hutten (B. H. zum Stolzenberg): Pam (1926) + Co se stalo s Pam (1926). ■ KORESPONDENCE: P. Hora: Ze staroříšského listáře (J. Florianovi z 1922–23), ČLit 2002, s. 521. ■

LITERATURA: ● ref. překl. R. Hichens: J. Folprecht, Čes. revue 11, 1917/18, s. 637; an., Ženský svět 1918, s. 222 ●; Kaz. (F. S. Procházka): ref. překl. J. London: Syn slunce, Zvon 18, 1917/18, s. 642 + ref. překl. K. Hamsun: Blouznivci a Tlumeně hude poutník, Zvon 19, 1918/19, s. 602; Dr. A. H. (Hartl): ref. překl. G. Leroux a J. Buchan, Nové Čechy 3, 1919/20, s. 217; Dr. V. N. (Novák): ref. překl. J. Conrad: Dohráno, Nové Čechy 4, 1920/21, s. 327; X.: ref. překl. Ch. G. D. Roberts, Zvon 23, 1922/23, s. 603; V. Brtník: ref. překl. J. O. Curwood: Na oné straně, Venkov 10. 11. 1923; ● ref. překl. S. Fleuron: drb. (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 294; Schäferna, Střední škola 1925, s. 109 ●; §§: Dr. I. Sch. zemřel, LidN 3. 1. 1935; ● ref. překl. J. Aho: Pastorova dcera: vz. (V. Zelinka), Zvon 41, 1940/41, s. 433; Fc., Akord 9, 1941/42, s. 388 ●.

dvo

Karel Schulz

* 6. 5. 1899 *Městec Králové* u Nymburka† 27. 2. 1943 *Praha*

Prozaik, nejprve rozvíjející avantgardní program jazykově-stylového experimentu, později katolicky orientovaný autor expresivních povídek a románového životopisu Michelangelova; divadelní a filmový kritik a publicista.

V rodině se spojilo několik pražských kulturních a uměleckých rodů: děd Ferdinand Sch. byl literární kritik a spisovatel (jeho manželka byla sestrou E. a J. Grégrových), teta Anežka Sch. byla kritička a libretistka; otec Ivan Sch., překladatel z angličtiny a ze severských literatur, se oženil s J. Mařákovou-Sch. (neteří malíře Julia M., sestrou houslisty a hudebního pedagoga Jana M. a operního pěvce Otokara M.), harfenistkou orchestru Nár. divadla. Sch. absolvoval gymnázium v Praze, po maturitě 1918 začal studovat práva, po třech letech přestoupil na medicínu, kde se posléze specializoval na psychiatrii (asistentura u J. Heverocha). Byl členem pražského Devětsilu; 1924 byl vyloučen poté, co V. Vančura označil jeho povídku *Hughesův ústav* za plagiát Klubu sebevrahů od R. L. Stevensona. Na základě iniciativy K. Teiga jej však vzápětí A. Černík a B. Václavěk přijali do brněnské pobočky spolku. 1926 musel z finančních důvodů zanechat studií, začal spolupracovat s Lid. novinami, v nichž byl od března 1927 zaměstnán jako lokálkář a soudní zpravodaj. 1928 přešel do brněnské redakce listu, kde působil především jako divadelní referent. 1926 se po další roztržce s Devětsilem nakrátko připojil ke skupině kolem divadélka Dada (D-blok: E. F. Burian, J. Frejka, J. Ježek, F. Muzika aj.), v téže roce však konvertoval ke katolicismu (ovlivněn četbou o zjevení v La Salette) a začal se intenzivně stýkat s J. Florianem a staroříšským okruhem. 1930 se vrátil do Prahy, 1930–35 byl parlamentním zpravodajem Lid. listů (vyd. strana lidová), 1935–42 vedoucím redaktorem Nár. politiky. Příčinou jeho úmrtí byla srdeční choroba. Pohřben byl na pražských Olšanských hřbitovech. – Sch. dcera Jiřina (* 1932) se provdala za básníka a dramatika J. Topola (* 1935); jejich syn Jáchym T. (* 1962) je básník a prozaik, druhý syn Filip T. (* 1965) je hudebník a autor písňových a autobiografických textů.

Sch. tvorba byla zprvu určována principy poetistické avantgardy a radikálně levicovým názorem na sociální problémy. Program proletářského umění ovlivnil jak jeho básnické prvotiny (v Rudém právu), tak prozaický debut *Teghmaierovy železárny*, koncipovaný jako román pro dělnictvo. Na pozadí společenského vření roku 1920 se v konfliktu vykořisťovatele a proletariátu v lokální továrně vyhraňuje dvojí pojetí světa: negativně exponovaný individualismus, provázený diktaturou výkonu, práce i odlidštěním techniky a věcí, a kolektivismus, prodechnutý solidaritou a vírou v budoucnost, která nastolí přirozený řád světa. Symbolem odcizení je zvláště velkoměstská realita, nazíraná silně lyrizovaným a melancholicky naivistickým pohledem. Kniha *Sever – Jih – Západ – Východ* korespondovala s estetikou Devětsilu (lyrizace prózy, polytematicnost, exotismus, kaleidoskopické zobrazení, princip pásma atd.) a s úsilím o vyjádření nové optiky, jež by spíše než románu odpovídala kinematografu (Sch. tyto snahy formuloval i v programové stati *Próza* otiskné v *Pásmu*); pomocí toku obrazů, filmových stříhů a vyvolávání maxima smyslových počitků se pokoušel o cestu napříč uměleckými druhy (kterou dokládá i pozdější text k pantomimě *Skleněná panna*), zarámovanou do atmosféry konstruktivistické megapolis s typickou koláží motivů technických vymožeností, nočního života, jazzu, sportu, cirkusového barvotisku, exotiky i bizarních a fantaskních excesů. Depresivní projevy vyprazdňování a zmechanizování života, symptomy běžícího pásu i všudypřítomný kult luxusu, bohatství a zpeněžování jsou překračovány ve snu o alternativním světě, univerzálním i osobním štěstí a magii nedostupného a nedosažitelného, vírou ve spasitelnou moc lásky-bratrství, ale též doceněním všednosti a každodennosti jako zdrojů mnohačetných forem zkušenosti. Proměnu, rozšíření poetistického rámce cestou fantazijní snovosti, představuje román *Dáma u vodotrysku* řetězením volných asociací, hromaděním absurdit, paradoxů, paralelně plynoucích, tékajících lyrizovaných dějů odporujících logičnosti s využitím principu náhody a tříštících realitu do obrazových fragmentů, absolutizací slova jako fenoménu splývajícího s bytím a časem. Poté, co konvertoval, utlumil Sch. svou beletristickou publikační aktivitu; již od 1927 vznikaly jednak jeho parafráze legend, jednak prózy

charakteristické hutným, expresivním stylem odpovídajícím barokizujícímu vnímání světa, později zařazené do souborů *Peníz z noclehárny* a *Prsten královnin*, s vůdčími tématy smyslu spletnosti lidských životů, tajemnosti hlubin psychiky i nepoznatelnosti světa. Křesťanský světonázor dokládají alegorické poukazy na krásu a ctnost v chudobě, prostotě, pokoře, samotě a utrpení, těžiště však spočívá v střetnutí s unikající či promarněnou příležitostí, se zjevením nevysvětlitelného neznáma. Tato iniciace pak (prostřednictvím introspektivní analýzy) vede k nahlédnutí záhadné provázanosti bytí a k tematizaci rozkvyu mezi empirií a metafyzickým přesahem využitím námětů a motivů deformací, dvojníků, halucinací a vizí, ožvládnutí snu, krivého zrcadla. Velkoměstská kulisa se oproti tomu proměňuje v zastřeně a bezútěšné místo lidského strádání. K apokalyptickému a moralistickému akcentu směřují i látky gotické a barokní, rozehrávající obrazy temných a osudových vášní. Poté, co zanechal práci na pražském hudebnickém románu (torzo *MLčící ozvěna* vyšlo posmrtně), soustředil se 1941 plně na své vrcholné dílo: v rozsáhlém románu *Kámen a bolest* (první části proponované trilogie, uzavřené torzem 2. dílu *Papežská mše*) zobrazil život Michelangela Buonarrotiho. Monumentální freska s ústředními tématy vztahu duše a díla, identity a svobody tvůrčí individuality zachycuje vrchol i rozklad renesanční a humanistické periody, charakter politických, náboženských i kulturních struktur s jejich dynamikou i krizemi, především však na Michelangelově postavě ztvárnil zrod, vzestup a vývoj geniálního umělce heroicky zápasícího s vlastními vášněmi a dilematy i s nepřízní okolností. Metodou kontrastu, typizace a antiteze Sch. konfrontoval Michelangela, prožívajícího tvorbu jako vůli ke konfliktu s oficiálním vkusem i existenciální svár vyžadující vrcholnou oběť a ústící v hlubokou katarzi, s jeho antipodem Leonardem da Vinci, který reprezentuje typ umělce nalézajícího rafinované uspokojení v tvorbě jako produktu poznávacího procesu oproštěného od voluntarismu a rezignujícího na rozpoznání hodnot kladných a záporných. Kompoziční a stylová architektura umocněná bohatým slovníkem, propracovanou syntaxí, vyhrocenou dramatickostí dialogů i vnitřních promluv se zasloužila o věhlas díla, které došlo i mezinárodního ocenění. Organickou součástí Sch. odkazu předsta-

vují lyrické pohádky a podobenství (*Princezna z kapradí*), texty náboženské inspirace a určení (litanie, invokace, modlitby, duchovní písně) i zpracování nejstarších křesťanských legend, v nichž Sch. účinně spojil poetický jazyk s oproštěnou působivostí archaických svědectví o čistém životě a mučednickém obětování, jež jsou oporou pro současnost víry. Z důvodů finanční nouze spolupracoval ve 40. letech s edicí Rodokaps, pro niž napsal esej o dobrodružné četbě a dobrodružný román *Pro žezlo aztéckého krále* (objevila se i hypotéza o Sch. autorství detektivního románu O dědictví podepsaného Petr Talský). Jako divadelní kritik Sch. (především během svého působení v brněnské redakci Lid. novin) publikoval soustavně divadelní referáty, v nichž se stavěl proti psychologicko-naturalistnímu pojetí divadla (K. Elgart Sokol) a prosazoval jednak dramaturgicko-režijní koncepci K. H. Hilara, jednak avantgardní postupy J. Honzla a E. F. Buriana. Pro rozhlas upravitel staroindickou hru Kalidás, Málaviká a Agninitras (1938, překlad J. Zubatého). – Pozůstalost Sch. obsahující mj. rukopisy vázící se k nedokončenému hudebnickému románu a deníky je uložena v Lit. archivu PNP.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Josė Espanillo; KS, KS., K. S., Ksch, ksch, KSchz, -s., Sch, Sch., schz, Schz., schz., Sz., sz. (obojí Lid. listy). ■ PRÍSĚPKY in: Archa (Olomouc 1933); Čes. filmový svět (1926); Čtení (1942); sb. Devětsil (1922); Disk (1923); Host (1923–25); sb. In memoriam Jiřího Wolkra (1924); sb. Jarmile Horákové (1928); Knihy, autoři, čtenáři (1927); Kvart (1934); Lid. listy (1930–35); Lid. noviny (1925–30; 1928–30 ref. o brněnském divadle); Lumír (1932–39); Nár. osvobození (1928); Nár. politika (1935–42); Pásmo (1924–25; 1924 Próza); Proletkult (1923); Rodokaps (1940, 1943); Rovnost (1921); Rozmach (1926–27); Rudé právo (1921–25, 1930); Řád (1936–42); Socialista (1923); Tvar (1927); Venkov (1943); sb. Život 2 (1922); – posmrtně: sb. Lit. archiv (s tit. „Ale mne tato doba bolí...“ K. Sch. básník, prozaik a novinář, 1999, P. MLčící ozvěna, ed. T. Pavlíček); sb. Tisíc let, klášter, svět (1993). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Tegtmaierovy železárny (R 1922); Sever – Jih – Západ – Východ (PP, BB 1923); Dáma u vodotrysku (R 1926); Skleněná paní (text k pantomimě, 1928, hudba J. Zelinka); Píseň k Panně Marii na neděli Květnou (1936, bibliof.; 1941 in Prsten královnin); Pochvala svatých patronů českých, abychom je vroucně vzývali v tento čas nebezpečný (PP, Stará Říše 1937, bibliof.; 2. vyd. Řím 1956; 1980 in Legendy a invokace; 1997 revid. vyd.); Peníz z noclehárny (PP 1940; 1974 revid. vyd., ed. J. Višková); Princezna z kapradí (PP pro ml., 1940;

titulní P samost. 1970); Pro žezlo aztéckého krále (1940, pseud. José Espanillo); Prsten královnin (PP, BB 1941); Kámen a bolest (R 1942; 1947 souborně s kn. Papežská mše; 1964 revid. vyd., ed. J. Víšková; 2002 revid. vyd., ed. M. Havráňková); – posmrtně: Papežská mše (1943, ed. A. Skoumal; od 1947 souborně s kn. Kámen a bolest); Legendy, to jest krátká, ale utěšená čtení o životě svatého Jana Almužníka a životě svatě Prisky (Stará Říše 1948, bibliof.). – *Výbory*: Malá trilogie (Řím 1958); Blázen před zrcadlem a jiné prózy (1966, ed. V. Justl); Legendy a invokace (PP, BB, inedit. 1980, ed. J. Němec; rozšíř. vyd. Purley 1987; rozšíř. vyd. s tit. Legendy 1991); Tvář neznámého a jiné prózy (1998, ed. L. Soldán). ■ **KO-RESPONDENCE**: Z. Srna: K. Sch. – divadelní kritik poetismu (J. Florianovi z 1928), sb. O divadle na Moravě (1974, s. 111); in K. Sch.: Legendy a invokace (M. Florianové z 1934, E. Florianové z 1936; 1980, 1987); M. Trávníček: Adresát Bohumil Brauner (Braunerovi z 1942), Proglas 1992, č. 5–6; T. Pavlíček: K pozůstalosti K. Sch. (J. Stránskému z 1928), sb. Literární věda 1996 (1998, s. 81, mj. citován i dopis K. Teiga oznamující Sch. vyloučení z Devětsilu); A. Stankovič: Nevšední každodenní dramata M. Florianové (Florianové z 1937), Revolver revue 1998, č. 36; P. Hora: Polemika, k níž nedošlo: K. Sch. vs. Jaroslav Durych (Durychovi z 1930–31), SPFF Ostrava, Literární věda, 2000, č. 4 (1993), s. 39 (obs. i dopisy J. Durycha K. Sch.). ■ **REDIGOVAL časopis**: Knihy, autoři, čtenáři (1927). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Modlitba k Panně Marii ze století čtrnáctého podle Rukopisu svatovítského a se zřetelem k zachovaným zněním v Univerzitní knihovně pražské (1937). ■

BIBLIOGRAFIE: Z. Srna: Soupis prací K. Sch. o brněnském divadle, sb. O divadle na Moravě (1974, s. 120); T. Pavlíček: Bibliografie příspěvků K. Sch. v Lidových listech (1930–1935), sb. Lit. archiv 31 (s tit. „Ale mne tato doba bolí...“ K. Sch. básník, prozaik a novinář) 1999, s. 46. ■ **LITERATURA**: T. Pavlíček: K. Sch. Soupis osobního fondu (LA PNP 1995); sb. Lit. archiv 31 (s tit. „Ale mne tato doba bolí...“ K. Sch. básník, prozaik a novinář) 1999 (přísp. P. Hora, P. Janáček, I. Kolářová, V. Křivánek, T. Pavlíček, E. Petrů, L. Soldán → Od konce století přes práh milénia, 2001, M. Trávníček → Sdílet věčné, 2002). ■ ● ref. Tegtmajerovy železářny: M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 10. 12. 1922; J. O. Novotný, Cesta 5, 1922/23, s. 489; F. Götz, Host 2, 1922/23, s. 213; -btk- (V. Brtník), Zvon 23, 1922/23, s. 321; J. H. (Hora), RP 18. 2. 1923; Š. Jež, Lumír 1923, s. 160; M. N. (Novotný), Nové Čechy 7, 1923/24, s. 47 ●; ● ref. Sever – Jih...: F. Götz, Host 3, 1923/24, s. 65; K. H. (Híkl), Naše doba 31, 1923/24, s. 185; B. Vlček, Pramen 4, 1923/24, s. 276; -jef- (J. Fučík), Socialista 1, 1923/24, s. 189; Bělin (A. C. Nor), Oheň 1924, č. 3; J. Hora, RP 6. 4. 1924; B. V. (Václavek), Pásmo 1, 1924/25, č. 1; A. C. Nor, Host 4, 1924/25, s. 274 ●; ● ref. Dáma u vodotrysku: J. Vodák, Čes. slovo 24. 9. 1926; an. (J. Hora), RP 10. 10. 1926; M. P. H. (Pujmanová),

Tribuna 24. 10. 1926; D. Pecka, Archa 1926, s. 442; K. Š. (Štorch), RA 2, 1926/27, s. 34; J. B. Čapek, Kritika 4, 1927, s. 92 ●; ● polemika se Sch. názorem na J. Wolkra: A. M. Piša, Host 6, 1926/27, s. 215; K. Teige, tamtéž, s. 265 → obojí Avantgarda známá a neznámá 2 (1972); K. Schulz, LidN 24. 3. 1927 ●; ● ref. Peníz z noclehárny: amp. (A. M. Piša), Nár. práce 30. 7. 1940; J. Knap, Venkov 30. 8. 1940; K. Polák, KM 1940, s. 375; F. Götz, NL 4. 5. 1941 ●; Rozmluva s K. Sch., Lid. listy 3. 11. 1940; ● ref. Princezna z kapradí: M. Majerová, LidN 19. 12. 1940; kp. (K. Polák), Nár. práce 20. 12. 1940; F. Dlouhán (Bulánek-D.), Úhor 1940, s. 170; Z. Šmíd, Řád 7, 1940/41, s. 50; J. Z. (Zahradníček), Akord 8, 1940/41, s. 107; vz. (V. Zelinka), Zvon 41, 1940/41, s. 251 ●; ● ref. Prsten královnin: vz. (V. Zelinka), Zvon 41, 1940/41, s. 573; F. Götz, Čteme 1941, s. 66; B. Jedlička, LidN 14. 4. 1941; AMP (A. M. Piša), Nár. práce 27. 4. 1941; -loš, Vlast 1941, s. 153; M. Dvořák, Akord 9, 1941/42, s. 74; J. Janů, Střední škola 21–22, 1941/42, s. 187 ●; ● ref. Kámen a bolest: -y- (J. Ryběh), Nár. práce 13. 12. 1942; F. Götz, Čteme 1943, s. 13 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); F. Křelina, Řád 1943, s. 16; jšk. (J. Š. Kvapil), Naše doba 50, 1942/43, s. 233; J. K. (Kopecký), LidN 22. 3. 1943; V. Rabas, Na hlubinu 1943, s. 182; R. Dacík, tamtéž, s. 242; Braitto (S. M. Braitto), tamtéž, s. 255; T. Vodička, tamtéž, s. 497 → Stavitelé věží (1947); J. Dokulil, Akord 11, 1943/44, s. 111 (k tomu S. M. Braitto: Morálka a umění, Na hlubinu 1943, s. 310; T. Vodička: „Umělec není vázán historickou skutečností“ + „Pravda umělecká“ a pravda obecná, tamtéž, s. 230, 311 → Řád morální a řád umělecký (1948); R. Dacík: Katolický spisovatel píše o Církvi, Na hlubinu 1943, s. 372); V. V. Štech, Dílo 34, 1945/46, s. 87 ●; ● nekrology: J. Durych, Řád 1943, s. 49; A. Skoumal, Čteme 1943, s. 49; bg. (B. Golombek), LidN 2. 3. 1943; s. (J. Seifert), Nár. práce 2. 3. 1943; jka (J. M. Janatka), LidN 3. 3. 1943; J. Scheinost, Nár. politika 3. 3. 1943; Kov. (K. Koval), Venkov 3. 3. 1943; V. Renč, LidN 9. 3. 1943; an., Čes. dělník 1943; č. 11 ●; A. Skoumal in K. Sch.: Papežská mše (1943); ● ref. Papežská mše: J. Černý, LidN 9. 3. 1943; -y- (J. Ryběh), Nár. práce 6. 8. 1943; F. Křelina, Řád 1944, s. 359; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 1946, s. 40 ●; J. Š. Kvapil in K. technice románové tvorby, Naše doba 51, 1943/44, s. 19; K. Lapčík: S K. Sch. v redakci, Nár. politika 6. 3. 1944; A. Opasek: (o zbožnosti K. Sch.), tamtéž 27. 3. 1944; M. Hušáková: Škoda, K. Sch., Vyšehrad 1, 1945/46, č. 19; -ř-: Vzpomínáme K. Sch., LD 27. 2. 1946; K. P. (Polák): k 5. výročí úmrtí, PL 27. 2. 1948; A. Skoumal in K. Sch.: Kámen a bolest (1947); ● ref. Kámen a bolest (další vyd.): R. Dacík, Na hlubinu 1947, s. 377 (srov. i R. Dacík, tamtéž 1948, s. 17); T. Vodička, Na hlubinu 1948, s. 24 ●; A. Kratochvíl Christen: Tři cesty K. S. + Literární profil K. Sch. + Mariánský kult v díle K. Sch. + Lidský profil K. Sch., vše Archa 1948, s. 76, 136, 220, 246; Gf (G. Francel): k 50. výr. nar., LD 6. 5. 1949; S. Šteindler: Výchova k sadismu, Hlas revoluce 1951, č. 20; A. Kratochvíl

Christen: Poutník michelangelovský, Sklizeň (Hamburk) 1953, č. 10 → Kniha setkání (1962); A. Skoumal in K. Sch.: Kámen a bolest (1957); P. Blažíček: ref. Kámen a bolest (další vyd.), Kultura 1957, č. 48; P. Želivan (K. Vrána): Česká vlast v literárním díle K. Sch., Sklizeň (Hamburk) 1958, č. 12; J. Durych in Malá trilogie (Řím 1958); E. Charous: k 60. výr. nar., Kulturní život (Bratislava) 1959, č. 21; V. Nezval in Z mého života (1959, s. 102); P. Wittlich in K. Sch.: Kámen a bolest (1964); J. Opelík in K. Sch.: Kámen a bolest (1966); V. Justl in K. Sch.: Blázen před zrcadlem (1966); J. M. Janatka: S K. Sch. v brněnském exilu, LD 8. 5. 1967; hey (J. Heyduk): k 30. výr. úmrtí, LD 27. 2. 1973; J. Nejedlá in K problematice baladické tvorby třicátých let, AUC Praha. Philologica. Monographia 48, 1973 → (přepřac. s tit.) Balada a moderní epika (1975); hey (J. Heyduk): k 75. výr. nar., LD 3. 5. 1974; A. Hájková in K. Sch.: Kámen a bolest (1976); F. Červinka: Útěk do historie, Svědectví (Paříž) 15, 1978/80, s. 478 → (rozšíř.) Česká kultura a okupace (2002); J. Němec in K. Sch.: Legendy a invokace (inedit. 1980, Purley 1987, Praha 1991); Dopis Františka Pastora Nejdůstojnější kapitulní konzistoři v Praze, tamtéž; ● k 100. výr. nar.: B. Dokoupil, Lit. měsíčník 1989, č. 5; dav (D. Vlašimová), Kmen 1989, č. 18 ●; V. Malý in K. Sch.: Legendy (1991); A. Opasek in Dvanáct zastavení (1992, s. 106); ● k 50. výr. úmrtí: V. Justl, Telegraf 27. 2. 1993; M. Selucká, Katol. týdeník 1993, č. 5 ●; J. Višková in P. Vašák (ed.): Textologie (1993, s. 144, Kámen a bolest a cenzura); A. Opasek: K. Sch. a J. Durych, in M. Elšíková: Dobré dílo Anastáze Opaska (1994 → dopln. a upr. vyd. Opat chuligán aneb Dobré dílo Anastáze Opaska, 2005); F. Všetická: K poetice K. Sch., Akord 20, 1994/95, s. 517; J. Čep, J. Zahradníček in Korespondence 1931–1943 (1995); T. Pavlíček: Pozůstalost K. Sch., sb. Lit. archiv 29, 1997, s. 240 + Úsměv K. Sch., sb. Marginalia Historica 1997, č. 2; P. Hora: K. Sch. (mj. úryvky dopisů B. Fučíka a J. Stránského K. Sch.), Kam v Brně 1997, č. 7–8 + in K. Sch.: Pochvala svatých patronů českých (1997); F. Všetická: Prozaik K. Sch., Alternativa nova 4, 1997/98, s. 243; L. Soldán in K. Sch.: Tvář neznámého a jiné prózy (1998); L. Nováková in K. Sch.: Prsten královnin (1998); J. Malura: ref. Pochvala svatých patronů českých (další vyd.), Tvar 1998, č. 15; P. Hora: O spolupráci K. Sch. s Lidovými novinami, sb. Lidové noviny a Karel Poláček (1998, s. 132); J. Rulík, P. Janáček: Psanec z Kozí ulice, Reflex 1999, č. 3; P. Janáček: Užžitý poetismus, mírný expresionismus, malé baroko, Tvar 1999, č. 13 → (upr. s tit. Dobrodružné romány jako čtvrtá varianta Sch. literárního jazyka) sb. Lit. archiv 31, 1999, s. 143; L. Binar: Autenticita jako přidaná hodnota jazykové roviny literárního díla (na materiálu povídek K. Sch.), sb. Autenticita a literatura (1999, s. 107); P. Hora in K. Sch.: Princezna z kapradí (1999); J. Vrajová: ref. Princezna z kapradí (další vyd.), Aluze 1999, č. 3–4; M. C. Putna in Kulturní aktivity olomouckých dominikánů a jejich místo

v dějinách české katolické literatury, Souvislosti 1999, č. 3–4; H. Voisine-Jechová: The Past as an Existential Problem in the Fiction of Jaroslav Durych, K. Sch. and M. V. Kratochvíl, Germanoslavica 2000, s. 111; I. Kolářová: Vyjadřování emocionálních prožitků jako jeden z motivů výstavby povídek J. Čepa a K. Sch., sb. Návraty k velkým (2000, s. 72); J. Čep, J. Zahradníček in Korespondence 1943–1948 (2000); B. Dokoupil, M. Havránková, T. Pavlíček, P. Wittlich in K. Sch.: Kámen a bolest (2002).

jz

Anežka Schulzová

* 24. 3. 1868 *Praha*

† 4. 11. 1905 *Praha*

Autorka operních libret, literárních studií, esejů a divadelních referátů, překladatelka z angličtiny, francouzštiny a dánštiny.

Pocházela z početné rodiny spisovatele a novináře Ferdinanda Sch., její matka Karolína byla sestrou bratří Grégrů, bratr Ivan Sch. byl překladatelem; jejím synovcem byl spisovatel Karel Sch. V dětství a mládí byla dlouho a vážně nemocná s trvalými následky (rachitida), jež jí znemožnily soustavnou školní docházku. Vzdělání proto získávala od svého otce, zabývala se především studiem moderních jazyků a literatur. 1888–94 byla divadelní zpravodajkou Zlaté Prahy a Květů (v obou referovala o Nár. divadle), též tam uveřejňovala překlady a literární studie. Cestovala po německých městech, kde sledovala stav místních divadel, podnikla také cestu na Rujanu za účelem studia k dramatické básni *Pád Arkuna*. V hudbě byla žačkou Z. Fibicha, s nímž ji od začátku 90. let pojil obdivný a hluboký intimní svazek. Po jeho smrti propadla melancholii a depresím; zemřela patrně na předávkování morfiem (sebevražda se neprokázala). Byla pohřbena na Olšanských hřbitovech.

Do dějin české literatury Sch. zasáhla jednak překlady soudobých, zejména francouzských a severských autorů, z valné části zveřejňovaných jen časopisecky (P. Bourget, G. Brandes, G. Flaubert, A. France – Správce Judska z 1893 v Květech byl první český překlad z jeho děl, É. Rod), jednak fundovanými literárněhistorickými, životopisnými a kritickými studii (B. Björnson, A. France, G. Hauptmann, A. Strindberg, H. Sudermann;

Žena v dílech M. Gorkého, Anna Karenina a paní Bovaryová aj.). Proslula však spíše jako autorka básnických libret k operám Z. Fibicha. Látku čerpanou z oblasti literární (*Hedy* podle 2.–4. zpěvu Byronova Dona Juana), z bájesloví (*Šárka*) a historie (*Pád Arkuna*) využila však jen jako rámce pro zpodobení osobních dramát postav, pojatých romanticky se všemi obvyklými atributy (osudová láska, zavržené děti, nepoznaní rodiče, zrada, žárlivost, pomsta). Poslední libreto se současným námětem, odehrávající se v Alpách, zůstalo bez názvu v rukopisu.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Carl Ludwig Richter, F. Richter; α, A. S. ■ PŘÍSPĚVKY in: Květy (1889–1903); Nár. listy (1893, 1902); Nová čes. revue (1904); Rozhledy; Zlatá Praha (1889–96). ■ KNIŽNĚ. *Libreta a hudebněvědné práce*: Hedy (1896, i prem., hudba Z. Fibich); Šárka (1898, prem. 1897, hudba Z. Fibich); Zdenko Fibich. Eine musikalische Silhouette (1900, pseud. C. L. Richter; dub.); Pád Arkuna (1901, prem. 1900, hudba Z. Fibich); – posmrtně: Zdenko Fibich, hrstka upomínek a intimních rysů (1950, ed. L. Boháček ← Květy 1902). – *Překlady*: ě. Rod: Obětovaná (1893) + Z novel ě. R. (1897); Ě. Brandes: Hlavní proudy literatury století devatenáctého. Sešit 1. Romantická škola ve Francii (1894) + Sören Kierkegaard (1904). ■ SCĚNICKY. *Libreto*: Der Triumphator (1886, hudba K. Weis). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA (vesměs pro piano na 4 ruce): Z. Fibich: Quinteto pro housle, klarinet, lesní roh, violoncello a klavír (1896) + Hedy, baletní hudba z opery (1896) + (symfonické básně): Bouře (1897) + Toman a Lesní panna (1897). ■

LITERATURA: -q. (J. Borecký): ref. Hedy, Zlatá Praha 13, 1895/96, s. 191, 202; ● ref. Šárka: N. (V. Juda Novotný), Hlas národa 30. 12. 1897; Hda (F. Hejda), Světozor 32, 1897/98, s. 106, 119; -q. (J. Borecký), Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 131; K. Knittl, Osvěta 1898, s. 173 ●; ● ref. Pád Arkuna: Z. Nejedlý, Obzor lit. a umělecký 2, 1899/1900, s. 269; an. (F. V. Krejčí), PL 11. 11. 1900; K. Knittl, Osvěta 1900, s. 1129; K-ý. (B. Kalenský), Čas 14, 1900/01, s. 102 ●; ● nekrology: an., Politik 5. 11. 1905; F. V. V. (Vykoukal), Osvěta 1905, s. 1118; an., Ženské listy 1905, s. 239; an., Ženský svět 1905, s. 269; an., Dalibor 1905, s. 357; č. Lumír 34, 1905/06, s. 54; K. (R. J. Kronbauer), Máj 4, 1905/06, s. 141; an., Rozhledy 16, 1905/06, s. 130; an., Zlatá Praha 23, 1905/06, s. 60 ●; -by- (J. S. Machar): Literární epizoda, Čas 25. 12. 1912; J. Bartoš in Zdeněk Fibich (1914); Z. Nejedlý in Zdenko Fibicha milostný deník (1925); an.: Památce spisovatelky A. Sch., Nár. práce 22. 3. 1945; V. Urbanová: A. Sch., Svob. noviny 24. 3. 1948; Z. Culka in A. Sch.: Šárka (1950); B. Karásek in A. Sch.: Šárka (1960); V. Košťáka: A. Sch. o L. N. Tolstém, Českosl. rusistika 1960, s. 239 + Z historie recepce ruské literatury v Čechách, AUP

Olomouc. Facultas philosophica. Philologica, sv. 45, Rusistický sborník olomoucko-lublinský (1980, s. 45); B. Svadbová: Ve stínu nálad, dojmů a upomínek, LD 4. 11. 1980; A. Vrzal: První studie o díle Maxima Gorkého, AUP Olomouc. Facultas philosophica. Philologica, sv. 51 (1985, s. 13); M. Zahradka: Maxim Gorkij v ohledech české kritiky přelomu století, tamtéž, sv. 56, Slavica Olomucensia (1987, s. 13); M. Ottlová: Fibichovo erotické období (k Náladám, dojmům a upomínkám), sb. Sex a tabu v české kultuře 19. století (1999, s. 114); P. Hora: Polemika, k níž nedošlo: Karel Schulz vs. Jaroslav Durych, SPFF Ostrava, Literární věda 4, 2000, s. 39; B. Hemelíková: Smrt a tragici v kontextu mýtu (k opeře Šárka), sb. Fenomén smrti v české kultuře 19. století (2001, s. 169); J. Kopecký: Zdeněk Fibich, jeho opera Šárka a A. Sch., Hudební rozhledy 2004, č. 11–12 + První opera Zdeňka Fibicha a A. Sch. Hedy, Hudební věda 2006, s. 281.

sm

Rudolf Schuster

* 17. 7. 1877 *Červené Janovice* u Kutné Hory
† 26. 8. 1965 *Praha*

Básník, autor lyrických veršů, navazujících především na symbolismus a dekadenci, dramatik.

Pseudonym Janovický, pod kterým publikoval většinu svých děl, si zvolil podle rodiště, podepisoval se nejčastěji Jar. Vlad. Janovický a též Rudolf Schuster-Janovický. – Narodil se v rodině vrchního geometra. 1889 začal studovat gymnázium v Chrudimi, po maturitě 1896 na České vysoké škole technické v Praze (do 1898, obor zemědělsko-technický, běh pro zeměměřiče). Poté vstoupil do státních služeb a působil na různých místech jako geometr: od 1900 v Lanškrouně (1903 se oženil), po 1909 v Čáslavi, posléze jako přednosta evidence katastru pozemkové daně. Od 1924 žil v Praze a pracoval jako měřičský rada při archivu katastrálních map. 1953 se přestěhoval k dceři do Prahy-Ruzyně, kde také patrně zemřel. Byl členem Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj. – Bývá zaměňován s Františkem Janovickým, který 1897 uveřejnil dvě básně v Lumíru.

S. debutoval 1899 v almanachu Na nové květy, vydávaném za orgán nejmladší básnické generace z r. 1898. Redigoval a vydal ho spolu s předčasně zemřelým básníkem a novinářem B. M. Satalickým (vl. jm. Bohumil Metod Hedrlin, * 1879 Satalice u Prahy, † 1906 Praha-

-Bubeneč), jenž v almanachu vystupoval pod vlastním jménem i pod pseud. Jan Vřesnický. V úvodu sborníku, zřejmě v reakci na dobové dekadentní pocity smutku a zmaru, oba proklamovali vágní program tvorby, která vyzývá život, není zakotvena v soudobých poetikách a formují ji protiklady harmonie a disharmonie (v této orientaci chtěli pokračovat i při vydávání časopisu Nový máj). Ve své poezii Sch. mechanicky tento program aplikoval na poetiku básnických směrů přelomu století. V prvotině (*Ze sonát melancholika*) je ještě patrný dvojaký vztah k dekadenci, zvláště ve střídání atmosféry umdlenosti s radostným očekáváním nového jara. Ve sbírce *Z mého zpěvníku* se symbolistní hymnické vzývání slunce a světla pojí s pohanským exotismem a vitalismem. Knížkou *Vlny* vyvrcholilo Sch. podléhání symbolismu (zvláště poetice O. Březiny), vznikly však rozvleklé, verbalismem přetížené verše; podle vzoru K. Hlaváčka Sch. tíhl k stylově monotónní básni s často opakovanými slovy, obraty i refrény. Povlovné odpoutávání se od symbolismu a dekadence a příklon k oproštěné dikci písňového charakteru znamenala sbírka *Smutky Kainovy*, v níž se autor vyznával z opojení jarní přírodou a stylizoval se do negujícího anarchického gesta novodobého tuláka. I další knížka *Mé harfy tón* směřovala k jednoduchým, tradiční fakturou vázaným veršům, ovlivněným V. Dykem; zahrnula zejména milostnou a občanskou tematiku. Prožitky 1. světové války vnesl do Sch. sbírky *V požáru věku* vedle válečných ohlasů i rétorické oslavy slovanství, apostrofy češství i tlumenější básnické modlitby a pozdravy (např. W. Whitmanovi). Sch. jen časopisecké prozaické pokusy tvořily většinou lyrické skici, črty a povídky, ve kterých stále doznívalo utkvívání v melancholických náladách, dobový erotismus a secesní slovní ornament. – V. Hánek ve Venkově 1937 uvádí, že Sch. měl připraveno asi deset svazků básní: „Červené korále, Okna v slunci (v poslední vydané sbírce je spolu s lyricko-dramatickou básní o 5 dějstvích Egdun anoncována jako připravená do tisku), Květy rulíku, Stříbrný závoj, Smaragdový prsten atd.“ V literatuře jsou dále zmínky o divadelních hrách, které Sch. údajně publikoval pod různými pseudonymy (Kristián Sokolov aj.; Masarykův slovník uvádí například drama *Sudba bohů*). Podařilo se ověřit existenci jen některých prací: v knihovně Divadelního ústavu v Praze je uložen strojpis his-

torizující hry s novozákonním motivem Pravda vítězí, která líčí vliv Ježíšova poselství na život biblických i historických postav, v LA PNP je uložen rukopis lyricko-dramatické básně z let 1906–10 *Kletba* s tematikou z pohanské doby starých Slovanů.

PSEUDONYMY: Jaroslav Vladimír Janovický, Jarosl. Janovický, Jar. Vlad. Janovický, J. V. Janovický, Jiří Orlovec, Kristian Sokolov, Roman Sáva, V. J. Janovický. ■ PŘÍSPĚVKY in: Lumír (1903–05); alm. Na nové květy (1899); Pokroková revue (1910). sb. Svatopluku Čechovi (1946); Topičův sborník (1918, 1922–23); Venkov (1925); Zlatá Praha (1900–03); Zvon (1935); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie: Ze sonát melancholika* (BB 1900); *Z mého zpěvníku* (BB 1901); *Vlny* (BB 1902); *Smutky Kainovy* (BB 1906, pseud. Roman Sáva); *Mé harfy tón* (BB b. d., 1910); *V požáru věku* (BB 1918); *Triumf lásky* (D 1930, pseud. Kristian Sokolov, výt. nezjišť.). – *Ostatní práce*: Antonín Růžička. Album reprodukcí (1923, s F. X. Harlasem a I. Navrátillem). ■ REDIGOVANÉ *almanach*: Na nové květy (1899, s B. M. Satalickým). ■

LITERATURA: KJ (F. V. Krejčí): ref. alm. Na nové květy, Rozhledy 8, 1898/99, s. 798; ● ref. Ze sonát melancholika: an. (A. Racek), Rozvoj 1900, s. 108; Amicus, Zvon 1, 1900/01, s. 58 ●; ● ref. Z mého zpěvníku: A. O. Š., Časopis pokrokového studentstva 1901, s. 127; In. A. B. (Bláha), Rozvoj 1901, s. 315; F. Sekanina, Čes. revue 5, 1901/1902, s. 657 ●; ● ref. Vlny: L., Zvon 3, 1902/03, s. 378; E. Sokol, Rozhledy 13, 1902/03, s. 705; J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 31, 1902/03, s. 304; K. Z. K. (Klíma), LidN 21. 2. 1903 ●; ● ref. Smutky Kainovy: F. S. (Sekanina), Zvon 6, 1905/06, s. 590; J. R. (A. Bačkovský), Lumír 34, 1905/06, s. 435; A. N. (Novák), Přehled 4, 1905/06, s. 899; -a-, Máj 5, 1906/07, s. 144 ●; ● ref. Mé harfy tón: Š. (J. Šimánek), Pokroková revue 6, 1909/10, s. 325; P. F. M. (Malý), Dělnická osvěta 1910, s. 58 ●; ● ref. V požáru věku: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 378; K. Č. (Čapek), Nár. listy 24. 4. 1919 → O umění a kultuře 2 (1985) ●; ● k šedesátinám: an., LidN 17. 7. 1937; V. Hánek, Venkov 17. 7. 1937 ●.

vfr

Václav Schwab

* 16. 11. 1862 *Brandýs nad Labem*
† 29. 4. 1939 *Praha*

Prozaik, povídkář a novelista zobrazující všední, převážně milostné příběhy; v mládí literární recenzent.

V matrice zapsán jako Václav Karel Marie Sch. Svě knižně vydané beletristické práce publiko-

val po 1910 výhradně pod pseud. Pavel List, literární kritiky v 80. letech 19. století pod pseud. V. Silván (a variacemi tohoto jména); ojediněle psán i Václav Šváb. – Syn brandýského kupce a měšťana, matčini rodiče pocházeli z Lince. Mladší bratr spisovatele Arnošta Sch.-Polabského. V Praze (kam se přestěhoval s rodiči) absolvoval Sch. první české reálné gymnázium (učili ho zřejmě J. Král a A. Rezek; mat. 1882). 1882–85 studoval práva, poté působil jako úředník pražských poštovních služeb. Od 1905 byl poštovním kontrolorem, 1922 jmenován místoředitelem pražského oddělení pro poštovní novinovou službu (v této funkci odešel i do výslužby). Byl členem výboru Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj a Společnosti Jaroslava Vrchlického. Zemřel po krátké nemoci, zpopelněn byl ve strašnickém krematoriu.

Sch. vstoupil do literatury počátkem 80. let 19. století jako recenzent, autor glos a kritik orientovaných na dobovou beletristickou produkci (publikoval je většinou pod pseudonymy převážně v Literárních listech). Knižně debutoval drobnou humoristickou konverzační hrou s milostným motivem *Dostaveníčko*, v níž se komického efektu snažil docílit oblíbenými dobovými postupy pracujícími se záměnou postav i s happy endem. Ve své realistické, poněkud konvenčně laděné prozaické tvorbě, jež se vyznačovala monotónností a povrchností podání, se Sch. zaměřil především na milostná témata. V raných souborech komorních novel a povídek *Pestré listí*, *Stesky a úsměvy* (tištěny časopisecky od 2. poloviny 80. let 19. století do počátku 20. století) zobrazil erotické příběhy v dimenzích všednosti, bez náznaku a gradace milostného konfliktu. Lásku muže a ženy zde idealizoval sklonem k sentimentálnímu a idylickému smířlivému pojetí i úsilím o všeprostopující harmonizaci, případně vylehčeným rozmarným tónem (*Růžové obláčky*). Ani jediný Sch. pokus o román (*Meteor*), příběh umělce zmítaného mezi efemérními erotickými vztahy, z této linie nevybočil. Do Prahy a okolí Sch. situoval rutinně skicované, bez pevných kontur podané portréty osamělých melancholických existencí (většinou drobných úředníků). Tragické příběhy končící zpravidla smrtí podal v intencích žánrového realismu, maximálně je podbarvoval tesknou náladou, bez náznaků hlubšího psychologického ponoru (*Na různých strunách*, *Chvilé lásky*,

Ztišené vlny). Psychologicky propracovanější studie zmarněného života a promarněných snů stárnoucích rezignovavších hrdinů, tón tajemnosti i jistá sugesce se objevily až v knize *Soumravné chvíle*. Postupně ve Sch. tvorbě sílila perspektiva ztišující vzpomínky (využívající i vlastní autopsie), a to zejména v idylách stylizovaných jako vyprávění ze zášlých dob, odehrávajících se v rodném Polabí (*Věštec a jiné starosvětské povídky*), a v cyklu povídek evokujících citové zranění mladého hrdiny na pozadí probouzejícího se národního života (*Hlasy dávného jara*). Ve 30. letech Sch. ojediněle publikoval (jako P. List) v novinách básně. – Existenci dalších knižně vydaných titulů uváděných v literatuře (K novému životu, 1929; Polabské motivy, 1929) se nepodařilo potvrdit.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Pavel List, P. List, Silván, V. Silván, V. Silván, V. S. Silván, V. S. Silván, V. Š. Silván, V. Šv. Silván; V. Š. S. (dub.). ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. politika (1884); Hlas národa (1902, 1906; příl. Nedělní listy); Kronika moravskoslezská (Opava 1890, ukázky z Věstec a jiné starosvětské povídky); Květy (1898, 1904); Lit. listy (1881–85; 1881–83 lit. ref. a črty); Lit. listy (1924); Lit. obzor (1882–83); Lumír (1886–88, 1901–03); Máj (1903–05, 1907, 1909, 1911, 1913; 1907 R Nedočkáva touha, 1911 P Zbožňovaná); Mor. orlice (Brno, 80. léta 19. stol.); Nár. politika; Nár. osvobození (1933, BB); Přítel domoviny (1885, ukázka z P Ztišené vlny); Ruch (1886); Samostatnost (1913); Světozor; Topičův sborník (1914–16, 1918–19, 1922–25); Týn; Venkov (1906–08, 1910–11, 1924–34 pravidelně PP; i příl.); Vesna (1882); Volné směry; alm. Vzpomínáme Vás... (1913); Zábavné listy (1885); Zlatá Praha (1886, 1905, 1907–08; 1905 P Tíha osamocení); Zvon (1929–30, 1932, 1935); Ženské listy. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Dostaveníčko (D b. d., 1885, pseud. V. Š. Silván); Pestré listí (PP b. d., 1902); Stesky a úsměvy (PP b. d., 1903, podp. vl. jm. i pseud. Pavel List); Na různých strunách (PP 1905); Chvilé lásky (PP b. d., 1908); Meteor (R b. d., 1910, pseud. Pavel List); Růžové obláčky (PP 1910, podp. vl. jm. i pseud. Pavel List); Ztišené vlny (PP 1911, pseud. Pavel List); Kouzlo nálady (PP 1913, pseud. Pavel List); Zbožňovaná a jiné novely (1914, pseud. Pavel List); Věštec a jiné starosvětské povídky (1915, pseud. Pavel List); Soumravné chvíle (PP 1923, pseud. Pavel List); Hlasy dávného jara (PP 1926, pseud. Pavel List); Za humny (P 1930, pseud. Pavel List). ■ REDIGOVAL *almanach*: Vzpomínáme Vás... (1913, slovesnou část, s jinými). ■

LITERATURA: M. Mašková: Pavel List (1862–1939). Soupis osobního fondu (LA PNP 1998). ■ -rk. (V. Panýrek-Vaněk): ref. Pestré listí, Hlas národa 15. 3. 1903, příl. Nedělní listy; ● ref. Stes-

ky a úsměvy: J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 32, 1903/04, s. 23; E. Sokol (K. Elgart-S.), Rozhledy 14, 1903/04, s. 208 ●; ● ref. Chvilé lásky: -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 15, 1907/08, s. 702; B. B-ová (Benešová), Novina 1908, s. 316; K. Weinfurter, NL 22. 5. 1908; Ds. (J. D. Konrád), Máj 7, 1908/09, s. 184 ●; ● ref. Meteor: Tristan. (S. V. Friedl), Zvon 10, 1909/10, s. 556; -il-, LidN 6. 5. 1910; -der. (V. Dresler), Venkov 4. 8. 1910; K. Sezima, Lumír 39, 1910/11, s. 452 ●; -der. (J. Dresler): ref. Růžové obláčky, Venkov 6. 4. 1911; -x-: k padesátinám, Nové ilustrované listy 1912, s. 767; ● ref. Kouzlo nálady: -vh-, Naše doba 21, 1913/14, s. 418; an., NL 3. 5. 1914 ●; J. Karásek: Krásná literatura na poštovní výstavě..., Českosl. pošta, telegraf a telefon 1922, s. 130; ● k šedesátinám: m-, Moravskoslezský deník 16. 11. 1922; -c- (J. Borecký), Topičův sborník 10, 1922/23, s. 86; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 23, 1922/23, s. 128; an., Naše kniha 1922, s. 170 ●; K. (J. Karásek ze Lvovic): ref. Soumračné chvíle, Lit. listy 1, 1923/24, s. 58; drb. (J. Borecký): ref. Hlasy dávného jara, Zvon 26, 1925/26, s. 559; ● k sedmdesátinám: F. Dlouhán (Bulánek-D.), Naše kniha 1932, s. 310; drb. (J. Borecký), Zvon 33, 1932/33, s. 127 ●; ● nekrology: -btk- (V. Brtník), Zvon 39, 1938/39, s. 520 (částečně kontaminován s A. Sch.-Polabským); od, LidN 30. 4. 1939 ●.

vfr

Arnošt Schwab-Polabský

* 5. 2. 1860 *Brandýs nad Labem*

† 10. 10. 1936 *Brandýs nad Labem*

Překladatel z polštiny, zejména soudobých dramatiků a prozaiků, referent o polské literatuře.

Psal se také Arnošt V. Schwab, Arnošt V. Schvab, Schvab Polabský (ojediněle uváděn i jako A. Švab Polabský, Šváb Polabský); přídomek Polabský zvolil podle řeky protékající rodištěm. Pokřtěn Ernest Václav. – Narodil se v rodině brandýského měšťana a kupce, rodiče matky pocházeli z Lince. Starší bratr spisovatele Václava Sch. Po studiích na nižší reálce v Brandýse absolvoval v Praze obchodní akademii a již tehdy přispíval do různých časopisů. Poté byl zaměstnán v otcově podniku nejprve jako kupec, po otcově smrti jako prokurista; 1887 byl jmenován městským účetním. Když byla v Brandýse založena městská spořitelna, pracoval v ní v různých funkcích (zpočátku jako úředník, později jako hlavní pokladník). Byl členem Matice divadelní (od 1880), literárního a řečnického spolku Slavia (1884 se účastnil společné návštěvy Krako-

va). Zemřel na srdeční slabost spojenou se zánětem plic. Pohřben byl na brandýském hřbitově.

Dílo Sch.-P. těsně souvisí s jeho zájmem o divadlo a s kulturní orientací na slovanskou vzájemnost, zejména však s intenzivním studiem polské literatury. Od raného mládí publikoval v časopisech glosy, črty a referáty o soudobých polských spisovatelích, 1882 se stal hlavním spolupracovníkem pardubického časopisu Slovanský obzor, jenž se věnoval slovanské vzájemnosti v literatuře a kultuře, sbíral též příspěvky pro almanach Slavia ve prospěch obětí záhřebského zemětřesení (vyšel ve spolupráci se stejnojmenným řečnickým spolkem). V poměrně rozsáhlé překladatelské práci se Sch.-P. zaměřil na soudobé polské autory divadelních her a na prozaiky, zejména na tehdy populárního M. Bałuckého. Přeložil jeho román, novely a několik komedií a drobných frašek (v 80. a 90. letech byly často uváděny ochotnickými divadly). Překládal rovněž hry i prózy dalších klasiků polské literatury (A. Asnyk, T. T. Jež, H. Sienkiewicz aj.). Své překlady divadelních her často uplatňoval v knižnici Ochotnické divadlo, kterou redigoval pro nakladatele M. Knappa. Překladatelskou aktivitu zpočátku provázal intenzivní informační a popularizačtorskou činností, překládaná díla uváděl často předmluvami. Jako propagátor česko-polských kulturních styků usilující o sblížení obou národů byl v 80. letech i neformálním českým kulturním zpravodajem v polských listech. Jeho nerozsáhlé původní beletristické dílo z raného období vznikalo na okraji práce překladatelské. Knižně Sch.-P. debutoval dramatickou jednoaktovou hrou *Bratři*, volnou adaptací osudové truchlohry K. T. Körnera. Byl také autorem sociální črty *Józa*, jež vnikla pravděpodobně pod vlivem Nerudových Arabesk a pojednává o tragické smrti hluchoněmého dítěte.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. Polabský, Arnošt Polabský (Čes. včela 1877), Arnošt Sch. Polabský, Arnošt V. Polabský, Ar. Sch. Polabský (Koleda 1881), A. V. Polabský, Polabský, Sch.-Polabský (Čes. včela 1879); Ar. Sch. -labský, Ar. Sch. P., A. Sch. P. (Koleda 1881), A. S. P., asp., -asp-, -asp.-, A. V. Sch. (Koleda 1878), -labský, S. P. ■ PŘÍSPĚVKY in: Budečská zahrada (1881); Čes. Thalia (1888, překl. Z. Przybylski: Vacek a Vacek); Čes. včela (1877–79; 1877 patrně debut); Hlas národa (1888–89); Koleda (Brno, Olomouc 1877–81); Květy (1879–81, 1885–89); Lit. listy

(1881); Lumír (1877–85); Nár. listy (1880–83; 1881 F o H. Sienkiewiczovi); Paleček; Pokrok (1881–85); Poutník od Otavy (Písek); Przegląd słowiański (Poznaň 1881); Ruch (1883); alm. Slavia (1881, P Józsa); Slovanský obzor (Pardubice 1882); Světozor; Urbánkův věstník bibliografický (1880, 1883); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1885); Zábavné listy (1879–83); Zlatá Praha (1884–87); mimo to zvláště v 80. letech obtížně zjistitelné referáty o české literatuře v polských a jihoslovanských literárních časopisech. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Bratři (D b. d., 1878). – *Překlady*: Z. Przybylski: Oběť (b. d., 1879) + Větvička jasmínu (b. d., 1879); A. Asnyk: Jobovi přátelé (b. d., 1880); P. Wilkońska: První apríl! (b. d., 1880); M. Bałucki: Veselohra (1880) + Příbuzní (1880) + Sousedé (1881) + Těžké ryby (1883) + Bílý mouřenín (b. d., 1883, s C. L. Fričem) + Husy a husičky (1883) + Po smrti tetině (1884) + 250 000 (1884) + Milostný lístek (1885) + Novely (1885) + Novelky a obrázky (b. d., 1887) + Obraz ze života v Tatrách (1887) + Krásná ženuška (1888) + Pro Josefku (1889) + Klub mládenců (1891) + Bratránek (b. d., 1891) + Klepy (b. d., 1894) + Jinak hlava, jinak srdce (1894) + Flirt (1895) + Ženy otrokyně (b. d., 1899); Z. Sarnecki: Zrána (b. d., 1882); J. Kościelski: Dvě lásky (b. d., 1884); I. Maciejowski-Sewer: Souboj šlechtých (1884); T. T. Jeż: Uskoci (1884) + Nevěsta Harambašova (b. d., 1898); A. Abrahamowicz, R. Ruzskowski: Manžel ze šetrnosti (b. d., 1885); A. Wilczyński: Na bludných cestách (1885); J. Bliźniński: Pan Damián (1886); Vybrané polské povídky a novely (1887); M. Pawlikowski: Novely (b. d., 1888); W. Rabski: Přemožený (b. d., 1897); H. Sienkiewicz: Kdo to zavinil? (1898) + Po stepích (1901). ■ SCÉNIKOVY. *Překlad*: M. Bałucki: Hostinný dům (1886). ■ REDIGOVANÉ *časopis*: Slovanský obzor (1882); *almanach*: Slavia (1881, s jinými); *knižnici*: Ochoťnické divadlo (1884–97, sv. 1–150). ■

LITERATURA: S. (P. Sobotka): Literatura. Polská, Světozor 1881, s. 59 (polemika s článkem Sch.-P. o A. Šemberovi in Przegląd słowiański 1881, č. 2); -ý: ref. překl. M. Bałucki: Těžké ryby, Lit. listy 1883, s. 25; an.: ref. překl. M. Bałucki: Po smrti tetině, Divadelní listy 1884, s. 66; Fr. L. H. (Hovorka): ref. překl. J. Kościelski, tamtéž, s. 139; V. Vítězný: ref. překl. M. Bałucki: Novely, Lit. listy 1886, s. 159; F. Zákřejs: ref. překl. A. Abrahamowicz, R. Ruzskowski + M. Bałucki: Milostný lístek + J. Bliźniński, Osvěta 1887, s. 356; P. Marek: ref. překl. M. Pawlikowski, Lit. listy 9, 1887/88, s. 133; F. Zákřejs: ref. překl. Z. Przybylski: Věcek a Vacek, Osvěta 1889, s. 284; -r: ref. překl. M. Bałucki: Klub mládenců, Zábavné listy 1893, s. 576; jv. (J. Vodák): ref. překl. M. Bałucki: Jinak hlava, jinak srdce, Lit. listy 17, 1895/96, s. 119; an.: A. Sch.-P. (k sedmdesátinám), Naše kniha 1930, s. 132; m. n.: nekrolog, LidN 11. 10. 1936.

vfr

Vincy Schwarz

* 5. 9. 1902 Šternberk

† 30. 6. 1942 Ruzyně (Praha-R.)

Kulturní organizátor a propagátor české literatury, autor literárních antologií protifašistického a vlasteneckého zaměření, publicista.

Pův. jm. Winzenz Sch., psán též Vincenc. – Otec byl majitelem drogerie ve Šternberku; rodina byla německá a silně nacionalistická. Sch. studoval na německém gymnáziu v Olomouci (1913–14) a v Čes. Těšíně, kde měl příbuzné (do 1917), pak na německé obchodní akademii v Olomouci (mat. 1921); t. r. vystoupil z katolické církve a ve svém rodišti založil komunistické hnutí německé mládeže, v němž velmi aktivně působil (zároveň i v komunistickém tělocvičném spolku Vorwärts). 1921–22 pracoval v otcově závodě, 1922–24 vykonával vojenskou službu. 1925 přišel do Prahy, kde měl postupně různá zaměstnání, většinou v knihkupeckých a nakladatelských podnicích; nejvýznamnější bylo místo zástupce firmy Frankfurter Zeitung und Handelsblatt pro Československo, v jejichž službách často cestoval do Německa (hlavně Frankfurt n. M.). 1934 vstoupil do divadelní agentury Centrum (založena 1918 F. Kholem) a vybudoval při ní literární oddělení, 1935 přešel do Perlíkova jednatelství Universum. Později získal koncesi sám a asi od 1937 podnikal ve vlastním literárním jednatelství a vydavatelství (Praha-Smíchov, Malátova 7). Byl ve styku s mnoha českými i zahraničními nakladatelskými firmami a autory (1937 podnikl obchodní cesty do Londýna a Paříže), především zprostředkoval vydávání angloamerické literatury; zejména menším nakladatelským firmám (J. Albert, J. Naňka, A. Srdce aj.) pomáhal při výběru překladů a sháněl pro ně literární novinky. 1933 se oženil po delší známosti se Z. Flégrovou, jejímž vlivem i působením pražského kulturního prostředí se zcela asimiloval s českým živlem a hlavně v době ohrožení nacismem se důrazně hlásil k české národnosti (po obsazení pohraničí optoval pro ČSR); manifestací češství byl 1940 i Sch. vstup do československé církve (působil ve smíchovském sboru na Santošce) i členství ve Společnosti Nár. muzea a v Matici české. Od polovice 30. let byl členem pražské zednářské lóže (1938 pro ni vydal novoročenku A. von Knigge: Dopis o svobodném zednář-

ství). V březnu 1942 byl spolu s manželkou, její sestrou a švagry zatčen pro rozšiřování zpráv zahraničního tisku a za heydrichiády jako rukojmí i se svou ženou zastřelen v Ruzyni.

Do českého kulturního života vstoupil Sch. nejprve jako překladatel české literatury do němčiny: 1933 vyšel v Berlíně první jeho překlad (s O. Pickem), K. Čapka *Wie ein Theaterstück entsteht*, po němž následovala další Čapkova díla. 1935 začal psát informativní poznámky o literárním dění a 1934–37 uspořádal tři satirické básnické sborníčky protifašistického zaměření. Vrcholu svého nadšeného působení v české literatuře a kultuře dosáhl v době po mnichovském diktátu a po obsazení republiky nacisty, kdy sestavil několik velkých literárních antologií s cílem oslavit národní minulost a vyzvednout kulturní poslání českého národa ve světových dějinách. Jako překladatele a autory doslovů a komentářů dokázal Sch. pro své podniky získat přední spisovatele i odborníky (V. Jirát, J. Seifert, V. Vančura, V. Vojtěšek); sám napsal doslov k antologii veršů o Praze *Očima lásky*, ostatní sbírky provázal úvodními či závěrečnými poznámkami. Přední postavení mezi Sch. spolupracovníky zaujímal P. Eisner, který tehdy nemohl z rasových důvodů publikovat a své překlady podepisoval řadou pseudonymů (Karel Babor, Jaroslav Dlouhý, Jan Horáček, František Chlumský, Karel Benda, R. Černý, Jan nebo Josef Machuta); podílel se patrně na Sch. výběrech podstatně i jako odborný rádce (1945 vydal Eisner jako *In memoriam V. Sch.* básnický výbor *Chvála Čech*, shrnující verše připravované Sch. pro antologie cizích autorů o Čechách, které však nemohly převážně z cenzurních důvodů za okupace vyjít). – S národně obranným zaměřením Sch. edic souvisely i jeho články věnované literatuře národního obrození, zejména činnosti M. V. Kramerie; napsal též doslov k vydání *Knihy Josefov* v nakladatelství ELK, vydal vlastní úpravu povídky Maran a Onyra od P. Šedivého a přetisk divadelních jednolístů V. Melezínka ze 1787–94.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Rodomil Černý, R. V. (V. R.) Černý; V. R. Č., V. S. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: ELK (1939); Lit. noviny (1935–41; 1940 Český nakladatel a kněhtiskař V. M. Kramerus, *Z počátků dětské četby*); Magazin DP (1935–36); Panoráma (1934–37; 1936 stať „Prosím pěkně: Vždy s úsměvem!“ neboli Pachatel se hlásí ke slovu – o ant. Básníkův rok); Rozhledy (1936); Venkov, příl. Neděle

Venkova (1941). ■ **KNÍŽNĚ**. *Překlady* (z češtiny do němčiny): K. Čapek: *Wie ein Theaterstück entsteht* (Berlín 1933, s O. Pickem) + *Daschenka oder das Leben eines jungen Hundes* (Berlín 1934, s O. Pickem) + *Aus einer Tasche in die andere* (1936, dvě vydání z těžé sazby: pražské jako překladatele uvádí V. Sch. a J. Madera, zahraniční, Lipsko-Videň, uvádí pouze V. Sch.) + *Seltsames England* (Berlín b. d., 1936). ■ **REDIGOVAL** *časopis*: Bodláky (1935); *sborník*: 16. sjezd Penklubu v Praze (1938); *knížnice*: *Ráj srdce* (1937, s F. J. Müllerem), *Svět se směje* (1941). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: *U vrbiček* (ant. satirických veršů, 1934); ant. *Básníkův rok*. 33 básníků píše na okraj dne. 1935–1936 (1936); ant. *Verše na zeď*. *Básníkův rok 1936–1937* (ze současné čes. satiry, 1937); A. von Knigge: *Dopis o svobodném zednářství* (1938, bibliof.); *Věčné Čechy* (výbor z německé poezie o čes. dějinách, 1939; rozšíř. vyd. 1940); *Ohlasy z Čech* (výbor ze světové poezie o čes. dějinách, 1940); *Město vidím veliké* (výbor z veršů a próz světových autorů o Praze, 1940); *Očima lásky* (výbor z čes. básníků o Praze, 1941, s J. Kolmanem Cassiem); *Ta krásná země...* (výbor ze světové poezie o Čechách, 1941); P. Šedivý: *Maran a Onyra* (1941); V. Melezínek: *Dar nového roku 1941*, bibliof.). ■

LITERATURA: L. Václavek: *Německý antifasista a český literát V. Sch.* (Šumperk 1966; zde i soupis článků a příležitostných projevů o Sch.). ■ ● ref. ed. *U vrbiček*: a (J. Hora), *Čes. slovo* 2. 9. 1934; Z. Kalista, *Lumír* 61, 1934/35, s. 236 ●; V. H. (Z. Kalista): ref. ed. *Básníkův rok*, *Lumír* 62, 1935/36, s. 539; ● ref. ed. *Verše na zeď*: V. H. (Z. Kalista), *Lumír* 63, 1936/37, s. 402; V. Černý, *LidN* 15. 3. 1937; LVA (L. Vokrová-Ambrosová), *Čin* 1937, s. 51 ●; ● ref. ed. *Věčné Čechy*: A. M. Piša, *LitN* 1940, s. 29; J. B. Č. (Čapek), *Naše doba* 48, 1940/41, s. 119 ●; ● ref. ed. *Město vidím veliké*: M. Volf, *LidN* 28. 10. 1940; V. Jirát, *KM* 1940, s. 376 ●; V. T. (Tichý); ref. ed. *Ohlasy z Čech*, *Nár. práce* 15. 12. 1940, příl.; I (B. Novák): ref. ed. *Ta krásná země...*, *LidN* 17. 3. 1941; B. Havránek: ref. ed. *Očima lásky*, *SaS* 1942, s. 106; P. Eisner: *Dobrý voják V. Sch.*, sb. *Chvála Čech* (1945); J. Tůmová: *Vzpomínka na V. Sch.*, tamtéž; M. V. Kratochvíl: *O trojím životě*, *Kulturní politika* 1, 1945/46, č. 11; J. V. C. (Cabalka): *Vzpomínáme V. Sch.*, *LD* 5. 1. 1946; C. Flégr: *V. Sch.*, *PL* 29. 6. 1946; J. Skutil: *Antifasistický bojovník – Šternberčan V. Sch.*, *Sborník Krajského vlastivědného muzea v Olomouci* 4, 1956–58, odd. B – společenské vědy, 1959, s. 299; J. Valíček: *Vzpomínka na popraveného šternberského antifasistu*, *Za nový život Šternberska* 28. 6. 1958 + *Památce popraveného antifasisty*, *Vesnické noviny* (Šternberk) 18. 2. 1960 + *Město Šternberk památce spisovatele V. Sch.*, tamtéž 6. 7. 1962; A. Wagnerová, V. Janovic: *Hamleti a Donkichoti jsou naší předkové*, *Plamen* 1966, č. 7 a 8; O. Štorch-Marien in *Ohňostroji* (1969, s. 168) + in *Tma a co bylo potom* (1972, s. 132); L. Topolská: *Kdo byl V. Sch.?*, *Nová svoboda* 26. 8. 1972; E. Berndorfo-

vá: 50. výročí prvního překladu Čapkových detektivek do němčiny, Zpravodaj Společnosti bratří Čapků, č. 25, 1986, s. 38; V. Vrabec: Apoštol české knihy, Svob. slovo 4. 9. 1987; L. E. Václavěk: Překladatel Karla Čapka V. Sch., in Stati o německé literatuře vzniklé v českých zemích (1991); P. Kneidl: V. Sch., in Pražská léta německých a rakouských spisovatelů (1997); L. E. Václavěk: W. Sch. zwischen der deutschen und der tschechischen Literatur, sb. Deutsch-böhmische Literatur (2001, s. 355).

II

Růžena Schwarzová

* 10. 1. 1892 *České Budějovice*

† 3. 1. 1973 *Praha*

Básnířka a prozaička z okruhu R. Svobodové, překladatelka z bulharštiny a polštiny.

V matrice zapsána Švarcová. – Vyrůstala v kulturně orientované rodině. Otec Václav Švarc (1850–1927), soudní úředník, býval v mládí literárně činný, sbíral pohádky a pověsti strakonického kraje pro časopis *Čes. lid* a sám otiskoval povídky v píseckém *Otavanu*; 1914 se s rodinou přestěhoval do Tábora, kde se stal prezidentem krajského soudu. R. Sch. absolvovala v Čes. Budějovicích dívčí lyceum (mat. 1909), dále se vzdělávala v Praze, navštěvovala univerzitní přednášky a učila se jazyky. Na její duchovní utváření i tvorbu mělo významný vliv setkání s R. Svobodovou, s níž se stýkala od 1916, po její smrti se spřátelila s B. Benešovou. Od 1927 žila trvale v Praze. Po 1. světové válce hodně cestovala, zpočátku po republice, později poznala Německo (1922), Portugalsko, Francii, severní Itálii, severní Afriku, Korsiku (1928), Rumunsko (1929). 1936 a 1937 strávila delší čas v Bulharsku, kde byla hostem své přítelkyně, básnířky L. Kasárovové.

Sch. začala publikovat v regionálním tisku (Budujov, Jihočeské listy) již během středškolského studia, knižně debutovala emotivní sbírkou dívčích lyriky *Radostné ráno*. Její málo původní poezie z meziválečného období, ovlivněná zejména F. Šrámkem a ve své době většinou přeceňovaná, sahá od náladových, naivně milostných a přírodních veršů s optimistickým akcentem až k projevům idealisticky pojatého vlastenectví. Sloky bolesti nad lidským utrpením způsobeným 2. světo-

vou válkou (*Trnový práh*) jsou výrazově uměřenější a rytmicky i formálně ukázněnější. Jako prozaička se Sch. etablovala povídkami *Vítězové* s úmyslem psychologicky postihnout milostné osudy citlivých a roztoužených dívek nebo žen z lepších rodin. Prostupují je, podobně jako další prózy, dobové módní atributy (oblékání, exaltované chování, záliba v exotičnosti, salonní intelektualismus), vyznačují se sklonem k dekorativnosti a napodobují styl R. Svobodové. Román *Hora osudu*, situovaný do statkářského prostředí, jehož hudebně vzdělaná, tělesně handicapovaná hrdinka končí sebevraždou, rozmělnuje model tzv. duchovního aristokratismu. Obdiv k osobnosti R. Svobodové vyústil dvacet let po její smrti v osobní vzpomínky na spisovatelku s přihlídnutím k její lidumilné činnosti. Z bulharštiny přeložila Sch. verše L. Kasárovové (časopisecky publikovala překlady dalších bulharských básníků) a z polštiny historický román Z. Kossak-Szczucké.

PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času; Budujov (Čes. Budějovice); Cesta (1919–20, 1923–25, 1928–30); Čas; Česko-bulharská vzájemnost (1939); Českosl. republika; Čes. jih (Tábor); Čes. svět (1917–21); Jihočes. listy (Čes. Budějovice); Kmen (1918); Lid. noviny (1924–30, 1935); Lípa (1917–19); Lumír (1922); Malý čtenář (1920); Mladá stráž (Plzeň); Nár. listy; Nár. osvobození (1925, 1929, 1933); Nár. politika; Pramen (1921); Právo lidu (1920–25, 1936; 1920 i Večerník PL); Světozor (1918, 1928–32); Tábor; Topičův sborník (1919, 1922); Večerní Čes. slovo (1923); Venkov (1918–20, 1924–31, 1937–40); Zlatá Praha (1917–24); Zvěstování; Zvon (1917–28); Ženský obzor (1927); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Radostné ráno (BB 1918); Vítězové (PP 1921); Srdce (BB 1922); Hora osudu (R 1929); Mládí s křídly (PP 1929); Barevný svět (BB 1931); Růžena Svobodová ve vzpomínkách svéžačky (E 1940); Trnový práh (BB 1947); Dům za řekou (R b. d., 1948). – *Překlady*: L. Kasárova: Hlasy (1937); Z. Kossak-Szczucka: Lehnické pole (1948). ■ SCÉNICKY *hra*: Přes práh (1920). ■

LITERATURA: J. Wagner: R. Sch. (1892–1973). Literární pozůstalost (LA PNP 1976). ■ ● ref. Radostné ráno: M. Novotný, Nové Čechy 1918, s. 450; L. N. Z. (Zvěřina), Kmen 2, 1918/19, s. 303; J. Tkadlec, Lípa 2, 1918/19, s. 111; –pa– (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 43; J. B. (Borecký), Osvěta 1919, s. 122; J. Hora, Kmen 3, 1919/20, s. 44 ●; ● ref. Vítězové: J. O. Novotný, Cesta 3, 1920/21, s. 731; J. Krecar, MR 1920/21, sv. 36, s. 279; –ejč– (J. Krejčí), Naše doba 28, 1920/21, s. 617; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 21,

1920/21, s. 362; Ant. Veselý, Pramen 1921, s. 272; M. P. H. (Pujmanová), Tribuna 6. 3. 1921; K. Č. (Čapek), LidN 17. 4. 1921; M. Novotný, Nové Čechy 1922, s. 86 ●; ● ref. Srdce: A. Hartl, Nové Čechy 6, 1922/23, s. 163; Š. Jež, Tribuna 29. 4. 1923 ●; ● ref. Hora osudu: J. Vodák, Světozor 29, 1928/29, s. 1090; vz (V. Zelinka), Zvon 29, 1928/29, s. 363; K. (F. V. Krejčí), PL 10. 2. 1929; V. Brtník, Venkov 28. 3. 1929; Kp. (J. Knap), Venkov 15. 10. 1929; If. (I. J. Fischerová), NO 22. 11. 1929; J. Karasová, Ženský svět 1929, s. 165 ●; ● ref. Mládí s křídly: vz (V. Zelinka), Zvon 30, 1929/30, s. 278; V. Brtník, Venkov 5. 1. 1930; vr. (V. Ryba), PL 15. 6. 1930 ●; ● ref. Barevný svět: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 32, 1931/32, s. 350; AMP. (A. M. Píša), PL 10. 2. 1932 ●; ● ref. překl. L. Kašárova: F. Tichý, Lumír 64, 1937/38, s. 221; J. V. S. (Sedlák), Venkov 19. 1. 1938 ●; ● ref. Růžena Svobodová...: Dr. Jar. B. (Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 601; K. P. (Polák), Nár. práce 19. 7. 1940; J. V. S. (Sedlák), Venkov 23. 7. 1940; Sch. (R. Schams), Střední škola 22, 1941/42, s. 191 ●; mě (B. Mühlstein): ref. Trnový práh, Obrana lidu 30. 11. 1947; (zm). (Z. Mráz): Pěťasedmdesátiny R. Sch., Jihočes. pravda 10. 1. 1968; V. Přech: Zemřelá básnička R. Sch., Výběr prací Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1973, s. 33.

sb

Bohumil Schweigstill

* 27. 3. 1875 *Trhové Dušníky* u Příbrami

† 3. 12. 1964 *Příbram*

Autor loutkových her a pohádkových knih, redaktor dětských časopisů.

Syn havíře; po obecné škole, nižším gymnáziu a učitelském ústavu v Příbrami (mat. 1896) začal svou pedagogickou dráhu v Představi u Klatov, pokračoval od 1898 v Klatovech, 1900–35 v Praze, nakonec jako ředitel školy na Karlově. V Praze se též oženil s dcerou spisovatele A. V. Šmilovského. Do důchodu odešel 1935. Vedle učitelské činnosti se intenzivně věnoval různým kulturním aktivitám, např. v Pěveckém sdružení pražských učitelů, s nímž navštívil několik zemí (Francie, Anglie, Švýcarsko, Belgie, Lucembursko). Snahy o všestranné působení na duševní rozvoj dítěte podnítily jeho zájem o loutkové divadlo: 1912–15 se podílel na činnosti Svazu přátel loutkového divadla v Praze a hrál s loutkami ve svazovém divadle v Kinského sadech, 1915 založil ve škole ve Vladislavově ul. amatérskou scénu Loutkové divadlo Spolku pro pořádání

ušlechtilých zábav mládeže. Repertoár scény vyplňovaly zejména jeho hry, které později vydal tiskem. Od 30. let, kdy se vzdal praktické loutkářské činnosti, se věnoval hlavně psaní pohádkových knížek a redigování časopisů pro děti a mládež.

Již za studentských let začal psát básně a fejetony, ale k literární práci se vrátil až jako autor loutkových her v 2. desetiletí 20. století a hned jako jeden z nejpłodnějších. Sch. tehdy odpovídal na bouřlivý rozvoj českého amatérského loutkářství s nadměrnou poptávkou po jednoduchých, technicky nekomplikovaných hrách, jež by mohly být snadno uvedeny na rodinných i méně náročných spolkových scénách. Sch. tomu podřídil výstavbu svých děl, zejména volbu děje, jeho rozsah (počet proměn a hlavně vystupujících postav) i práci s detaily. Byl v tom natolik úspěšný, že záhy patřil k nejhranějším autorům a podařilo se mu proniknout i do zahraničí (Maďarsko, Chorvatsko, Německo). Tematický okruh her zůstal přitom dosti omezený. Jsou to převážně veselé pohádkové příběhy Kašpárka a Honzy, kteří osvobozují princezny, pomáhají chudým, bojují se zlem, čerty, draky nebo s čaroději. Jednoduché dějové situace jsou také prostě řešeny: Honza přemůže hloupé a zbabělé čerty, Kašpárek je přelstí, nakonec pomohou i dobré pohádkové bytosti. Výjimku z tohoto tematického vymezení tvoří několik alegorických her, ve kterých se Sch. pokusil přiblížit dětem ideje státní samostatnosti (*O princezně Pravdě*), boje legionářů za svobodu (*Proti draku*), atmosféru svátků (*Na Dušičky v lese, Vánoční pohádka*) apod. Tematické zúžení většiny Sch. her plynulo rovněž z autorovy obliby ustálených typů. Poučen dosavadním vývojem loutkového divadla využil všech výhod, které loutkářskému autorovi poskytuje tradice daný charakter loutek a zároveň je významně pozměnil v souladu s dobovou proměnou směřování českého loutkářství od dospělých diváků k dětem. V tomto duchu přetvořil zejména postavu Kašpárka. Místo zaksrlého, vychytralého chlapíka zpodoboval ho Sch. jako veselého kluka, který je jak vzhledem, tak mentalitou blízký dětem. Navzdory polemice, kterou vyvolali zastánci tradičního loutkového divadla, tímto pojetím Sch. prosazoval tendenci, již dovršili další autoři (především J. Skupa), kteří již vytvářeli zcela soudobé typy i příběhy. Sch. se ovšem nikdy nepokusil o umělecky významnější tvorbu, a tak malá ná-

ročnost a stupňující se stereotypnost jeho her vyvolávala již ve 20. letech kritiku. – Od přelomu 20. a 30. let se věnoval soustavněji pohádkářské tvorbě. Parafrázoval lidové pohádky, beletristicky zpracovával náměty svých loutkových her (*Pohádky o Honzovi, Kašpárkovi a čertech* aj.) a v tomto duchu psal též nové pohádky, v nichž se mísil sentiment se snahou o výchovné působení (*Hvězdička z nebička*). S obloubou se opíral i o regionální legendy (např. příbramskými se inspiroval v *Pohádkách stříbrných hlubin*). Měly-li jeho loutkové hry, přes všechny výhrady, opodstatnění v tom, že odpovídaly inscenačním požadavkům loutkářů a podpořily rozvoj amatérského loutkářství, jeho kvantitativně obsáhlé produkci pohádek výrazně chyběla tvůrčí umělecká invence. I jeho další loutkářská tvorba, ke které se vrátil ve 40. letech, byla již vývojem loutkářské dramatiky překonána. – V polovině 50. let sepsal paměti Vzpomínky nejstaršího principála z dob obrození loutkového divadla v letech 1910–1930 (rukoпись v Divadelním odd. Nár. muzea v Praze).

PSEUDONYMY: Boža, Jiří Klas, Jiří V. Klas, Prokop Tichý, V. Klas. ■ PRÍSPĚVKY in: Čes. slovo (1926–29); Čes. loutkář (1912); Klatovské listy (1898–99); Malý čtenář (1931–34); Nár. politika (od 1925); Naše loutky (od 1923); Srdíčko (od 1932); Šumavan (Klatovy 1898–99); Tribuna; Venkov (1917–27). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (vesměš pro ml.); Kořen z Černého vrchu (D b. d., 1916); Krejčí, švec a Kašpárek (D b. d., 1917); Honza u krále (D b. d., 1917); O princezně Pravdě (D b. d., 1917); Honza kovář a čert (D b. d., 1918); Jak Honza čerta chytil (D b. d., 1918); Jak v hospodě čerta napálili (D b. d., 1918); Na Dušičky v lese (D b. d., 1918); Pohádka o Rusalce (D b. d., 1918); Vánoční pohádka (D b. d., 1918); Kašpárek u Ježibaby aneb Neposlušný Honzíček (D b. d., 1920); Kuba Všeckosněd (D b. d., 1920); Naše pohádka (D b. d., 1920); Proti draku (D b. d., 1920); Kašpárek hledá princeznu (D b. d., 1921); Panoš Jiří (D b. d., 1921); Potopený zvon (D b. d., 1921); Sněhuláček (D b. d., 1921); Čerti na hradě (D 1922); Jak čerti vyplatili čerta (D b. d., 1922); Kašpárkovy čertoviny (D b. d., 1922); Kmotry klepny (D b. d., 1922); Na stříbrné pavučině (D b. d., 1922); Ošizená smrt (D b. d., 1922); Zlaté srdce (D b. d., 1922); Dědek Klapzuba a jeho bába (D 1924); Honza princem a princ Honzou (D b. d., 1924); Kašpárkovo pometlo-zametlo (D b. d., 1924); O princezně Dobrovíle (D b. d., 1924); Skřítkové ze stříbrné hory (pohádka, b. d., 1924); Šípková Růženka (D b. d., 1925); Kašpárek učí Matěje (D b. d., 1925, pseud. Prokop Tichý); Honza doktorem (D 1925); Honza hledá Kašpárka aneb Kašpárek čaruje (D b. d., 1925); Poklad z Kašpárkova hradu (D 1925, pseud. Jiří Klas); Princ Med-

věd (D b. d., 1925); Pohádkovým světem (PP 1926); Královna Zlobaba (D 1927); Oklamáný hashrman (D b. d., 1927, pseud. Jiří Klas); Princezna Světluška (D 1927); Kašpárek loupežníkem (D b. d., 1927); Pohádky ze stříbrné studánky (1927); Králové z Kocourkova a lidičky z Chytrákova (PP 1927); Za zvířátky do pohádky (PP 1927); Kašpárkovy pohádky (1928); Pohádky stříbrných nocí (1928); Strašidelné historky (PP 1928); Konec světa mistra Dratvičky (D b. d., 1928); Jak Petrovští uloupili kozu (D 1928); Kašpárek a zlatokřídý kůň (D b. d., 1928); Kašpárkova komedie s drakem (D 1928); Komedie v Kocourkově (D b. d., 1928, pseud. Jiří Klas); Pan čaroděj Čučejučeju (D b. d., 1928); Jiříček-mazlíček se svými hračkami v nebeské ozdravně (P 1929); Tři kluci a ježibaba (D 1928); Honzova komedie s čerty (D 1929); Kašpárek a přilepený čert (D 1929); Kašpárek a strašný drak (D 1929); Perníková bába (D 1929); Pohádky z Kašpárkovy zahrádky (1929); Princ ze zlatého zámku (D 1929); Pytláci (D b. d., 1929); Zlatý poklad (D 1929); Čaroděj Hababuk a princezna Zlatovláška (D 1930); Čarovná přístalka aneb Jak přemohl Kašpárek strašného draka (D 1930, pseud. Jiří Klas); Jak roztočil Kašpárek čerty (D 1930); Kašpárek a krejčík Jehlička aneb Očarováný zámek (D b. d., 1930); Kašpárek na vepřových hodech (D 1930); Kašpárek s Honzou v zakletém zámku aneb Kterak hrál Kašpárek žertem na větví s čertem (D 1930); Kašpárek v černé sluji (D b. d., 1930); Kašpárek ve slunečném zámku (D 1930); Krakonoš (PP 1930); Loupežník Mrštičlup aneb Jak dostal Kašpárek loupežníka (D b. d., asi 1930, dub.; 2. vyd. 1944); Pohádky z čarovné zahrádky (1930); Pohádky ze zlatých zámků (1930); Poklady princezny Pohádky (PP 1930); Rozmarné pohádky (1930); Uhlíř a král (D b. d., 1930); Veselé pohádky o zvířátkách (1930); Čarovný kvítek (P 1931); Hryzka a Mlska (P b. d., 1931); Kterak Kašpárek bez prodlení vrátil Kocourkovu posvícení (D 1931); Jak ošukbal Kašpárek čaroděje aneb Čarovný kobereček (D b. d., 1931, pseud. Jiří Klas); Jak se Honza napil rozumu (D b. d., 1931); Kašpárek a medvěd aneb Kterak udělal Kašpárek z medvěda prince (D b. d., 1931); Káča a drak aneb Jak šli ve Zlamané Lhotě na draka (D b. d., 1931); Kašpárek a obr Ťululul aneb Jak snědl Kašpárek vtipnou kaši (D b. d., 1931); Kašpárkova čarovná kaše (D 1931); Kašpárkovo šidítko (D 1931); Kašpárkovy rolničky (PP 1931); Kašpárkovy žerty s loutkami – i s čerty (DD b. d., 1931, pseud. Prokop Tichý); Kašpárkovy povídky (D b. d., 1931, pseud. Prokop Tichý); Královský nos a pan doktor Kos (D b. d., 1931); Pa-leček, Malíček, Cvalíček (PP 1931); Pohádky z naší zahrádky (1931); S Honzou z pohádky do pohádky (b. d., 1931); Veselé pohádky o krejčíkovi Nitkovi a jiné chase (1931); Zlatý květ – čarovný květ aneb Honza králem a Kašpárek jeho jenerálem (D b. d., 1931); Franta Kaštan a jeho společníci (P 1932); Jiříček Mazlíček (P 1932); Tajemný zvonek aneb Kašpá-

rek a hashrmánek (D b. d., 1932, pseud. Jiří Klas); Veselé národní pohádky (1932); Kašpárek a loupežník (D 1933); Dvacet veselých výstupů pro loutkové divadlo (DD b. d., 1935); Pohádky pro mladé čtenáře (b. d., 1935); Jak šlo srdíčko do světa (P b. d., 1936); Srdíčko ve zlaté Praze (P 1937); Jak přivezl Kašpárek do zoologické zahrady draka (D 1938); Mazaný švec a hloupý král (D 1938); Srdíčko na prázdninách (P 1938); Čarovné pohádky z naší zahrádky (1939); Hvězdička z nebička (P 1939); Třetí dvacítká veselých výstupů pro loutkové divadlo (DD b. d., 1939); Páni kluci, jejich radosti a starosti (PP 1940); Sněženky a jiné pohádky (1940); Pejsek Šmudla (PP 1941); Kašpárkovo čarovné prasátko (D 1943); Skřítkové. Pohádky ze stříbrných hlubin (1943); Čarovný zvon (D 1944); Dvacet jednou ranou (DD 1944); Pohádky ze školy a okolo ní (1944); Jak Kašpárek s Honzou pomohli princezně proti čertu (D 1946); Jak udělal Kašpárek čaru přes čarodějovy čáry (D 1946); Kašpárek a baba Jaga (D 1946); Kašpárek a čarovný poklad železného rytíře (D 1946); Kašpárek a dušička z vodníkovy hmičku (D 1946); Kašpárek a ustrašené strašidlo (D 1946); Kašpárek malířem v dračí sluji (D 1946); Kašpárkova hadrová saň (D 1946); Kašpárkova komedie v Tulipánově (D 1946); Kašpárek, Vašek a medvěd aneb Jak udělal Vašek prince z medvěda (D 1946); Královský kocour Kulíšek a švec Matýšek (D 1946); Padesát pohádek ze všech čarovných světů (1947); Pohádky o Honzovi, Kašpárkovi a čertech (1947); Pohádky o panenkách (1948); 20 nových veselých výstupů pro loutkové divadlo (DD b. d.). – *Úpravy her:* J. Veselovský: Kašpárek z Cikánova (1941); M. Kopecký: Posvícení v Hudlicích (1946) + Pan Franc ze zámku (1947); L. Tesařová: Vodníkova Hanička (1948). ■ **REDIGOVÁL periodika:** Malý čtenář (1931–39, s jinými), Srdíčko (1933–42); *knižnice:* Loutkové hry Uměleckých snah (1917–29, pokr. v knižnici Osvěta 1943–45), Mládí (1928–29). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Výbor veselých národních pohádek (b. d., dub.). ■

LITERATURA: K. Kobrle: O nových loutkových hrách, *Loutkář* 2, 1917/18, s. 72; J. Záhoř (J. Veselý): ref. O princezně Pravdě, tamtéž, s. 76; K. Fischer: Nové loutkové hry, *Loutkář* 3, 1918/19, s. 60; E. Míšek: Loutkové divadlo Spolku pro pořádání úspěšných zábav mládeže, *Naše loutky* 2, 1924/25, s. 59; L. L. (Lábek): ref. Pohádkovým světem, *Za zvířátky do pohádky*, Úhor 1927, s. 18; an. (F. S. Procházka): ref. Pohádky ze stříbrné studánky, *Zvon* 28, 1927/28, s. 221; ● ref. Pohádky ze stříbrné studánky, *Králové z Kocourkova a lidičky z Chytrákova:* P. S. (Sula), *NO* 11. 12. 1927; F. Homolka, Úhor 1928, s. 52 ●; ● ref. Pohádky z Kašpárkovy zahrádky: V. F. S. (Suk), Úhor 1928, s. 174; R. (A. Rambousek), *Čes. osvěta* 25, 1928/29, s. 173; S. (P. Sula), *NO* 28. 8. 1929 ●; L. Zbraslavská: ref. Pohádky stříbrných nocí, Úhor 1929, s. 121; O. Pospíšil: ref. Pohádky z čarovné zahrádky, *Veselé pohádky o zvířátkách*, Úhor 1930, s. 73;

B. Hloušková: ref. Pohádky ze zlatých zámků, tamtéž; L. Letenská: ref. Jiříček-mazlíček se svými hračkami v nebeské ozdravovně, tamtéž; F. Mrkvička: ref. Kašpárkovy rolničky, Úhor 1931, s. 205; J. Prchal: ref. S Honzou z pohádky do pohádky, Úhor 1932, s. 69; A. Wenig: B. Sch., Úhor 1935, s. 145; Dč. (K. Doskočil): ref. Jak šlo srdíčko do světa, *Rozhledy* 1936, s. 290; ● ref. Srdíčko ve zlaté Praze: M. Majerová, *LidN* 8. 12. 1937; an., *Ranní noviny* 9. 12. 1937 ●; F. K. (Křelina): ref. Čarovné pohádky z naší zahrádky, *Hvězdička z nebička*, *Venkov* 23. 12. 1939; fsf: k sedmdesátinám, *LidN* 27. 3. 1945; Z. S. (Skýba): ref. Pohádky o Honzovi, Kašpárkovi a čertech, *PL* 27. 3. 1948; an.: k osmdesátinám, *Českosl. loutkář* 1955, s. 72; V. Palivec in *Literární místopis Příbramska* (1958); C (V. Cinybulk): nekrolog, *Českosl. loutkář* 1965, s. 37; Z. Bezděk in *Dějiny české loutkové hry do roku 1945* (1983); V. Trantína a kol. in *Velký slovník osobností vědy a kultury příbramského regionu* (2001).

ad

Emanuel Siblík

* 28. 11. 1886 *Nestrašovice* u Blatné

† 25. 8. 1941 *Klánovice* (Praha-K.)

Literární, výtvarný, divadelní a hudební kritik a publicista, taneční estetik, překladatel a kulturní diplomat.

V matrice zapsán Emanuel František Syblík. – Absolvoval gymnázium v Příbrami (mat. 1907), pak studoval na pražské filoz. fakultě českou a francouzskou filologii a estetiku (mj. u O. Hostinského) a dva roky na pařížské Sorbonné estetiku výtvarného umění a pohybu. V Paříži se současně seznamoval se světovým baletem (I. Duncanová, J. Nikolská, balet S. Ďagileva s tanečníkem V. Nižinským aj.). Po návratu získal doktorát filozofie disertační prací *Dílo Ferdinanda Schulze a význam bojů o Hálka* (1912) a 1913 se aproboval pro středoškolskou výuku češtiny a francouzštiny. 1914–19 působil na Státní vyšší reálce Adolfa Heyduka v Písku; za války spolupracoval s protirakouskou Maříí (prostřednictvím činnosti v Sokole a v rámci osvětových besed o taneční a fyzické kultuře). Po válce byl zaměstnán na různých pražských středních školách (1919 na reálce v Praze-Holešovicích, 1920 na reálném gymnáziu v Ječné ul., 1921–24 na Druhém reálném gymnáziu na Vinohradech, 1924–27 na reálce ve Vršovicích, 1927–29 na

Druhé čes. státní reálce na Vinohradech). Po většině však měl dovolenou, neboť 1919 se stal poradcem francouzského generála Pellé, náčelníka francouzské vojenské mise v Československu, a po 1920 odjel do Paříže. Tam působil jako publicista a spolupracovník Konfederace duševních pracovníků (1924 založil její českosl. odbočku) a seznámil se s mnohými uměleckými osobnostmi moderního umění (mj. sochař A. Bourdelle). 1925–30 byl tajemníkem Mezinárodního institutu pro duševní spolupráci při Společnosti národů v Paříži. Po návratu od 1930 až do smrti byl profesorem francouzštiny na Českosl. státním reálném gymnáziu v Praze-Libni. Spolupracoval též s Ottovým slovníkem naučným nové doby (sv. 2–6). Žil v Klánovicích, po náhlé zdravotní příhodě zemřel v nemocnici v Praze, pohřben byl v Příbrami.

S. publicistická činnost se pojí k jeho celoživotnímu zájmu o taneční a pohybovou kulturu, chápanou jako rytmický projev volnosti moderního člověka, jako výraz integrující výtvarné a dramatické umění. V esejích se snažil spojit téma ladnosti pohybu s oslavou moderní ženy, v knižních publikacích se nejprve zabýval typy asijského výtvarného a stavitelského umění (Japonsko, Kambodža), později sledoval historický vývoj tance a jeho moderní stav v pražské baletní dramaturgii. Významnou oblastí S. veřejné aktivity byla propagace česko-francouzských kulturních vztahů. Po převratu 1918 napsal a po čase i vydal oslavnou apostrofu Francie tematizující kontrast válečného utrpení s radostnou vizí budoucí spolupráce obou národů (*Francii*). Četné literární, výtvarné, hudební a divadelní, ale i politické a kulturněpolitické informativní referáty o současné i minulé české kultuře publikoval v mnohých francouzských denících a revuích a o francouzské v českých; oboje se nesly snahou obsáhnout co největší šíři kulturního života obou zemí. V tomto rámci také přednášel v Paříži o české literatuře, přeložil do francouzštiny Měsíce K. Tomana (1923), část Slezských písní P. Bezruč a Máj K. H. Máchy. Monograficky se věnoval i českým výtvarníkům, jejichž tvorba se rozvinula ve Francii, a to zejména v biografických přehledech a vývojově estetickém hodnocení díla J. Čermáka, F. Kupky a J. Mařatky.

ŠIFRY: E. S., Sib. ■ PŘÍSPĚVKY in (u franc. tit. neuváděna Paříž): Beaux arts; Belles-lettres; Cesta (1918); Comoedia (1921–29); Čas (1910); Čes. slovo

(1914); Českosl. republika (1925–29); Čes. svět (1920, B. Francii); sb. Čeští spisovatelé mládeže (1919); Dancing (Brno); Eva; Gazette de Prague (Praha); sb. Hollar (1931); La danse; L'Amour de l'art; La république Tchécoslovaque (1920); La revue contemporaine; La revue de France (1921–23); La revue française de Prague (Praha 1930); La revue mondiale (1922–23); La vie des lettres; Le peuple (1925); L'Esprit nouveau; Les archives internationales de la danse (Pantin); Les nouvelles littéraires (1924); Lid. deník; L'Information universitaire (1925–29); Lit. noviny (1940); Lumír (1913); Nár. a Stavovské divadlo; Nár. listy (1920–27); Nár. osvobození (1927); Nár. politika (1922–26); Otavan (Písek 1919); Rozhledy (1933); Rozprawy Aventina (1926–1934); Salon (Brno 1927–28, 1931–34); Samostatnost (1912); kat. Tanec v českosl. výtvarném umění a fotografii (1936); Topičův sborník (1926); Venkov (1937–40); Volné směry (1911–13, 1931); Zlatá Praha (1924). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Francii (B 1931). – *Ostatní práce* (eseje): Japonské umění (1915); Tanec. Projev života a umění (1917); Tanec nového života (1922); Pro obrodu baletu na české scéně (1924); Istar (1924); František Kupka (1928, i franc. 1929); Angkor a jeho tanečnice (1929); Isadora (1930); Le peintre Jaroslav Čermák (Praha, Paříž 1930); Josef Mařatka (1935); Tyrš a rytmika (1935); Za francouzskou civilizací (1935); Antické krásno v moderním tanci (1937); Tanec mimo nás i v nás (1937). – *Překlad*: P. Valéry: Duše a tanec (1928). ■ SCÉNICKY. *Překlad*: Rachilde: Paní smrt (1912). ■ REDIGOVAL *revui*: L'Amour de l'art (zvl. č. s tit. L'Architecture et l'art décoratif modernes en Tchécoslovaquie, b. d., asi 2. pol. 20. let). ■

LITERATURA: A. Procházka: ref. překl. Rachilde, MR 1911/12, sv. 25, s. 247; ● ref. Tanec. Projev života a umění: -och- (F. S. Procházka), Zvon 17, 1916/17, s. 670; L. Patočka, MR 1917/18, sv. 32, s. 41 ●; R.: ref. Tanec nového života, Proletkult 1, 1922/23, sv. 2, s. 288; G. Winter: Naše literatura ve Francii, PL 29. 12. 1923; -pomsl-: Francouzský list o slovenské literatuře, NO 22. 5. 1924; A. P.: Petr Bezruč v Paříži, RA 3, 1927/28, s. 43; ● ref. Isadora: F. L. (Lukáš), Čin 1, 1929/30, s. 1200; V. P. (Petříková), Signál 2, 1929/30, č. 29; J. Štyrský, Odeon 1, 1929/30, s. 126 → Každý z nás stopuje svoji ropuchu (1996); Pola, LitN 1930, č. 7; J. Karasová, Ženský svět 1930, s. 94; Š. Jež, Lumír 57, 1930/31, s. 160 ●; K. Mayer: Estetik tanečního umění v Paříži (rozhovor), RA 5, 1929/30, s. 256; F. M.: Spisovatel E. S. ... (na okraj knihy Angkor a jeho tanečnice), RA 7, 1931/32, s. 190; J. S. (Seifert): ref. Tanec mimo nás i v nás, PL 2. 2. 1938; ● nekrology: ma (O. Mrkvička), LidN 26. 8. 1941; ej., Nár. politika 26. 8. 1941; Kov (K. Koval), Venkov 27. 8. 1941; Kraus., Věstník čes. profesorů 49, 1941/42, s. 42 ●; G. Erhart: Karla Tomana... (o vydání překl. sbírky Měsíce), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 2002, č. 1.

dvo

Hugo Siebenschein

* 6. 4. 1889 *Strážnice* u Hodonína

† 13. 12. 1971 *Praha*

Literární historik a kritik, lexikograf, germanista, zabývající se česko-německými kulturními styky, překladatel.

Vl. jm. Rudolf Hugo S. – Od 1900 studoval na gymnáziu ve Strážnici (mat. 1907), pak němčinu a češtinu na české filoz. fakultě pražské univerzity (učitelé O. Fischer, A. V. Kraus), z toho dva semestry na univerzitě v Berlíně (u E. Schmidta); studia ukončil 1911 disertační prací *Prolegomena zu einer Geschichte und Kritik des Naturalismus in der deutschen Literatur*. Od 1912 učil v Praze na Československé obchodní akademii, od 1914 na reálce v Jičíně, 1915 musel narukovat (sloužil jako domobranec ve zdravotnickém oddělení), koncem 1917 byl superarbitrován a poslán na gymnázium do Roudnice n. Labem. Založil zde Husovu lidovou školu, místní pobočku Osvětového sboru (pronesl přes 200 přednášek o české a německé literatuře, mj. pro české menšináře), aktivně se účastnil i osvětové práce v sokolském hnutí (Podřípská župa sokolská). Od podzimu 1928 působil na dívčím reálném gymnáziu v Praze-Holešovicích a jako lektor německé protestantské literatury na Husově českosl. evangelické teologické fakultě, od 1929 též jako lektor němčiny a metodik její výuky na české filoz. fakultě pražské univerzity (od t. r. mu bývala na gymnáziu udělována dovolená k vědecké práci). Organizačně i publicisticky propagoval výuku německého a českého jazyka mezi odbornou (prázdninové kursy německých slavistů, jazykové kursy Klubu moderních filologů) i širší veřejností (poradce Státního nakladatelství ve věci učebních pomůcek, průkopník a podporovatel rozhlasového vyučování cizím jazykům), spolupracoval též s ministerstvem školství a nár. osvěty na přípravě osnov německého jazyka pro českosl. střední školství. Po uzavření českých vysokých škol v listopadu 1939 nastoupil nucenou dovolenou (důvodem byly nejasnosti o jeho původu, i když se na něj nevztahovalo nařízení vylučující židovské občany ze státní služby). 1941–42 krátce učil na reálném gymnáziu v Křemencově ul., v březnu 1943 byl po zinscenovaném disciplinárním řízení penzionován (tehdy byl šikanován i gestapem), krátce pra-

coval na česko-německém slovníku Národní odborové ústředny zaměstnanecké, avšak 1944 byl totálně nasazen jako strojní zámečník; za náletu na Prahu (únor 1945) přišel o majetek. V červnu 1945 byl reaktivován jako vysokoškolský pedagog, krátce poté byl urychleně habilitován na základě knihy *Deutscher Humor in der Aufklärung* (k habilitaci se chystal už před válkou), mimořádným profesorem pro dějiny německé literatury se stal v lednu 1946. Ač převažujícím zaměřením filolog, přednášel (po úmrtí V. Jiráta) již od podzimu 1945 dějiny německé, rakouské a švýcarské literatury, vedl i lektorská cvičení; vyučoval mj. P. Demetze, L. Nezdařila a R. Preisnera. Pokusil se i ve finančně a personálně nepříznivé době navázat kontakty se zahraničními germanisty (převážně ze Švýcarska, ale i s Th. Mannem a H. Hessem) a pokračovat v tradici české jazykovědné a literárněvědné germanistiky a germanobohemistiky před 2. světovou válkou. Po únoru 1948 mu byla (přes jeho ideové koncese) jako politicky nespolehlivému tato aktivita ztížena; na začátku 50. let sice provedl sebekritiku svého dosavadního působení a mohl pedagogicky (mj. vedoucí katedry germanistiky na filoz. fakultě pražské univerzity) a odborně (člen několika filologických a literárněvědných korporací v NDR, od 1959 např. Saské akademie věd v Lipsku) působit a přednášet (Lidová univerzita, vysoké školy v celém Československu, rozhlas, Humboldtova univerzita ve východním Berlíně aj.). 1959 byl přesto proti své vůli penzionován, nadále však až do smrti odborně pracoval (mj. na Česko-německém a Německo-českém slovníku). – S. první manželka Lila (Libuše) S. (roz. Blažková, * 1900) působila jako kulturní publicistka, druhá manželka Anna S. (roz. Sládečková, * 29. 3. 1918, † 13. 2. 2006) byla překladatelkou významných děl německé prózy (H. Böll, H. Heine, K. Mann, Th. Mann, R. Musil, A. Stifter aj.); vyučovala němčinu na pražské Vysoké škole uměleckoprůmyslové a Akademii výtvarných umění v Praze, autorsky se podílela na Česko-německém a Německo-českém slovníku a spolupracovala s Československým rozhlasem a televizí.

Ve svém rozsáhlém odborném působení se S. zabýval germanistickou a germanobohemistickou filologií; řídil se přitom představou celistvé jednoty studia i výuky předmětu (tj. jazyka, literatury i reálií) a zároveň byl ovlivněn

soudobými sociologizujícími tendencemi ve společenských vědách. Vedle převažujících aktivit lexikografických (spoluautor čtyřsvazkového *Příručního slovníku německo-českého* a hlavní redaktor dvousvazkového *Česko-německého*, resp. *Německo-českého slovníku*) a didaktických (sbírky školní četby z německé, české i francouzské literatury, učebnice německé literatury pro základní i střední školy, jazykové učebnice, kursy a příručky pro školy i samouky, konverzační příručky německého jazyka pro Čechy i češtiny pro Němce; kursy češtiny a němčiny vydával i na gramofonových deskách) se zabýval dějinami německé literatury 14.–20. století, zvláště židovskými reáliemi (*Židovský prvek v moderní literatuře německé*), vztahem ekonomiky, jazyka a literární produkce (*Abhandlungen zur Wirtschaftsgermanistik*), humorem (*Deutscher Humor in der Aufklärung*) a životem a dílem J. W. Goetha, G. Hauptmanna a H. Heina. Podstatnou část své literárněvědné činnosti S. věnoval problematice česko-německých literárních vztahů. Po rané studii o Máchově poměru k epigonům německé romantiky se soustavně zabýval Goethovými vztahy k české kultuře a recepci jeho působení v Čechách, dalšími tématy byly dějiny a teorie překladu (např. *Kratochvilné překládání*, analýza Fischerova překladu knížky pro děti Max und Moritz od W. Busche, *K novému vydání Fischerova překladu Fausta*) a dějiny české germanobohemistiky (*Arnošt Kraus*, edice jeho odborného kšaftu *Řeč o věnci*, *Člověk Janko*, *Der tschechische Germanist Otokar Fischer... als Mensch, Dichter, Übersetzer, Kritiker und Dramaturg*, *Vojtěch Jirátk*). Působení v Roudnici n. Labem ho podnítilo k soustavnějšímu zájmu o osobnost básníka, překladatele a politika E. Špindlera (*Ervín Špindler*, *Neznámý dopis Smetanův*, *Špindler a Pařík*); po 2. světové válce se pokusil v několika studiích interpretovat Kafkovo dílo v polemice s existencialistickými výklady západoevropské provenience (*Franz Kafka a člověk*, *Tragický pohádkář*, souhrnně *Franz Kafka und sein Werk*, aj.). Doslovy opatřil zejména díla H. von Kleista, H. Heina a A. Stiftera. V souboru medailonů *Kdo jsou* esejisticky představil širšímu okruhu čtenářů několik z nejznámějších románových a divadelních hrdinů světové literatury (Don Quijote, Hamlet, Cyrano z Bergeracu aj.). Překládání beletrických a esejistických textů (J. W. Goethe,

H. Heine, F. Nietzsche) se věnoval S. výhradně před 1. světovou válkou; jeho překlady vycházely převážně časopisecky. – V rukopisu údajně zůstaly nedokončené Dějiny německé literatury od počátků do 17. století, pokračování knihy o německém humoru 19. století a některé práce lexikografické (materiály k německo-českému a česko-německému frazeologickému slovníku); snad pracoval i na monografiích o J. W. Goethovi a Th. Mannovi.

PSEUDONYM, ŠIFRY: R. H. Knops; H. S., h. s., R. K., S. ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. A. Stifter: Hvozď (1968); Acta litteraria Academiae scientiarum hungaricae (Budapešť 1958); sb. Co číst ze světových literatur (1961); Časopis Českosl. rozhlasu (1961); Časopis pro moderní filologii (1911–12, 1931–33, 1935–38, 1940, 1946–51, 1953–56, 1958, 1960; 1947 Člověk Janko; 1953 ed. A. V. Kraus: Řeč o věnci); Čechische Revue (1910, 1912); Čes. revue (1926–28; 1926 Ervín Špindler; 1927 Špindler a Pařík; 1928 Neznámý dopis Smetanův); Českosl. republika (1922); Českosl. divadlo (1923, 1926); Českosl. novinář (1956); Čes. svět (1914); Čin (1934); Deutsche Literaturzeitung (Berlín 1959–63); Die Welt im Wort (1933); Divadelní list (1953); Divadelní list Krajského oblastního divadla v Karlových Varech (1956); Europa-Stunde (Liberec 1932); sb. Festgabe für Louis L. Hammerich (Kodaň 1961); Festjahrgang der Universitätszeitschrift zur 400. Jahresfeier der Universität Jena (1958); Forum (Berlín 1949); Frankfurter Zeitung (1911); sb. Franz Kafka a Praha (1947, Prostředí a čas); Germanoslavica (1932); Goethe Handbuch (Stuttgart 1959–60); Goethův sborník (1932, Goethe a Černín); H. Heine: Dopisy (1967); K. A. Kortum: Jobsiada (1966); Krásná literatura (1957–58; 1957 K novému vydání Fischerova překladu Fausta); Kritika (1926); L. Thoma: Dopisy poslance bavorského sněmu (1966); Lid. noviny (1913, 1926, 1928–29, 1940); Listy filologické (1912, Několik slov o způsobu, kterak Mácha psal Máj); Lit. noviny (1931, 1940); Lit. noviny (1956); Lit. rozhledy (1927); sb. Loket, státní hrad, město a památky v okolí (1962); Magazín DP (1934); Monatsschrift für Bürgerkunde und staatsbürgerliche Erziehung (1932); Nár. listy (1923); Národnostní obzor (1935); Naše věda (1947–53; 1947 Arnošt Kraus; 1950 Vojtěch Jirátk); Novina (1910–12; 1911 Židovský prvek v moderní literatuře německé, i sep.; 1912 Divadelní kronika); sb. Památce Josefa Janka (1947); Památník k 50. výročí reál. gymnázia v Roudnici nad Labem (1927); Panoráma (1933); Philologica (1949–51, 1957); Philologica Pragensia (1960); sb. Poznání (1937–38); Prager Presse (1932–33, 1935); Prager Rundschau (1932–33); Přehled rozhlasu (1932); Přítomnost (1932, 1934–35); Radiojournal (1931–32); Radiowelt Wien (1932); Revue Ultraphon (1933); Rudé proudy (Roudnice n. Lab. 1922, 1925); Říp

(Roudnice n. Lab. 1921); Sborník přednášek pronesených na prvním sjezdu čs. profesorů filozofie, filologie a historie (1929); Sinn und Form (Berlín 1955–56; 1956 Goethe in Böhmen); Slavische Rundschau (1932); sb. Slawisch-deutsche Wechselbeziehungen in Sprache, Literatur und Kultur (Berlín 1969, Der tschechische Germanist Otokar Fischer... als Mensch, Dichter, Übersetzer, Kritiker und Dramaturg); Slezský sborník (Opava 1951); Slovesná věda (1948, Franz Kafka a člověk); Slovo a slovesnost (1950); Snaha (1913); Sokolský věstník (1921, Základy české kultury, i sep.); Střední škola (1931–32); Studentská revue (1911); Světová literatura (1955, 1958, 1961); Topičův sborník (1914); Union (1910–11, 1913–14); Unsere Zeit (Berlín 1958); Věstník sokolské župy Podřipské (Roudnice n. Lab. 1923); Vlastivědný sb. Podřipska (Roudnice n. Lab. 1926–27, Ervín Špindler. Pokus o podobiznu básníka a buditele); sb. Vollendung und Grösse Thomas Manns (Halle 1962, Über Th. Manns Altershumor); Volné směry (1910); Weimarer Beiträge (1956, Böhmen als Goethes politisches Informatorium); Westermanns Illustrierte deutsche Monatshefte (Braunschweig 1912); Wissenschaftliche Annalen der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin (1957–58, Franz Kafka und sein Werk, 1958 i sep.); sb. Xenia Pragensia Ernesto Kraus... oblata (1929); Zeitschrift für Slawistik (Berlín 1957); Zlatý máj (1960). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře a kultuře*: Gerhart Hauptmann (1913); Naše Husova lidová škola (1922); Dělník a poezie (1920); Kratochvilné překládání (1935); T. G. Masaryk. Der Mensch (1938, i franc.); Deutscher Humor in der Aufklärung (1939); Masaryk a Goethe (1946, něm. s tit. Goethe und Masaryk, Bern 1948); Kdo jsou (1946); Stručné dějiny německé literatury do roku 1250 (1958, s L. Zatočillem). – *Překlady*: J. W. Goethe: Vzpomínky a pohádky (1912); V. V. Štech: Pražer Barock-Bildhauer (1935, do něm.). – *Práce o jazyce, učebnice, slovníky, jazykové pomůcky*: Německá frazeologie (1912); Rozhlasové texty kursu německého jazyka pro české posluchače (1932); Deutsches Leben in Gesprächen. Der Alltag (1933); Deutsches Leben in Gesprächen. Zeitspiegel (1933); Německy sluchem a studiem pro školu a samouky (1934); Tschechisch durch Gehör und Studium für Schul- und Selbstunterricht (1934, s E. Smetánkou, J. Hallerem a A. Novákem); Abhandlungen zur Wirtschaftsgermanistik (1936); Příruční slovník německo-český (1936–48, s jinými); Normative Grammatik der deutschen Sprache (1937, s O. Ledererem; přep. vyd. 1950); Čech mezi Němci (1938); Německy od A do Z (1939, pseud. R. H. Knops); Regeln und Wörterbuch der deutschen Aussprache und Rechtschreibung (1943, an.; s paralelním čes. tit.); Němčina pro výběrové školy třetího stupně (1950, s jinými; 1951 slovensky); Němčina pro výběrové školy třetího stupně. Jazyková čítanka (1950, s jinými; 1951 slovensky); Nemčina, učebnica pre 1. a 2. triedu gymnázií (1952, s jinými); Nemčina, učebnica pre 3. a 4.

triedu gymnázií (1952, s jinými); Německá literární čítanka pro gymnázia (1953, s jinými); Trojdielná učebnice češtiny pro jedenáctiletku (1954); Deutsch 1. Lehr- und Lesebuch für deutsche Kinder des 3. und 4. Jahrgangs an den allgemeinbildenden tschechoslowakischen Schulen (1955, s jinými); Deutsch 2. Lehr- und Lesebuch für deutsche Kinder des 5. und 6. Jahrgangs an den allgemeinbildenden tschechoslowakischen Schulen (1955, s jinými); Základní mluvnice němčiny (1956, s E. Benešem, K. Jungwirthem a Š. Zapletalem); Němčina pro 9. ročník. Pokusná učebnice 1, 2 (1957, s jinými); Deutsch 3. Lehr- und Lesebuch für deutsche Kinder des 7. und 8. Jahrgangs an den allgemeinbildenden tschechoslowakischen Schulen (1958, s jinými); Metodický průvodce k učebnici Deutsch 3 pro 7. a 8. ročník všeobecně vzdělávacích škol (1958, s jinými); Němčina pro 10. ročník (1958, s jinými); Nemčina pre 9. postupný ročník (1959, s jinými); Německá čítanka pro střední školy (1964, s jinými); Německo-český slovník A–L, M–Z (1964, s jinými; přep. vyd. 2002); Česko-německý slovník A–O, P–Ž (1968, s jinými; přep. vyd. 1998). ■ REDIGOVAL *časopis*: Časopis pro moderní filologii (roč. 31–34, 1947–52, s J. Kopalem, V. Šmilauerem a B. Trmkou); *knižnice*: Deutsche Lektüre (1929–39), Kytice (1930–39, s P. Sulou), Lectures françaises (1933–39), Co číst? (1935–37), Brána jazyků (1936–39). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: H. von Kleist: Prinz Friedrich von Homburg (1913, s úvodem) + Die Verlobung in St. Domingo und andere Erzählungen (1933, s J. Nosilem, s úvodem); sb. Do života. Osobnosti naší doby mladému pokolení (1931, s P. Sulou); Goethův sborník (1932, s jinými); Die Zeitung in Querschnitt. Hilfsbuch der deutschen Konversation (1934, s O. Donathem a K. Polákem); Co číst z literatur slovanských posledních deseti let (1935); Co číst z literatur germánských posledních deseti let (1935); Co číst z literatur románských posledních deseti let (1936); Příruční slovník německo-český 1–4 (1936–48, s J. Jankem aj.); Franz Kafka a Praha. Vzpomínky, úvahy, dokumenty (1947, s E. Muirem a E. Utitzem); H. Heine: O Německu (1951) + Německo – Zimní pohádka, Atta Troll, Almansor (1953) + Obrazy z cest 1, 2 (1954) + Rabbi z Bacherachu, Spisy polemické, Paměti (1956) + Básně (1957) + Dopisy (1967). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Šedivý: Seznam prací prof. Dr. H. S., ČMF 1949, s. 175; L. Zatočil: Seznam vědeckých prací, odborné činnosti a veřejných přednášek prof. Dr. H. S. v letech 1949–1959, ČMF 1959, s. 170 + Seznam vědeckých prací, odborné činnosti a veřejných přednášek prof. Dr. H. S. v letech 1959–1969, ČMF 1970, s. 36. ■ LITERATURA: ● ref. Gerhart Hauptmann: O. Šimek, Čes. kultura 2, 1913/14, s. 260; Ant. Veselý, Čes. revue 1, 1913/14, s. 636; A. Novák, Přehled 12, 1913/14, s. 306; O. V., Samostatnost 28. 3. 1914; Kí (F. Krejčí), Čes. mysl 15, 1914/15, s. 196; J. Krejčí, Věda česká 1, 1914/15, s. 181 ●; ● ref. Dělník a poezie: J. H. (Hora), RP 16. 1. 1921;

R. I. (Illovy), PL 16. 2. 1921 ●; ● ref. Kratochvilné překládání: A. N. (Novák), LidN 11. 3. 1935; P. Eisner, Prager Presse 26. 2. 1935; M. M. (Majerová), Čin 1936, s. 301 ●; ● ref. Deutscher Humor in der Aufklärung: K. P. (Polák), Nár. práce 30. 7. 1939; J. Körner, ČMF 26, 1939/40, s. 479 ●; ● ref. Kdo jsou: V. Běhounek, Kulturní politika 2, 1946/47, č. 10; J. Slavík, Střední škola 1947, s. 204 ●; ● ref. Masaryk a Goethe: V. Suk, Kulturní politika 2, 1946/47, č. 24; P. Demetz, ČMF 1947, Philologica, s. 25; J. Dolanský, Naše věda 1947, s. 112; J. Ort, Svob. noviny 7. 3. 1947 ●; ● k šedesátinám: Š. Jež, LD 7. 4. 1949; n. p., Práce 6. 4. 1949 ●; ● k pětadesátinám: J. Šedivý, LitN 1954, č. 15; L. Nezdařil, ČMF 1954, s. 97 ●; K. Jungwirth: k sedmdesátinám, Cizí jazyky ve škole 1959, s. 125; B. Wolfová: Zwanzig Jahre Germanistik in der Tschechoslowakei, AUC Praha. Germanistica Pragensia 4, 1966, s. 124; R. Preisner: Epitaph für die tschechische Germanistik, in Aspekty einer provokativen tschechischen Germanistik (Würzburg 1977) → (čes. s tit. Epitaf pro českou germanistiku) in Když myslím na Evropu (2003, s. 241); Z. Ilková: k 100. výr. nar., Kmen 1989, č. 14; L. Vodrážková: Česká germanistika 1953–1963, sb. Věda v Československu v letech 1953–1963 (2000, s. 280).

vpb

Signál

1928–1930

Výrazně levicový umělecký a kulturní časopis vydávaný nakladatelstvím Průlom P. Prokopa, v počátcích též orgán skupiny avantgardních umělců, tzv. D-bloku.

Podtitul: 1928–29 (roč. 1) Časopis současné kultury; 1929–30 (roč. 2) Časopis kulturní informace (další podtitul Týdenní programy divadel, biografů, koncertů, přednášek, výstav. Literární přehled – od č. 27 Taneční a literární přehled). – *Redaktoři:* 1928–29 (roč. 1, č. 1–5) E. F. Burian, J. Frejka, F. Kovárna (za D-blok), V. Petříková, L. Štoll (za Průlom), (č. 6–7 – 10) F. Kovárna, V. Petříková, L. Štoll; 1929–30 (roč. 2) neuvedeni. – *Odpovědný redaktor:* 1928–29 (roč. 1) F. Kovárna; 1929–30 (roč. 2) P. Prokop. – *Vydavatel a nakladatel:* V obou ročnících P. Prokop, nakl. Průlom, Praha. – *Periodicita:* 1928–29 (roč. 1) měsíčník, 10 čísel, z toho dvojčísla 6–7, 8–9; 1929–30 (roč. 2) týdeník, 1. číslo 20. 9. 1929 – poslední, mimořádné dvojčíslu 39–40 27. 6. 1930. – *Příloha:* 1928–29 (roč. 1) G. Duhamel: Cesta do Moskvy.

S. byl původně založen jako orgán D-bloku, od počátku však na něm participoval (zastoupením v redakci) i vydavatel, levicové nakladatelství Průlom P. Prokopa. D-blok sdružoval

spisovatele a umělce, kteří spolupracovali (popř. sympatizovali) s divadlem Dada, založeným J. Frejkou na jaře 1927; v 1. roč. (č. 1–5) uváděl S. klubovou příslušnost přímo u jmen celé skupiny přispěvatelů (E. F. Burian, J. Frejka, M. Hlávka, F. Kovárna, I. Krejčí, V. Lacina, H. Slípka, K. Smrž, K. Šourek, J. Trojan, F. Zelenka). Podle informace vydavatele (v posledním č. 10) došlo v polovině 1. roč. k „rozštěpení“ D-klubu i ke změně redakce; někteří z bývalé skupiny přestali se S. spolupracovat (zvláště E. F. Burian a J. Frejka). Ve 2. roč. změnil vydavatel a již i odpovědný redaktor P. Prokop dosavadní revuální měsíčník ve zpravodajský týdeník novinového formátu a s novínovou úpravou, hodlaje z něj vytvořit „masový bulvární časopis levé tendence“; časopis byl také skutečně kolportován za nízkou cenu na pražských ulicích. V rámci možnosti bulváru, „v jehož palácích se skrývá tolik filmového kýčařství, divadelního nevku a polokulturního inteligentství“, přinášel S. na jedné straně přehled kulturních aktualit, z nichž bylo možné si vybrat, na straně druhé varoval „před zjevem zvláště špatnými“ (prohlášení Kultura na bulváru v č. 1, roč. 2). Časopis zanikl po 2. roč. především pro finanční těžkosti.

S. se zaměřil na současnou kulturu hlavně domácí v celé její šíři. V 1. roč. se na jeho obsahu značnou měrou podílely úvahové a interpretační stati a eseje, další součástí byla beletrie a pak kritická a referátová část s pravidelnými rubrikami (*Panorama divadelní, filmová, hudební, výtvarná a taneční*, dále knižní *Referáty* a variabilní *Poznámky*). *Stati a eseje* zveřejňovali zvláště v počátcích členové D-bloku i redakční zástupci vydavatele, občas přispěli další autoři, ať už názorově blízcí platformě S., nebo stojící mimo ni. O problémech současného umění a kritiky pojednával redaktor F. Kovárna (např. O výtvarné kritice a o výtvarnou kritiku, polemika s Václavkovou dualistickou koncepcí tvorby ve stati Hádání o román), uvažoval také o filozofii dějin (ve stati o J. Pekařovi), dále o významu děl Šaldových, rovněž o tvorbě cizích autorů (Thomas Hardy, Fedinova Města a roky aj.), zasáhl do aktuálních polemik o Švejka a J. Haška (Proč právě Švejk). Na toto téma přispěl i V. Lacina (Slovo k bojům o Švejka), který mj. napsal též úvodní text k 1. roč. (satirický dialog Ischias Menší aneb O smyslu umění). V počátcích bylo ještě zřejmé propojení levicové kultury

s avantgardou: dosvědčují to příspěvky E. F. Buriana a J. Frejky (i šifra J. F.) k problematice dramatu, divadla, hudebního divadla a kabaretu, M. Hlávky jako autora statí a zasvěcených divadelních kritik, též H. Slípky, dále K. Šourka k výtvarným a scénografickým otázkám, F. Matouška rovněž k avantgardnímu výtvarnictví (Artificialismus a poetismus), F. Zelenky k soudobé architektuře, K. Smrže o filmovém umění, I. Krejčího o moderní hudbě, J. Kröschlové, M. Mayerové a V. Petříkové o avantgardním pojetí tanečního umění. Vyhraněně levicová stanoviska zaujímal ve svých příspěvcích L. Štoll, zvláště v ostrých výpadech proti bulvární (tj. buržoazní) literatuře a kultuře (mj. obsáhleji psal také o 2. vyd. románu J. Kratochvíla *Cesta revoluce*). Z řad komunistických intelektuálů přispěl Z. Nejedlý evokací U Čičerina. Jednotlivé statí dále zveřejnili J. Hora o H. Barbussovi, M. Krausová-Lesná o H. Bangovi, F. X. Šalda o O. Theerovi; problémové úvahy napsali V. Černý (o současném umění, zvláště surrealismu) a V. Renč (o významu tradice). V beletristické části 1. roč. měly naprostou převahu *prozy* (jejich ukázky byly v několika případech upozorněním na současná nebo plánovaná knižní vydání, a to většinou v nakladatelství Průlom); otiskli je B. Horst, J. Kocourek, V. Lacina, J. J. Paulík, A. Pavel, V. Raffel, L. Štoll; z cizích autorů A. Baillon a H. Poulaille (v obou případech přel. V. Petříková), dále A. Ljubčenko (přel. O. Urbánková pod pseud. Jan Jiří) a U. Sinclair (an. překl.). Zcela okrajovou záležitostí zůstala *poezie* (po jedné básni od J. J. Paulíka, L. Šolla, J. Trojana). *Referáty* do pravidelných kritických rubrik (včetně informací v Poznámkách) psali: o literatuře nejčastěji F. Kovárna (i šifra -rna), dále E. F. Burian (i šifra E. F. B.), J. J. Paulík (od č. 5), V. Petříková (i šifra V. P.), V. Renč (šifra Rč.), L. Štoll (i šifra L. Š.), pak šifry P., Vl.; o divadle M. Hlávka (i šifra -vka); o filmu L. Linhart; o hudbě a hudebním divadle E. F. Burian, pak (od č. 5) V. Vycpálek (i šifry V., V. V.); o tanečním umění V. Petříková, a šifra W.; o výtvarném umění A. Folprecht (i šifra A. F.) a zvláště K. Šourek (asi i šifra -kŠk.). – Dominantou 2. roč., který v duchu svého úvodního prohlášení chtěl čelit pokleslé bulvární kultuře, se stalo tematicky široce založené referování a informování. Většina příspěvků byla opatřena šiframi, mnohdy obtížně dešifrovatelnými. Pokud šlo o literární i jiné

aktivity, časopis samozřejmě sledoval produkci Průlomu nebo dalších nakladatelství a kulturních institucí podobného typu (včetně Levé fronty), informoval však i o podnicích odlišné orientace (např. Aventinská mansarda). Na první straně přinášel zpravidla úvodník a krátké aktuální zprávy z kultury, na druhé straně byly referátové rubriky *Film* a *Hudba* a týdenní pražské programy kin, koncertů a přednášek, na třetí straně *Divadlo* a *Výstavy* a programy divadel; na čtvrté straně *Knihy* s literárními referáty a soupisem novinek; na třetí straně se S. pokoušel zavést rubriku *Siluety* (pouze v č. 3 M. Pačová, V. Vančura, v č. 9 E. Kohout). Obsáhlejší texty přinášely *úvodníky*. Psal je nejčastěji L. Štoll (i šifra L. Š.) a týkaly se kulturněpolitických otázek, literatury (Peroutka kontra Šalda, Viktor Dyk a kultura) nebo i filmu (Filmová kritika), někdy také útočily do vlastních řad (např. proti B. Václavkovi). Několika úvodníky přispěl K. Konrad, např. statí O úkolech a funkcích uměleckého teoretika (a jak Vít Nezval si tuto funkci představuje). Těmito i jinými příspěvky se tak 2. roč. S. podílel na vzniku polemiky mezi levicovými kritiky a teoretiky, která probíhala na přelomu 20. a 30. let. Do úvodníku dále přispěli J. Fučík (šifra K. V.), L. Linhart (šifra Lht; např. o filmu Generální linie S. M. Ejzenštejna), M. Mareš (stať Zvukový film 1902), J. J. Paulík (šifra J. J. P.; Divadlo jako: obchodní podnik, škola vkusu, umění), šifry jč., Ilja, paulus aj. Od cizích autorů byl např. tištěn úryvek z knihy E. Haeckela *Z dějin papežství* (přel. B. Václavek pod šifrou L.), který byl na několika místech zcenzurován. *Referáty a informace* otiskli: o knížkách M. Dvořák (i šifra M. D.), V. Petříková (šifra V. P.), L. Štoll (šifra L. Š.), též F. Bartoš (šifra F. B.), J. Fučík (šifra K. V.), šifry A. P., G. R., jm, W.; o divadle J. J. Paulík (šifra J. J. P.), V. Petříková (šifra V. P.), šifry A. P., elis., P., X. aj.; o hudbě F. Bartoš (i šifra F. B.), šifra O. (o zpěvohře, asi M. Očadlík); o filmu převážně L. Linhart (šifra Lht); o výtvarném umění (výstavách) většinou F. Matoušek (i šifry F. Mat., M., mat.), jednotlivě F. Janoušek, M. Mareš (podp. J. Mareš, šifra Mi. Ma.), šifry J. C., Ss., Ss. aj. V průběhu 2. roč. proběhly dvě čtenářské ankety (nejoblíbenější kniha, kulturní počiny).

LITERATURA: an.: Dobré z revuí... (charakteristika S.), PL 9. 2. 1928; -k. (B. Václavek): Nová sezona časopisecká, RP 26. 9. 1929; an.: S. (o jeho nové linii),

ReD 3, 1929/31, s. 124; stz. (J. Stolz): Smrt a zrození časopisů (též o zániku S.), Dělnická osvěta 1930, s. 359.

ls, et

Gotthard Silbernágl

* 26. 3. 1812 *Český Brod*

Ochotnický herec Tylovy skupiny v Kajetánském divadle, první překladatel populární Raupachovy hry Mlynář a jeho dítě.

V literatuře psán též Silbernagel a uváděno i křestní jm. Gustav. – Syn knihaře. Hlavní školu vychodil v Jičíně, kam se rodina přestěhovala, 1831–32 absolvoval tzv. filozofii (spolužák K. H. Mácha). 1836 ukončil v Praze studium práv a později získal místo úředníka v Žatci. Pod pseudonymem Stříbrný působil jako ochotnický herec v Tylově Kajetánském divadle (1834–37) a v českých představeních Stavovského divadla (poprvé 9. 11. 1834, naposledy 11. 2. 1838) ve hrách Klicperových, Tylových, Štěpánkových aj. Soudobá divadelní kritika kladně hodnotila S. herecké schopnosti (oborem byl zejména lyrický milovník a hrál i hlavní role). Po 1848 o něm nejsou zjištěny další zprávy.

Podle dobových zpráv přeložil z němčiny drama E. B. S. Raupacha Mlynář a jeho dítě (poprvé provozováno na scéně Stavovského divadla 1836, S. hrál milovnickou roli jinocha Konráda, jméno překladatele nebylo uvedeno; tiskem hra nevyšla). Pro své romanticko-sentimentální ladění se stalo velmi oblíbenou součástí repertoáru (v dalších překladech se udrželo na českých scénách až do poloviny 20. století). S. překlad patrně zcela nevyhovoval, a proto byl ještě t. r. upraven J. K. Tylem.

PSEUDONYM: Gotthard Stříbrný. ■ PŘÍSPĚVKY in: Der Bote von der Eger (Žatec 1848). ■ SCÉNICKY. *Překlad*: E. B. S. Raupach: Mlynář a jeho dítě (1836, an.). ■

LITERATURA: Dr. Chmelenský: ref. V. K. Klicpera: Žižkův meč, Čes. včela 1834, s. 360; V - v.: ref. překl. E. B. S. Raupach, Květy 1836, příl. č. 25, s. 99, oboje → J. Vondráček: Dějiny českého divadla 2 (1957, s. 135, 162); S.: Z Prahy. České divadlo, Lumír 1853, s. 20 (upozornění na neoprávněné připsání překladu hry Mlynář a jeho dítě J. K. Tylovi); J. Arbes: Opominuté jubileum, Hlas národa 1. 11.

1888; J. Vondráček in Dějiny českého divadla 2 (1957).

lk

Bohumila Sílová

* 20. 8. 1908 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)

† 3. 11. 1957 *Praha*

Autorka pohádek pro nejmenší a dívčích románů s autobiografickými motivy.

Roz. Nováková, provd. Sílová, manžel Jiří S. (1911–1960) byl komunistickým novinářem. – Pocházela z rodiny vinohradského měšťana, majitele obuvnické dílny. Matku ztratila v útlém dětství, po otcově smrti se s ní nevlastní matka, která zůstala bez prostředků, přestěhovala 1914 do Těptína u Jílového u Prahy ke svým příbuzným. Obecnou školu (1914–19) navštěvovala S. v Jílovém, měšťanskou školu a pak na matčino přání i školu obchodní (1923–25) v Praze. V mládí utrpěla vážný úraz s celoživotními následky. Po absolutoriu pracovala krátce v bance a různých kancelářích, ale záliba v literatuře ji záhy přivedla do Ústřední knihovny hlavního města Prahy, kde byla zaměstnána v půjčovně knih pro děti. Na přelomu 20. a 30. let pracovala v nakladatelství Aventinum, pak až do války jako sekretářka nakladatelského družstva Kmen. 1936–39 byla členkou Bloku. Od 40. let byla spisovatelkou z povolání s výjimkou několika poválečných let, kdy vedla (anonymně) dětskou rubriku Rudého práva. – Její dcera E. Kantůrková (* 1930) je spisovatelkou.

První okruh tvůrčího zájmu S. tvoří pohádky pro nejmenší čtenáře. Zatímco její knižní prvotina *Čertík Mičula* a její pokračování se stejnými hrdiny *Vodník Ivánek* a *Mičula na vandru* jsou vtípnou konfrontací pohádkové říše se skutečností, do níž uvádí zlidštěné postavy (v pohádce *Mury-Bury kouzelník*, která do této kategorie jejího díla rovněž patří, se dotýká i problémů sociálních a politických), v sérii populárních knížek o Pavím Očku se obrací k příběhům ze života malého černouška v exotické přírodě. Především první knížky této řady (*Paví Očko ve lví říši*, *Podivné cesty Pavího Očka*, *Povídá se ve lví říši*, *povídá...*, *Cirkus Pavího Očka*) jsou napínavé, obratně vystavěné a nepostřehnutelně didaktické féerie s ušlech-

tilou humanistickou tendencí, v závěrečných svazcích (*Slavnost úplňku, Šibal Makočuba*) se variační možnosti a dějová vynalézavost už vyčerpaly. (Značný divácký ohlas měl i seriál Pohádky o Pavím Očku, který na motivy těchto knížek napsala pro televizní vysílání 1970 E. Kantůrková pod krycím jménem O. Grygarová.) Satirou na sentimentální dívčí románek *Dájo, nevolej* se S. úspěšně pokusila zasáhnout do dobových diskusí o dívčí četbě ironií a břitkým humorem, kritizovaným úskalím tohoto žánru se však v další své knize *Stříbrný střevíček* sama nevyhnula. Nejživěji a nejbezprostředněji působí silně autobiografická, ve formě dívčího deníku s nevťravou jemnou dětskou psychologií napsaná próza *Čechy krásné, Čechy mé...* Budovatelské téma zpracovala v kompozičně nevyrovnané povídce *Tricet koní Věnu honí; v Bajkách*, v nichž větší část však postrádá základní atributy žánru, se zabývala nedostatky současného života (zahraniční i vnitropolitické události, kultura). Posmrtně vyšla pohádka *O třech písničkách*, kterou napsala s J. Fučíkem (původně Vypravování o třech písničkách ve vánočním čísle Haló novin 1933), v níž autoři usilovali o nenásilnou a nedeklarativní výchovu k mezinárodní solidaritě.

ŠIFRY: besí, Besí, Jef a Besí (s J. Fučíkem). ■ PŘÍSPĚVKY in: Haló noviny (1933, Vypravování o třech písničkách, s J. Fučíkem); Lit. noviny (1937, 1941); Panoráma (1937); Roj (1937–40); Rozsévačka; Rudé právo (1934 a od 1945); Tvorba; U (1937, ukázka z R Deník desetileté, knižně s tit. Čechy krásné, Čechy mé...); Zora (1935). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (vesměs pro ml.): Čertík Mičula (pohádka, b. d., 1933); Mik za to nemůže (P 1935, s A. Jedličkou); Vodník Ivánek (pohádka, b. d., 1935); Mury-Bury kouzelník (pohádka, 1937; zdramatizováno s tit. Kouzelník Mury-Bury, prem. 1937); Mičula na vandru (pohádka, b. d., 1938); Paví Očko ve lví říši (pohádka, 1939; 1973 zdramatizováno, rozmnož.); Podivné cesty Pavího Očka (pohádka, 1939; 1959 s tit. Paví Očko, spojeno v celek s pohádkou Paví Očko ve lví říši); Dájo, nevolej (R 1939; 1947 upr. vyd. s tit. Papírová Dája); Povídá se ve lví říši, povídá... (pohádka, 1940; 1971 spolu s předchozími pohádkami o Pavím Očku s tit. Tři knihy o Pavím Očku); Cirkus Pavího Očka (pohádka, 1940); Čechy krásné, Čechy mé... (R 1940); Stříbrný střevíček (R 1940); Město svornosti (pohádka, 1940); Slavnost úplňku (pohádka, 1943); Šibal Makočuba (pohádka, 1945; 1974 upr. vyd. společně s pohádkou Slavnost úplňku); Statečný rytíř Mahulín (pohádka, 1946); Tricet koní Věnu honí (P 1950); Bajky (1956); – posmrtně: O třech pís-

menkách (pohádka, 1960, s J. Fučíkem, pod šifrou Jef a Besí; zdramatizoval O. Augusta s tit. SOS, 1971, rozmnož.). ■ REDIGOVALA časopis: Zora (1934–35, s J. R. Vávrou). ■

LITERATURA: ● ref. Čertík Mičula: M. Majerová, LidN 3. 12. 1933; V. F. S. (Suk), Úhor 1934, s. 34 ●; ● ref. Mik za to nemůže: M. Majerová, LidN 4. 12. 1935; B. H. (Hloušková), Úhor 1935, s. 206 ●; ● ref. Vodník Ivánek: M. Majerová, LidN 13. 12. 1935; Filip (D. Filip), Úhor 1935, s. 197 ●; ● ref. Mury-Bury kouzelník: LVA (L. Vokrová-Ambrosová), Čin 1937, s. 153; B. Hloušková, Úhor 1937, s. 194; Š. Polášek-Topol, Úhor 1938, s. 137 ●; ● ref. Paví Očko ve lví říši, Podivné cesty Pavího Očka: -kl-, LidN 13. 12. 1939; mk., Čes. osvěta 36, 1939/40, s. 301; J. P., Nár. práce 16. 2. 1940; vj., Dělnická osvěta 1940, s. 22; Filip (D. Filip), Úhor 1940, s. 40 ●; ● ref. Dájo, nevolej: mk., Čes. osvěta 36, 1939/40, s. 262; drb. (J. Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 321; O. Pospíšil, LidN 15. 4. 1940; P., LitN 1940, s. 71; A. F. J. (A. Fleischnerová-Janovská), Úhor 1940, s. 40 ●; ● ref. Povídá se ve lví říši, povídá..., Cirkus Pavího Očka: M. M. (Majerová), LidN 19. 12. 1940; mk., Čes. osvěta 37, 1940/41, s. 213; Promyk (H. Sedláček), Komenský 68, 1940/41, s. 185; O. Pospíšil, Úhor 1941, s. 36 ●; ● ref. Povídá se..., Cirkus Pavího Očka, Čechy krásné, Čechy mé...: jk. (J. Krejčí), Nár. práce 13. 12. 1940; JPL. (J. P. Lang), LitN 1941, s. 71 ●; ● ref. Čechy krásné, Čechy mé...: M. M. (Majerová), LidN 18. 12. 1940; Promyk (H. Sedláček), Komenský 68, 1940/41, s. 235; mk., Čes. osvěta 37, 1940/41, s. 260; -ka., Naše doba 48, 1940/41, s. 376; O. Pospíšil, Úhor 1941, s. 18 ●; ● ref. Stříbrný střevíček: jaro, Studentský časopis 20, 1940/41, s. 296; mk., Čes. osvěta 37, 1940/41, s. 359; drb. (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 614; N. Č. (Černý), Komenský 68, 1940/41, s. 237; R. Kadlec, Úhor 1941, s. 91 ●; N. Č. (Černý): ref. Město svornosti, Komenský 69, 1941/42, s. 188; Pchč. (J. Pecháček): ref. Slavnost úplňku, Úhor 1943, s. 156; ● ref. Šibal Makočuba: vpa (V. Pazourek), Svob. noviny 1. 6. 1946; H. R., Práce 7. 6. 1946; F. D. Bulánek (B.-Dlouhán), Zeměd. noviny 9. 7. 1946; kp. (K. Polák), Štěpnice 1, 1946/47, s. 112 ●; an.: ref. Statečný rytíř Mahulín, Rovnost 24. 12. 1946; N. Č. (Černý), F. H. (Holešovský): ref. Čechy krásné, Čechy mé... (vyd. 1946), Komenský 71, 1946/47, s. 330; ● ref. Paví Očko ve lví říši, Podivné cesty Pavího Očka, Povídá se ve lví říši, povídá... (vyd. 1946–47): F. Nechvátal, RP 6. 12. 1947; F. H. (Holešovský), Komenský 72, 1947/48, s. 375 ●; J. Marek: ref. Papírová Dája, LidN 25. 12. 1948; N. Č. (Černý), F. H. (Holešovský): ref. Cirkus Pavího Očka (vyd. 1948), Komenský 74, 1949/50, s. 219; F. Tenčík: ref. Tricet koní Věnu honí, Štěpnice 4, 1950/51, s. 71; ● ref. Bajky: J. Studený, LitN 1956, č. 42; Š. Vlašín, HD 1956, s. 375 ●; ● nekrology: an., Práce 6. 11. 1957; Z. V. (Vavřík), LitN 1957, č. 45 ●; ● ref. O třech písničkách: V. Frýbová, Kultura 1960, č. 46; Z. K. Slabý, ZM 1961, s. 37; J. Dvořák, Plamen 1961, č. 1 ●; J. Š. (Šimůnek): ref. Šibal Makočuba (vyd.

Simplicus

1974), ZM 1975, s. 63; N. Siegllová: ref. Tři knihy o Pavím Očku, Komenský 101, 1976/77, s. 255; (lb) (L. Svobodová): ref. Paví Očko ve lví říši (vyd. 1992), Knihy 92 (1992), č. 19; L. Soldán: ref. Čertík Mičula (vyd. 1992), Rovnost 17. 12. 1992.

sm

Jan Silván viz Jan Sylván

Simplicus

1934

Protifašistický satirický časopis, vznikající ve spolupráci německých emigrantů a českých umělců i žurnalistů.

Podtitul: Satirický týdeník, od č. 16 Pražský satirický týdeník. – *Šéfredaktor:* H. Pol (neuváděn). – *Odpovědný redaktor:* F. Bidlo. – *Vydavatel:* č. 1–4 neuváděn, č. 5–9 Nakladatelství Simplicus, Praha, od č. 10 F. Bidlo. – *Periodicita:* týdně od 25. 1. do 13. 9. 1934, celkem 34 čísel (asi třetina z nich nesla označení „Po konfiskaci opravené vydání“).

S. vznikl jako česká mutace časopisu Der Simplicus, založeného v Praze německými antifašistickými emigranty, mezi nimiž byli i dřívější spolupracovníci slavného mnichovského satirického listu Simplicissimus (zal. 1896), který nacisté po uchopení moci v Německu začátkem 1933 usměrnili podle svých zájmů; nový časopis měl být jeho protiváhou (zakladatel Simplicissima Th. Th. Heine, žijící rovněž v pražské emigraci, se od nově založeného S. distancoval, vědom si zřejmě nebezpečí hrozícího jeho rodině v Německu). Česká mutace nebyla pouhým překladem německého textu; účast českých karikaturistů i spisovatelů na české verzi byla tak rozsáhlá, že jí z větší části vtiskovala ráz, a tak S. alespoň na čas vyplnil vakuum, které nastalo v českém satirickém časopisectví po zániku Dobrého dne, Kopřiv, Trnu aj. Přesto S. nezískal takové množství odběratelů, aby se mohl udržet, třebaže byla od č. 13 snížena jeho cena víc než o polovinu (rozsah byl tehdy zmenšen o třetinu). Když došlo ke sporům s pražskou tiskárnou, přestala česká varianta vycházet (německá verze se pak tiskla v Novém Bydžově pod změněným názvem Der Simpl až do 26. 6. 1935, kdy také zanikla).

Redakce S. pečlivě zvažovala, co může zaujmout čtenáře německé a co české, a podle

toho obměňovala karikatury i literární texty, případně upravovala nebo doplňovala texty převzaté z německé verze; navíc však obstávala pro českou mutaci příspěvky týkající se speciálně domácích záležitostí. A tak kromě reakcí na události v Německu a v Rakousku, na marná jednání o odzbrojení, na projevy rasismu ap. našly v S. ohlas i katastrofa na dole Nelson, různá opatření vlády, návrhy prosazované agrárníky, pravicový bulvární tisk, napětí ve vztazích s Polskem, spory o J. Wolkra, divadelní záležitosti, české filmy i snahy F. Mareše dokazovat znovu pravost RKZ, též zápasy českosl. hokejistů a fotbalistů na mezinárodních šampionátech aj. Z řady příspěvků byla zřejmá komunistická orientace jejich autorů, projevu-jící se mj. výpady na sociální demokracii nebo Českosl. stranu národněsociální. – Časopisu vtiskovaly na první pohled ráz *karikatury*, sešskupené občas v cykly. Tvořili je němečtí exiloví umělci Fritta (vl. jm. F. Taussig), E. Godal, P. Nikl (vl. jm. J. Wüsten), někteří ukrytí pod šiframi Bert, Fer, Fuck, War i Wa-r, především však významní čeští karikaturisté: kromě F. Bidla A. Hoffmeister, A. Pelc, O. Sekora, jednotlivostmi přispěli J. Čapek, J. Lada aj.; k nim se připínal s českou kulturou splynuvší brněnský Němec V. Reichmann (pseud. Jappy). Vyhroceně bojovný, protestní, často oblast satiry překračující charakter měly *básnické příspěvky*, jež publikovali: P. Elemia, A. Hahn, G. Heym, K. Juhn, G. Mannheimer, K. Schnog, H. Zinner i v Německu žijící J. R. Becher a E. Kästner (přetisky básní), které překládali hlavně S. K. Neumann (i šifra -n) a ojedinele B. Mencák (i pseud. Vojta Skalák). Do tohoto bojovného kontextu zapadaly sarkastické verše, jimiž přispívali: F. Halas, F. Hrubín, J. Mašek, B. Mencák (pseud. Vojta Skalák), K. Morstadt (pseud. Marko K.), S. K. Neumann (i šifry -n., S. K. N.), i J. Voskovec a J. Werich, J. Wiener (pseud. Alcantara); posměšnější ráz měly verše V. Laciny a úryvek z Hoffmeisterovy adaptace Aristofanova Míru. Autory *přeložených próz* byli T. Bernard, F. Heller, jednotlivostmi přispěli W. Grimm, S. Heym, A. Kerr, H. Mann, A. Polgar, K. Tucholsky (s výjimkou S. K. Neumanna překladatelé próz neuváděni). Hitlerismus i domácí fašizující tendence často napadali *fejetonisté* skrytí za šiframi a pseudonymy: V. Borin (šifra V. B.), J. Schrih, dále PEN, Petr Elemiáš, Petr Noc a Petr Roj; zprvu tyto fejetony vycházely pod společným názvem *Z čes-*

kých mlýnů, později se zde vyvinuly i satirizující dialogy pana Jablonky a Patočky. Obsah S. doplňovaly *anekdoty* aktuální, historické, z uměleckého světa i z lékařského prostředí (ty psal Alarich; dále šifry čirf, -ih., K. B., K. J. aj.) a drobné ironické zprávy a poznámky, glossující politické události a někdy sdružované do rubrik, např. *Zprávy z celého světa*, *Co nového v českém filmu* ap.; jejich autory byli především V. Borin (i šifra V. B.) a J. Wiener (pseud. Alcantara a šifra A.).

LITERATURA: a (J. Hora): Th. Th. Heine contra S., Čes. slovo 27. 12. 1933 + Nový satirický časopis pražský, Čes. slovo 2. 2. 1934; B (E. Bass): S., LidN 27. 1. 1934; an.: Prvé číslo časopisu S., Haló noviny 1934, č. 22; an.: Necháme si to opravdu líbit?, Večer 3. 3. 1934 (útok na S.; k tomu stejnojmenná tisková oprava F. Bidla, Večer 8. 3. 1934); an.: Emigrace nesmí zneužívat našeho pohostinství, Venkov 6. 3. 1934; an.: Kdo financuje emigrantský tisk u nás?, Večer 9. 3. 1934 (k tomu S. č. 8); G.: Šejdrem na levici, LidN 5. 4. 1934; D. S.: S. zaniká, LidN 2. 10. 1934; J. Veselý: Boj satirou. K historii jednoho pražského emigrantského časopisu, ČMF 1967, s. 11; M. Chalupa: Od narození břitva, Díkobraz 1984, č. 14; M. Pachmanová: The Liberating Power of Exiled Laughter, Umění 2003, č. 1.

pp

František Sís

* 15. 9. 1878 *Maršov* u Tišnova

† 17. 8. 1938 *Praha*

Básník ovlivněný dekadencí; publicista, fejetonista a politik.

Psal se i Sís. – Narodil se v rodině řídícího učitele. Po studiích na 1. čes. gymnáziu v Brně (mat. 1897) se zapsal na pražské právnické fakultě, kde 1898 dal na všestudentské schůzi podnět k ustavení univerzitní komise pro druhou čes. univerzitu na Moravě. Byla složena ze zástupců studentů i profesorů všech fakult a S. se stal jejím jednatelem, 1899–1901 pak jako předseda organizoval rozsáhlou petiční akci. Pracoval rovněž ve výborech řady akademických spolků. Koncem 1904 se stal hlavním redaktorem týdeníku Jihočeské rozhledy v Týně n. Vltavou a od 1906 řídil Mladoboleslavské listy. Začátkem 1909 byl zvolen generálním tajemníkem Nár. strany svobodomyšlné a po boku K. Kramáře a A. Rašína prováděl její reorganizaci. Za 1. světové války patřil k čelným

činitelům Mafie a prostřednictvím bratra Vladimíra, pobývajícího v Bulharsku, udržoval její kontakty s dohodovými vládami. 1917 inspiroval vznik časopisu Národ, v němž soustředil po samostatnosti toužící umělce, spisovatele, vědce a politiky, podílel se na formulování Projevu čes. spisovatelů (zvláště v části vytyčující konkrétní cíle čes. politiky) a po úspěšném boji proti prorakouskému křídlu své strany převzal v říjnu 1917 řízení Nár. listů, které směřoval k úsilí o samostatný stát. 1918 organizoval vojenskou Mafii, připravující převzetí moci, a byl čelným činitelem Nár. výboru. 1919 byl spoluzakladatelem svobodozednářské lóže Národ a stanul v jejím čele (podílel se též na zakládání dalších lóží v Čechách, rovněž byl členem lóží ve Francii a Itálii). Po vzniku republiky se stal poslancem Revolučního nár. shromáždění za státoprávní demokracii v pražském volebním kraji; znovu byl zvolen do parlamentu 1920 (již za nár. demokracii), 1921 se však mandátu vzdal a odejel do Paříže studovat na Svobodné škole politických věd; zde založil Comité Slave (Slovanský výbor), který měl soustřeďovat ke společné práci Slovany usdlé ve Francii), a revui Paris – Prague. Po smrti A. Rašína byl začátkem 1923 povolán do Prahy, kde se stal politickým ředitelem a později vrchním ředitelem Národních listů, do nichž psal pravidelně úvodníky; od 1925 byl rovněž místopředsedou výkonného výboru strany. Snaha posílit její oslabené postavení ho přivedla ke spolupráci s fašisty, což nakonec podlomilo jeho pozici. Záchvat mozkové mrtvice (1930 a opakující se vícekrát v dalších letech) ho nakonec vyřadil z veřejné práce. – Jeho sourozenci byli: novinář a autor politologických knih, reportáží, cestopisů i próz, překladatel z bulharštiny, srbštiny a jiných jazyků a propagátor česko-bulharských vztahů, redaktor Národních listů, po válce Lidové demokracie, od 1949 vězněný z politických důvodů Vladimír S. (* 30. 6. 1889 Maršov, † 2. 7. 1958 vězení v Leopoldově); literární a kulturní publicistka, prozaička a překladatelka, redaktorka (Ženský svět, Národní listy aj.), účastnice 2. odboje v zahraničí Miloslava (Milada) Sísová (* 5. 2. 1885 Maršov, † 11. 4. 1947 Maršov).

V básnické prvotině se S. projevil jako epigon dekadence, oscilující mezi pózami divoké vášně i drsných požitků s touhou po něze; dominují u něho pocity deziluze, smutku, otupělosti, mdloby a životní prohry, objevuje se od-

Sixt z Ottersdorfu

por k davu i neumannovské „chuť vybít ty stuchlé buržoy“, z jejichž světa prchá v hrdou samotu duše. Druhá sbírka *Můj dům je opuštěn* (s básněmi psanými převážně nerýmovaným volným veršem i básněmi v próze) přinesla jisté oproštění od výrazové křečovitosti a stereotypu dekadentních frází, třebaže nezmizel základní tragický pocit. Vedle mariánského hymnu a dlouhé básně o Kristově největší bolesti, kterou autor nacházel v jeho zřeknutí se lásky vroucně jej milující ženy, zazněl v ní i tomanovský tón. – Jako novinář v regionálních listech S. posiloval jejich zřetel ke kulturní problematice a zaváděl literární přílohy.

ŠIFRY: fs., F. S., S., S. ■ PŘÍSPĚVKY in: Demokratický střed; Jihočes. rozhledy (Týn n. Vltavou 1905); Jitřenka (1905); Mladoboleslavské listy (1906–09); Národ (1917–18); Nár. listy; Paris – Prague (Paříž, od 1923); Samostatnost (1928, 1938); Srdce (1904); Svob. zednář; – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Umdlené stíny (BB 1902); *Můj dům je opuštěn* (BB a PP 1902). – *Ostatní práce*: Politické posláni Československé národní demokracie (1919); O problémech československé zahraniční politiky (1919); Vznik svobodného zednářství obřadu skotského starého a přijaté v Československu (1936, podle diktátu a záznamů F. S. zapsal E. Lešehrad). ■ REDIGOVANÉ *časopisy*: Jihočes. rozhledy (1905); Mladoboleslavské listy (1906 od č. 5 – 1909 do č. 6); Nár. listy (1917 říjen – 1921, 1923–30); Paris – Prague (1923, s F. Hlaváčkem); *knižnici*: Svobodomyšlné epistolý (1909). ■

LITERATURA: ● ref. Umdlené stíny: an., Rozhledy 12, 1901/02, s. 977; L., Zvon 2, 1901/02, s. 574; K. Z. Klíma, LidN 23. 7. 1902; E. Lešehrad, Moderní život 1902, s. 103; F. X. Zdařil, Srdce 2, 1902/03, s. 26 ●; ● *Můj dům je opuštěn*: V. Dyk, MR 1902/03, sv. 14, s. 366; J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 31, 1902/03, s. 316; J. Müldner, Srdce 2, 1902/03, s. 274; L., Zvon 3, 1902/03, s. 559; K. Z. K. (Klíma), LidN 10. 4. 1903; J. Mahen, Moderní život 1903, s. 157 ●; ● nekrology: v. m. a V. Holeček, oba NL 18. 8. 1938; B (E. Bass), LidN 18. 8. 1938; an., Národ 18. 8. 1938 ●; an.: Policejní relace o řeči F. S., NL 18. 8. 1938; F. Polák: F. S. v Národních listech a v Paříži, NL 19. 8. 1938; J. Čechurová: F. S., sb. Osobnost v politické straně (2000, s. 290) + in Čeští svobodní zednáři ve 20. století (2002).

pp

Vladimír Sís viz in František Sís

Miloslava Sísová viz in František Sís

Sixt z Ottersdorfu

* kolem 1500 *Rakovník*

† 25. 8. 1583 *Praha*

Kronikář, překladatel, vydavatel, autor latinských básní; pravděpodobně též autor duchovních písní.

Psal se též Rakonicensis, Rakonicenus, Rakovnický, Šouster. – Syn rakovnického měšťana V. Šoustra. Studoval na univerzitě v Praze, od 1533 ve Wittenbergu, kde se zdokonaľoval v řečtině; bakalářem v Praze 1534. Od 1535 byl staroměstským radním písařem, 1538 přijal měšťanské právo na Starém Městě. Sňatkem s vdovou D. Srnovou z Varvažova získal značné jmění, které uvážlivě rozmnožoval. Asi 1539 získal erb a přídomek z O. Od 1542 zasedal v městské radě, 1543 z ní byl vypuzen pro podezření ze sympatií s jednotou bratrskou, 1545 do ní byl znovu povolán. Znalost práva a řečnický talent ho 1543 dovedly k zastupování městského stavu na sněmech. 1546 se stal staroměstským kancléřem, t. r. vykonal jako zástupce městského stavu diplomatickou cestu do Vratislavi. Jako mluvčí městského stavu měl 1546–47 účast na stavovském povstání proti Ferdinandu I.; po jeho potlačení byl dva měsíce vězněn a zbaven kancléřství. Vedl potom úspěšně obchod se sukrem, věnoval se literární činnosti a zastával drobnější úřady v městské správě. 1557 uzavřel druhý sňatek s K. Mrázovou z Milešovy, od 1567 vlastnil patricijský tzv. Pikartovský dům na Staroměstském náměstí, nazývaný pak po něm Sixtovský. Do velké politiky vstoupil znovu v souvislosti s jednáním o českou konfesi; 1575 ho sněm zvolil za městský stav jedním z patnácti defensorů. Na sklonku života byl radou při purkrabském soudu. – Jeho syn Jan Theodor S. z O. byl za stavovského povstání 1618 jedním z direktorů, po jeho porážce byl odsouzen k smrti, ale nepopraven; 1627 odešel do saského exilu (zemřel 1653 v Drážďanech).

S. se přátelsky stýkal s humanistickými básníky P. Codicilem, M. Collinem a T. Mitisem z Limuz, s mecenášem humanistického básnictví J. Hodějovským a s tiskařem J. Melantrichem. Psal příležitostně latinské básně, překládal náboženskou zřetelnou a poučnou prózu, spolupracoval na přípravě Melantrichovy bible (překlad 3. knihy Makabejské, s J. Melantrichem revize novozákonního textu podle řeckého znění), upravoval k vydání cizí překla-

dy (Erasmus Rotterdamský, Solfernus), sestavil rejstřík k vydání zemských práv. V obsáhlém politicko-polemickém a kronikářském spisu, citovaném obvykle pod názvem *Akta aneb Knihy památné čili Historie oněch dvou nepokojných let 1546 a 1547* reagoval na oficiální soubor dokumentů vydaný královskou stranou pod titulem *Akta všech těch věcí* (1547). Rozsáhlé dílo vznikalo jako komentovaný soubor dokumentů o aktivitách povstálých stavů, ale přerostlo v pozdějších částech v souvislý kronikářský záznam událostí, zpracovaný na základě vlastního svědectví. Spis, vzniklý 1547–48 a doplněný snad po smrti Ferdinanda I., nebyl ve své době vydán tiskem (nedochoval se ani autograf), šířil se však v četných opisech. Kronikářskou pečlivost osvědčil S. z O. i později v rukopisném záznamu sněmování o českou konfesi (*Diarium sněmu* 1575). 1578 sestavil rukopisný kancionál *Písně a chvály božské*; pravděpodobně je autorem některých písní v něm obsažených. S. vysoce hodnotil J. Blahoslav v *Gramatice české*.

KNIŽNĚ. *Překlady*: Paulus Jovius: *Kníha o věcech i zpusobích národu tureckého...* (1540); Ammonius Alexandrinus: *Život Pána našeho Jezukrista* (1547); sv. Isidor Sevillský: *Knížka velmi utěšená a lidem všeckněm na tomto světě zarmúceným velmi prospěšná i užitečná...* (1549). ■ *USPOŘÁDAL A VYDAL*: *Život Adamův aneb Jinák od starodávna Solfernus* (1553, zpracování V. Hájka z Libočan); *Kníha Erasma Roterodamského, v kteréž jednomu každému křesťanskému člověku naučení i napomenutí se dává, jak by se k smrti hotoviti měl* (1563, překl. Jan z Lobkovic, vyd. S. z O. a J. Melantrich). ■ *EDICE*: in *Sněmy české od l. 1526 až po naši dobu* 4 (1886, s. 318; *Diarium S. z O. o sněmu 1575*, ed. F. Dvorský); S. z O. *Knihy památné o nepokojných letech 1546 a 1547* 1, 2 (1919, ed. J. Teige, neúplně); S. z O.: *O pokolení stavu městského léta 1547* (1950, ed. J. Janáček, výbor). – *Ukázky in*: Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben; z *Akt*); *Zprávy Jednoty klasických filologů* 10, 1968, s. 141 (ed. J. Hejnic, lat. básně). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Jungmann in *Historie literatury české* (2. vyd. 1849); *Knihopis* č. 206, 2356, 3390–3392, 3394, 3631, 3708, 14 316–14 318, 17 597–17 600; srov. č. 1101–1106; srov. *Rukověť humanistického básnictví* 4 (1973; rukopisný kancionál). ■ *LITERATURA*: J. Riss: *Život a literární působení S. z O., Programm des k. k. Gymnasiums zu Jičín im Jahre 1857* (1857, s. 3) + *Život a literární působení S. z O., ČČM* 1861, s. 72 a pokr.; J. Jireček: *K životopisu S. z O., ČČM* 1861, s. 361; K. Tieftrunk in *Odpor stavů českých proti Ferdinandovi I. 1. 1547* (1872);

J. Jireček in *Rukověť* 2 (1876); A. Podlaha in *Dodatky a opravy k biografiím...*, ČČM 1888, s. 473; V. V. Tomek in *Dějepis města Prahy* 11, 12 (1897, 1901); F. Hrejsa in *Česká konfese, její vznik, podstata a dějiny* (1912); J. Teige: *Dějepisec českého boje o samostatnost r. 1547*, *Osvěta* 1918, s. 528; J. Janáček in S. z O.: *O pokolení stavu městského léta 1547* (1950); J. Hejnic: *O několika tisících z knihovny S. z O., LF* 1960, s. 141 a pokr., 1961, s. 109 + *Dvě poznámky o S. z O., ČSPS* 1961, s. 140; J. Janáček: S. z O., *Dějiny a současnost* 1963, č. 6; J. Hejnic: *Ke knihovně S. z O., Zprávy Jednoty klasických filologů* 1965, s. 98 + S. z O. jako humanistický básník, tamtéž 1968, s. 139 + in *Rukověť humanistického básnictví* 4 (1973); J. Kašparová: *Příspěvek k rekonstrukci osobních knihoven humanistů předbřlohorského období*, *Miscellanea oddělení starých rukopisů a tisků...* 8, 1991 (1992), s. 159; Z. Beneš in *Historický text a historická skutečnost* (1993); V. Kyas s jinými in *Česká bible v dějinách národního písemnictví* (1997); G. P. Melnikov: *Český rukopisný sborník z přelomu 16.–17. století ve sbírkách Ruské národní knihovny v Petrohradě*, *Folia historica bohemia* 18, 1997, s. 87; T. Vařeková: *Humanistická perioda u českých písčích autorů*, *SPFF Brno, ř. A – jazykovědná*, 2000, č. 48, s. 104; J. Pánek: S. z O., sb. *Duchem*, ne mečem (2003, s. 90).

jk

František Skácelík

* 25. 11. 1873 *Přerov*

† 26. 12. 1944 *Praha*

Prozaik, usilující o proniknutí do psychiky dětí a mimořádných jedinců, zvláště umělců; později psal klíčové romány s literárními osobnostmi jako protagonisty; též básník a literární kritik.

Syn lékaře a veřejného pracovníka, starosty Přerova a zemského poslance. Absolvoval gymnázium v Přerově (mat. 1892) a lékařskou fakultu v Praze a část i ve Vídni (1892–97, doktorát 1901). Soustavně se přitom věnoval i studiu estetiky, literatury a výtvarného umění. Po studiích nejdříve praktikoval na psychiatrické klinice v Praze, 1901 se usadil v Bystřici p. Hostýnem, od 1905 působil jako okresní lékař na různých místech: Žizkov (Praha-Ž.), Ledec n. Sázavou, Rokycany. Na jaře 1914 krátce vypomáhal na bakteriologicko-diagnostickém oddělení univerzitního ústavu ve Štýrském Hradci, po vypuknutí 1. světové války byl přidělen do nemocnice pro léčení úplavice v Čes. Krumlově a z ní byl vyslán do Bjeliny

v Srbsku. Sám úplavicí onemocněl (po válce i tyfem) a byl přerazen do Pardubic, 1916–17 se ocitl jako lékař v barákové kolonii haličských uprchlíků v Něm. (Havl.) Brodě a pak v Náchodě a Broumově; 1919 se stal v Užhorodě náčelníkem veřejného zdravotnictví pro Podkarpatskou Rus a po návratu do Čech (1920) radou na ministerstvu zdravotnictví v Praze. Jako odchovanec pokrokového hnutí 90. let pracoval od 1902 v redakci Samostatnosti, kterou po válce také redigoval; zabýval se i osvětovou činností, přednášel, byl horlivý divadelník, účastnil se života studentského spolku Slavia. Později redigoval i jiná periodika nebo byl v redakci několika dalších tiskovin (Moravskoslezská revue, Rarach, Lumír, 1920–24 člen pražské redakce Lid. novin). Po založení nakladatelství Družstevní práce 1922 byl v jeho představenstvu, 1926–32 působil jako místopředseda Kruhu čes. spisovatelů (s jeho členy V. Dykem, H. Jelínkem a J. Opolským ho spojovalo trvalé přátelství), 1921–29 jako člen výboru Literárního odboru Umělecké besedy a 1932–42 jako starosta celé Umělecké besedy, byl členem předsednictva Konfederace duševních pracovníků i předsedou Napoleonské společnosti. Významným impulsem k podstatné části S. literární tvorby se stalo přátelství s R. Svobodovou a F. X. Šaldou (stal se i jeho zdravotním rádcem), jež skončilo po smrti spisovatelky 1920 roztržkou pro zřetelné názorové rozdíly, kdy S. směřoval k vypjatému nacionalismu a katolicismu. Záhy ztroskotalo též manželství uzavřené 1901 se spisovatelčinou sestrou J. Čáповou.

Ve svých prózách se S. snažil proniknout do psychiky výjimečných lidí, především umělců, rozvrácených láskou nebo jiným prudkým zážitkem. Soubory povídek (*Sebevraždy milenců*, *Povídky o umělcích*) sledují postavy v rozhodujících tragických chvílích života. Zatímco v první knížce vybuchují lidské vášně záhadných povah nemotivovaně s notnou dávkou fantastičnosti a s nechutí k všednosti v duchu atmosféry konce století, následující svazek (vzniklý o osmnáct let později) zabývající se konflikty mezi umělcovou prací a rozkladnou láskou je pojat realističtěji a také psychologicky věrněji. Nejhodnotnější jsou v S. povídkové tvorbě rané *Povídky o dětech*, snažící se o ponor do duše dětí ve chvílích jejich zrání; ani zde nechybějí tragické motivy, nad nimi však převahuje citlivé podání drobných životních dějů.

Pro děti také S. vytvořil několik menších próz a posmrtně vydaný romantický román lásky selského chlapce a koně (*Hřebeček*). Protiváhou S. převážně chmurně laděných povídek se staly jeho humoristické a satirické básně a prózy i nenáročný román s příběhem svobodného mládence, jenž se vypravil poznávat svět do Paříže a je mu souzeno dělat společníka krajské milenecké dvojici v jejich rozmarech (*V zajetí zamilovaných*). Na sklonku 30. let přešel S. k románům, v nichž se už z konzervativního hlediska vracel k časům na přelomu 19. a 20. století. Osnovu mu dodaly osobní vzpomínky: nejprve v takřka kronikářsky pojatém a autobiograficky podloženém příběhu sledoval hledání životního poslání mladého lékaře na malém městě, nalezené nakonec v obětavé službě veřejnosti ve prospěch celého kraje a v Bohu (*Venkovský lékař*). Postava lékaře pak přechází i do románu z uměleckého prostředí, v němž S. čerpal látku ze styku s F. X. Šaldou a R. Svobodovou. Jejich průhledné, leč jednostranně vyhocené, pozdějším rozchodem poznamenané portréty provázejí široké záběry života uměleckých kruhů na přelomu století s jeho generačními půtkami, literárními salony i lidskými krizemi (*Architekt Malota*). Oba romány charakterizuje zaujatý pohled do vnitřních bojů postav, vzpomínkové prvky jsou v nich však spojeny s romaneskními motivy, metafyzickou kontemplací i vizionářskými scénami. Poslední z této série klíčových vzpomínkových románů (*Opustíš-li mne...*) předkládá nehlubokou kritiku politického života první republiky z hlediska nacionalisticky orientované skupiny kolem V. Dyka; v kompozicičně málo zvládnuté románové reportáži převládají silně romaneskní prvky, jež brání reálnějšímu pohledu na básníkův život. Pokus o humoristický nadhled vůči pražské umělecké společnosti vyústil nakonec v nevázanou burlesku, v níž autorova libovůle opět převážila nad koncepční kázní (*Pod věchýtkem slávy*). Také S. jediná sbírka veršů se noří do vzpomínek v podobě teskné rekapitulace vlastního niterného života, smířené s osudem a podbarvené sceneriemi české krajiny. Do třetice se S. vrátil k snahám o vzpomínkové vystižení osobnosti F. X. Šaldy a jeho okolí v posmrtně vydaných pamětech (*Krásná setkání*); cenné jsou spíše tam, kde přinášejí korespondenci (dopisy F. X. Šaldy, R. Svobodové, Z. Braunerové aj.) a stávají se jejím obsáhlým komentářem, než

tam, kde by měly podávat profilující charakteristiku kritika. – Takřka po celé své tvůrčí období S. psal literární, divadelní a výtvarné kritiky, zejména do Samostatnosti, Čes. revue, Pokrokové revue, Zlaté Prahy, Noviny, Lípy, Lid. novin a Lumíru.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. Marek, Artuš Dago (Rarach), F. M. Skalný, Fr. Marek, Fr. Skalný; Dr. Sk., Fc., F. S., S., sk, sk., SK, Sk., Sk. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (1911–14); Čas (1910); Časopis pokrokového studentstva (1903); Čes. kultura (1913–14); Čes. revue (1902–03); Českosl. republika (1919); Čes. svět (1928); sb. F. X. Šaldovi k padesátinám (1918); sb. František Táborský (1928); Fronta; sb. F. S. Procházka, člověk a dílo (Brno 1928); Honza; Humorist. listy; sb. Jan Karník – Dr. Josef Svítíl 1870–1930 (1930); sb. Jos. R. Vilímek – osobnost i závod (1937); Kmen (1919); Kolo (Brno); Květy (1914); Lid. listy; Lid. noviny (1913–14 příl. Večery, 1919–31); Lípa (1917–19); Lit. kruh (Mor. Ostrava); Lit. listy; Lumír (1921–39); Moderní revue (1924–25); Mor. orlice (Brno 1895, R. Mlhy); Moravskoslezská revue; sb. Na paměť F. X. Šaldy (1938); sb. Napoleon (1932); Nár. listy; Nár. politika; Naše kniha; Neděle; Niva (1893–96); Novina (1910–11); Novina (1915); Osvěta (1912–21); Pokroková revue (1905–08); Pozor (Olomouc); Radikální listy; Rarach (1920–21; 1921 Dobrodružství Joe Hufufálka, slavného českého detektiva); Ročenka Českosl. republiky na rok 1924 a 1927; Rozpravy Aventina (1928); Řád (1942–44); Samostatnost (1897–1938); sb. Sedmdesát let Umělecké besedy 1863–1933 (1933); Světozor; Šibeničky (1918–20); Venkov (1938–41); Volné směry; Vzlet (Plzeň 1918); Země (1920–21); Zlatá Praha (1906–15); Zvon (1913–36); – posmrtně: Archa (Olomouc 1946). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Sebevraždy milenců (PP b. d., 1910); Povídky o dětech (1917); Povídky o umělcích (1928); V zajištění zamilovaných (P 1931); Pohádka o Filutovi (1931); Trosky (BB 1932); Přerov (P 1935); Na cestách z okovů (D 1937, i prem.); Venkovský lékař (R 1937); Architekt Malota (R 1938); Oprášené listy (FF 1938); Opustíš-li mne... (R 1940); Lovci zlatých much (P pro ml., 1940); Pod věchýtkem slávy (R 1940); – posmrtně: Hřebeček (R pro ml., 1947); Krásná setkání (vzpomínky, 1970, ed. B. Slavík). – *Ostatní práce*: Památce Fr. Vahálka (1910, s články J. Preisse a V. Dyka). ■ KORESPONDENCE: an.: Z dopisů F. Skácelíka (neuveđenému adresátu, tj. R. Svobodové z 1912–14), Lípa 1, 1917/18, s. 37 a pokr.; J. Svítíl-Karník: Listy z archivu (J. Karníkovi z 1920–44, úryvky), Archa 1947, s. 24 a pokr.; + (podp. J. Karník): Z dopisů F. Skácelíka (neuveđenému adresátu, tj. J. Karníkovi, b. d. a 1943), LD 25. 7. 1948. ■ REDIGOVAL časopisy: Rarach (1920–21, s V. H. Brunnerem), Lumír (1922–32, s jinými; 1932–37 jen člen red. kruhu), Samostatnost (1924–27), Humorist. listy (1931–32 do č. 36); *sbor-*

ník: Sedmdesát let Umělecké besedy 1863–1933 (1933). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Výbor ze spisů V. Hálka (1923, s V. Dykem a Š. Ježem). ■

LITERATURA: J. Wagner: F. S. (1873–1944). Lit. pozůstalost (LA PNP 1963; rozšíř. vyd. 1968). ■ ● ref. Sebevraždy milenců: R. (V. Červinka), Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 420; B. B-ová (Benešová), Novina 3, 1909/10, s. 536; il., LidN 27. 5. 1910; K. Sezima, Lumír 39, 1910/11, s. 324; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 18, 1910/11, s. 144 ●; ● ref. Povídky o dětech: J. Tkadlec, Lípa 1, 1917/18, s. 381; G. P. (Pallas), Zlatá Praha 35, 1917/18, s. 324; an., Zvon 18, 1917/18, s. 502; K. Sezima, Lumír 47, 1918/20, s. 60; an., NR 1918, s. 83 ●; Red.: Dr. F. S., Lumír 1924, s. 56; ● ref. Povídky o umělcích: A. N. (Novák), LidN 3. 8. 1928; j., Samostatnost 1928, č. 32; K. Sezima, Lumír 55, 1928/29, s. 360; K. Š. (Štorch-Marien), RA 4, 1928/29, s. 244; drb. (J. Borecký), Zvon 29, 1928/29, s. 97 ●; ● ref. V zajištění zamilovaných: Mácha, Samostatnost 1931, č. 50; K. Sezima, Lumír 58, 1931/32, s. 329; drb. (J. Borecký), Zvon 32, 1931/32, s. 279; H. (J. Hilbert), Venkov 4. 2. 1932; vr. (V. Ryba), PL 25. 6. 1932 ●; ● ref. Trosky: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 528; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 32, 1931/32, s. 670; A. N. (Novák), LidN 21. 7. 1932; N. (M. Novotný), Rozhledy 1932, s. 96; M. Hc. (Hudec), Samostatnost 1932, č. 24 ●; ● k šedesátinám: -s., NO 24. 11. 1933; A. N. (Novák), LidN 25. 11. 1933; V. Crha, Venkov 25. 11. 1933; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 25. 11. 1933; M. Hc. (Hudec), Samostatnost 1933, č. 48; Š. Jež, Lumír 60, 1933/34, s. 122; -btik- (V. Brtník), Zvon 34, 1933/34, s. 127 ●; ● ref. Přerov: H. J. (Jelínek), Lumír 61, 1934/35, s. 541; A. N. (Novák), LidN 1. 7. 1935 ●; ● ref. Venkovský lékař: A. N. (Novák), LidN 4. 7. 1937; M. (E. Masák), Archa 1937, s. 193; K. Sezima, Lumír 64, 1937/38, s. 203; F. K. (Křelina), Venkov 9. 1. 1938 ●; ● ref. Architekt Malota: A. N. (Novák), LidN 13. 11. 1938; vbk. (V. Běhounek), PL 13. 11. 1938; M. Hc. (Hudec), Samostatnost 1938, č. 36; M. (E. Masák), Archa 1938, s. 290; V. Černý, KM 1938, s. 429; m. n. (M. Novotný), LitN 1938, č. 2; K. Sezima, Lumír 65, 1938/39, s. 95; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 46, 1938/39, s. 249; bs. (B. Slavík), Zvon 39, 1938/39, s. 306; F. Křelina, Venkov 28. 1. 1939; K. J. (Juda), Střední škola 1939, s. 166 ●; ● ref. Oprášené listy: Hc. (M. Hudec), Samostatnost 1938, č. 51–52; J. Opolský, Lumír 65, 1938/39, s. 256; vz. (V. Zelinka), Zvon 39, 1938/39, s. 601; A. N. (Novák), LidN 6. 3. 1939; an., Archa 1939, s. 145; O. Králík, Výhledy 1939, s. 243 → Platnosti slova (2001) ●; ● ref. Opustíš-li mne...: Fr. G. (Götz), Čteme 2, 1939/40, s. 246; drb. (J. Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 699; J. V. Sedlák, Venkov 25. 9. 1940; -han., Archa 1940, s. 159; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1940, s. 186; K. Polák, KM 1940, s. 262; S., LitN 1940, s. 141 ●; ● ref. Pod věchýtkem slávy: V. T. (Tichý), Nár. práce 1. 10. 1940; las (M. Holas), LitN 1940, s. 214; drb. (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 138; an., Dělnická osvěta 1941, s. 20; F. Křelina, Venkov 6. 3. 1941 ●; ● k sedmdesátinám:

Skála ze Zhoře

ja, LidN 25. 11. 1943; vy, Venkov 25. 11. 1943 ●; ● ref. Hřebeček: -šp- (F. Kašpar), NO 2. 12. 1947; F. H. (Holešovský), Komenský 72, 1947/48, s. 233; Ný (J. O. Novotný), Moravskoslezská osvěta 2, 1947/48, s. 155; vpa (V. Pazourek), Svob. noviny 9. 1. 1948 ●; (Jhl) (L. Jehlička): Rozdávát srdce..., LD 23. 12. 1969; B. Slavík in F. S.: Krásná setkání (1970); ● ref. Krásná setkání: M. Nyklová, LD 16. 2. 1971; ja, Svob. slovo 4. 3. 1971; E. Macek, ČLit 1972, s. 282 ●; E. Macek: Paměti jako svědectví autora o sobě i jiných, sb. Lit. archiv 7, 1972, s. 233; (hey) (J. Heyduk): Venkovský lékař, LD 23. 11. 1973; R. Czmero: Diagnóza „venkovského lékaře“, Hanácké noviny 1997, č. 32.

PP, ZP

Jan Skála z Doubravky viz Jan Dubravius

Pavel Skála ze Zhoře

* 10. 7. 1583 Praha

† 1640 Freiberg (Německo)

Evangelický církevní historik; jako očitý svědek vypsal dějiny českého stavovského povstání.

Psán i Skala, Scala. – Nejstarší syn novoměstského měšťana, úředníka zemských desek Adama S. ze Z. 1600 studoval v Praze u J. Campana Vodňanského, t. r. se zapsal na univerzitě ve Wittenbergu, navštívil i Altdorf a Lipsko. Po studiích se usadil v Žatci, 1604 se oženil s bohatou vdovou A. Plevkovou a získal měšťanské právo. 1609 zastupoval město na sněmovním jednání v Praze. Po přesídlení do Prahy se stal (asi od konce 1618) úředníkem královské kanceláře; byl jím i za Fridricha Falckého. V únoru 1621 odešel do emigrace; pravděpodobně se mu podařilo zachránit značnou část rodinného jmění. Do 1622 byl u dvora Fridricha Falckého (v Německu, ve Francii a v Nizozemí), v jehož službách vykonal i méně důležitá poselství. 1623 se usadil ve Freibergu v Sasku, ale pobýval i jinde (1623 se zapsal na univerzitě v Lipsku, 1626 byl v Lübecku). Od 1626 žil trvale ve Freibergu a věnoval se dějepisné práci.

Až do smrti pracoval na *Historii církevní*, pojaté jako dějiny zápasu pravé církve s jejími odpůrci, exponenty Antikristovými, od pokřesťanství Evropy do současnosti. Stačil ji dovést do 1623. Dílo vznikalo na základě množství domácích i cizích pramenů, nezřídka doslovně přejímaných. Je to kultivovaná kom-

pilace, psaná s širokým rozhledem v duchu snášenlivého luteránství. Rukopis Historie má 10 foliových svazků o celkovém rozsahu kolem 16 000 stran. Autorův záměr se během práce postupně vyhraňoval. Druhý svazek obsahuje relativně samostatnou *Chronologii církevní*, usilující o periodizaci starších dějin. Od 3. svazku S. ze Z. sleduje stále podrobněji evropské dějiny od Lutherovy reformy, kterou pokládá za rozhodující moment v zápase pravé církve s jejími odpůrci. Věcně i slovesně nejcennější jsou poslední čtyři svazky, věnované dějům od začátku 17. století, zvláště příčinám, průběhu a následkům českého stavovského povstání. V této části díla, osnovaného se snahou o kritický přístup k pramenům a objektivní pohled na zaznamenávané události, vycházel autor i z vlastního očitého svědectví.

EDICE: Historie česká od r. 1602 do r. 1623 1–5 (1865, 1866, 1867, 1868, 1870, ed. K. Tiefertunk, výbor); in Historie o válce české (1964, ed. E. Petrů, Z. Kristen a J. Polišenský, výbor); Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře (1984, ed. J. Janáček, výbor). – *Ukázky in:* ČČM 1831, s. 408, 1834, s. 257, 1847, sv. 2, s. 234; Nár. noviny 12. 12. 1849 – 18. 1. 1850; Slovan 1850, s. 20 a pokr.; Lumír 1851, s. 586 a pokr. ■

LITERATURA: A. J. Dunder: Některé zprávy o P. S. ze Z., ČČM 1858, s. 287; A. Rybička: K životopisu P. S. ze Z., ČČM 1858, s. 454; K. Tiefertunk in P. S. ze Z.: Historie česká 1 (1865); S. Kapper: K rodopisu P. S. ze Z., Květy 1867, s. 130; J. B. Miltner: P. S. ze Z., Památky archeologické a místopisné 8, 1868/69, sl. 440; K. Tiefertunk: P. S. ze Z., Osvěta 1873, s. 557 a pokr.; J. Jireček in Rukověť 2 (1876); J. Matzner: K rodopisu P. S. ze Z., Program reálky v Písku (1880); H. Opočenský: Bílá hora a česká historiografie, Pokroková revue 9, 1912/13, s. 179; J. Glücklich: K rozboru S. zpráv o popravě staroměstské dne 21. června 1621, ČCH 1921, s. 156; F. M. Bartoš: Osudy pozůstatosti P. S. ze Z., ČNM 1924, s. 75 + in Devět statí z českých dějin (1941) + in Bojovníci a mučedníci (2., rozšíř. vyd. 1946); J. B. Čapek in Záření ducha a slova (1948); J. Polišenský: Měšťanství historikové českého stavovského povstání, SVŠP Olomouc, Historie 3, 1956, s. 95 + in ant. Historie o válce české (1964); J. Chaloupka: Bílá hora a její odraz v soudobé historické tvorbě, Studia Comeniana et historica 1977, č. 16, s. 5; in Rukověť humanistického básnictví 5 (1982); E. Petrů: Cesty pobělohorské historiografie, ČLit 1983, s. 401 → Vzdálené hlasy (1996); J. Janáček in P. S. ze Z.: Historie česká (1984); B. Roedl: Žatecké kapitoly P. S. ze Z., Dějiny a současnost 1997, č. 1.

jk